

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND TALLINNAS
Eraõiguse instituut

Viktor Bome

**Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõude
rahuldamine pankrotimenetluses**

Magistritöö

Juhendaja: mag.iur. Anto Kasak

Tallinn 2013

SISUKORD

SISUKORD	2
SISSEJUHATUS.....	3
1. PANDIGA TAGATUD NÕUDEGA VÕLAUSALDAJA PANKROTIMENETLUSES	5
1.1 Pankrotimenetluse eesmärgid ja põhimõtted	5
1.2 Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõudeõigus pankrotimenetluses	8
1.3 Pant pankrotimenetluses	10
1.4 Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja pandiõiguse realiseerimine pankrotimenetluses	18
2. PANDIGA TAGATUD NÕUDEGA VÕLAUSALDAJA ERISTAATUS PANKROTIMENETLUSES	22
2.1 Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eristaatuse olemus.....	22
2.2 Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eristaatuse põhjendatus.....	27
2.3 Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eristaatuse ulatus.....	40
3. PANDIGA TAGATUD VÕLAUSALDAJA ROLL PANKROTIMENETLUSE KULUDE KANDMISEL	48
3.1 Pankrotimenetlusega seotud väljamaksed	48
3.2 Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja poolt pankrotimenetluse kulude kandmise põhjendatus.....	51
3.2 Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja poolt pankrotimenetluse kulude kandmise ulatus	53
KOKKUVÕTE.....	66
SATISFYING THE CLAIM OF A SECURED CREDITOR IN THE BANKRUPTCY PROCEEDINGS	74
KASUTATUD LÜHENDID	77
KASUTATUD ALLIKAD.....	78
LIHTLITSENTS LÕPUTÖÖ REPRODUTSEERIMISEKS JA LÕPUTÖÖ ÜLDSUSELE KÄTTESAADAVAKS TEGEMISEKS	82

SISSEJUHATUS

Pankrotimenetluses on pandiga tagatud nõudega võlausaldajal nõudeõigus pankrotivõlgniku vastu, mis tuleneb võlaõiguslikust nõudest, mis on tagatud pandiga või õigusest pankrotivõlgnikule kuuluva pandieseme realiseerimisele. Pandiga tagatud nõudega võlausaldajat eristatakse pankrotimenetluses teistest võlausaldajatest ning pandiga tagatud nõudega võlausaldajal on õigus enda nõude rahuldamisele pandieseme müügitulemi arvelt eelistatud järjekorras.

Pandieseme müügitulemit, kasutatakse pankrotimenetluse kulude kandmiseks seaduses sätestatud ulatuses ning pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue võib seetõttu jääda täies ulatuses rahuldamata. Eeltoodu tähendab, et osa, milles pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõuet ei rahuldatud, peab minema samasse järku tagamata nõudega võlausaldajate nõuetega.

Käesoleva töö aktuaalsus on nii akadeemiline kui ka praktiline. Pandipidaja nõude rahuldamine pankrotimenetluses on tekitanud nii teoorias kui praktikas küsimusi, kui suures ulatuses peaks pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue olema eelistatud ning kas pandiga tagatud nõudega võlausaldaja peaks osalema ise pankrotimenetluse kulude kandmises, või peaks seda tegema pandiese. Nimetatud teemad on leidnud kajastust ka väga mitmetes Riigikohtu lahendites.

Käesoleva magistritöö autor on seisukohal, et pankrotimenetluse kulusid peab realselt kandma pandiese, mitte pandiga tagatud nõudega võlausaldaja. Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja osaleb pankrotimenetlusega seotud kulude kandmisel üksnes kaudselt läbi pandieseme ning õigustatud ei ole pandiga tagatud nõudega võlausaldajalt nõudeõiguse äravõtmine.

Eeltoodust tulenevalt on käesoleva magistritöö eesmärk uurida, miks on pandiga tagatud nõuet otsustatud pankrotimenetluses eelistada ning kas ja millises ulatuses peaks võlausaldaja, kelle nõue on pandiga tagatud osalema pankrotimenetluse kulude kandmisel.

Püstitan hüpoteesi, et “Pandiga tagatud nõude pankrotimenetluses rahuldamata jätmine menetluskulude katmise eesmärgil on põhjendamatu.”

Esimeses peatükis selgitatakse pankrotimenetluse eesmärgi ja põhimõtteid ning tuuakse välja nimetatud eesmärkidest ja põhimõtetest näiline kõrvalekalle pandiga tagatud nõudega võlausaldaja puhul. Samas selgitatakse kes on pankrotimenetluses pandiga tagatud nõudega võlausaldaja ning millest tuleneb pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eelistatud staatuse aluseks olev pandiõigus. Seejuures tuuakse välja, kuidas peaks tavapäraselt lahenduma pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõude rahuldamine.

Teises peatükis keskendutakse pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eristaatuse olemusele, põhjendatusele ja ulatusele, selgitades miks on pandiga tagatud nõudega võlausaldajale antud pankrotimenetluses eristaatus ja uurides kas selle mõningane piiramine on õigustatud.

Kolmandas peatükis tuuakse välja pankrotimenetlusega seotud väljamaksete olemus ja analüüsitakse pandiga tagatud nõudega võlausaldaja poolt pankrotimenetlusega seotud kulude kandmise põhjendatust ja ulatust. Peatüki eesmärk on tuua välja, milline on õiglane lahendus pankrotimenetluse kulude kandmise tõttu rahuldamata jäänud pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõude osa rahuldamise küsimuses.

Töö koostamisel on olulisemateks allikateks olnud R. Calnan'i raamat „*Proprietary Rights and Insolvency*“, J. Duns'i raamat „*Insolvency: law and policy*“ ja Sir K. Cork'i poolt juhitud töögrupi poolt koostatud „*Insolvency Law and Practice: Report of the Review Committee*“ Lisaks on kasutatud teiste välisautorite teoseid ning samuti Eesti õigusteadlaste nagu P. Varul artikleid ning Eesti Riigikohtu praktikat.

Autor on kasutanud käesoleva magistritöö eesmärkide saavutamiseks analüütilist ja võrdlevat meetodit. Võrdlevat meetodit on kasutatud Inglise õigusega, kuivõrd Inglise õiguses on põhjalikult uuritud pandiõiguse sügavamat olemust seoses pankrotimenetlusega ja pandi ning pankrotimenetluse suhe on reguleeritud erinevalt Eesti õigusest.

1. PANDIGA TAGATUD NÕUDEGA VÕLAUSALDAJA PANKROTIMENETLUSES

1.1 Pankrotimenetluse eesmärgid ja põhimõtted

Pankrotiseaduse¹ (PankrS) § 1 lg 1 kohaselt on pankrot on õiguslikult reguleeritud maksejõuetus. Pankrotimenetluse eesmärgid, on võlgniku maksevõime taastamine, jagamisele kuuluva vara maksimaliseerimine, ausa ja õiglase jaotussüsteemi loomine ning maksjõuetuse põhjuste väljaselgitamine ja vajadusel vastutavate isikute suhtes sanktsioonide rakendamine.² PankrS § 2 kohaselt rahuldatakse pankrotimenetluse kaudu võlausaldajate nõuded võlgniku vara arvel pankrotiseaduses ettenähtud korras võlgniku vara võõrandamise või võlgniku ettevõtte tervendamise kaudu. PankrS § 8 kohaselt on pankrotimenetluse osalisteks võlgnik, kelle suhtes on välja kuulutatud pankrot ja võlgniku võlausaldajad.

Paul Varul selgitas kõige esimeses Juridicas lahti pankroti mõtte ja eesmärgi märkides, et pankroti eesmärk on panna võlausaldajad võrdsesse seisundisse olukorras, mil nad ilmselt saavad oma nõudest kätte vaid teatud osa. Pankroti eesmärgiks on vältida situatsiooni, milles osade võlgniku võlausaldajate nõuded jääksid täiesti rahuldamata. Pankrotimenetlus on suunatud sellesse, et võlausaldajate nõuded rahuldada proportsionaalselt. Nähes pankrotiseaduse ühe ülesandena krediidisüsteemi tugevdamist ja võlausaldajatele enama kindluse andmist, on Eesti pankrotiseaduses esiplaanil võlausaldajate huvide kaitsmine.³

Samuti on Paul Varul pankroti väljakuulutamise peamise eesmärgina nimetanud võlgniku vara müügi võimalikult kalli hinnaga, võlausaldajate nõuete väljaselgitamise ning müügist saadud raha arvel nõuete rahuldamise.⁴

¹ Pankrotiseadus. 22.01.2003. - RT I 2003, 17, 95; RT I, 21.12.2012, 14.

² R. Goode. Principles of Corporate Insolvency Law. London: Sweet & Maxwell, 1997.

³ P. Varul. Selgitavaid märkusi pankrotiseadusele. – Juridica, 1993, nr 1, lk 6-7.

⁴ P. Varul. Selgitavaid märkusi pankrotiseadusele. – Juridica, 1993, nr 2, lk 30.

Rahvusvaheline Valuutafond on seejuures nimetanud pankrotimenetluse eesmärgina turumajanduses osalejate riski jaotamise ennustatavalt, õiglaselt ja läbipaistvalt.⁵

Pankrotimenetluse kõige tähtsaimaks põhimõtteks autori hinnangul, on *pari passu* põhimõte. Ladinakeelne väljend tähendab eesti keeles „võrdsetes osades“, „samal ajal“.⁶ Nimetatud põhimõte sätestab, et üldreeglina on kõik võlausaldajad võrdsed ning võlausaldajate nõuded rahuldatakse võrdsetes osades. Black’s Law Dictionary annab *pari passu* termini definitsiooniks veel „proportsionaalselt“, „ilma eelistusega“.⁷ Võlausaldajate nõuded ei rahuldata mitte ainult võrdselt vaid ka proportsionaalselt nende tunnustatud nõuete suurusega.⁸ Nimetatud põhimõtet kohaldatakse eranditult alati pankrotimenetluses võlgniku varade jagamisel võlausaldajate vahel. Ka Paul Varul on leidnud, et pankroti olemus on panna kõik võlausaldajad võrdsesse olukorda.⁹

Erialakirjanduses on leitud, et *pari passu* põhimõte on pankrotiõiguse fundamentaalne põhimõte, mille kohaselt jagavad võlausaldajad pankrotivara võrdselt ning et see on juurdunud pankrotiõiguses juba sajandeid.¹⁰

Kõige otsesem *pari passu* põhimõtte rakendumine avaldub selles, et kõik tunnustatud nõuded järjestuvad võrdselt ja kui kõigi nõuete rahuldamiseks puuduvad vajalikud vahendid, rahuldatakse nõuded proportsionaalselt.¹¹

Samuti on pankrotimenetluse põhimõtteks pankrotimenetluse kollektiivsuse põhimõte. Nimetatu põhimõte tuleneb asjaolust, et võlausaldajad osalevad ühiselt pankrotivõlgniku vara jagamises. Kui võlausaldaja tahab pankrotivõlgniku vara arvelt oma nõuet rahuldatud saada,

⁵ Orderly and Effective Insolvency Procedures: Key issues. Legal Department, International Monetary Fund, 1999, pp 5 - 6.

⁶ L. C. Buchheit, J. S. Pam. The *pari passu* clause in sovereign debt instruments. 2004. Arvutivõrgus kättesaadav: [http://www2.lse.ac.uk/fmg/events/financialRegulation/LFR15L_Buchheit-\(Pari-Passu-Clause-in-Sovereign-Debt-Instruments---Emory-Law-Journal\).pdf](http://www2.lse.ac.uk/fmg/events/financialRegulation/LFR15L_Buchheit-(Pari-Passu-Clause-in-Sovereign-Debt-Instruments---Emory-Law-Journal).pdf) (06.05.2013).

⁷ B. A. Garner. Black’s Law Dictionary (8th edition). 2004.

⁸ J. Kilpi. The Ethics of Bankruptcy. Routledge, London, 1998, p 13.

⁹ P. Varul. Selgitavaid märkusi pankrotiseadusele. – Juridica, 1994, nr 1, lk 2-13.

¹⁰ J. Duns Insolvency: law and policy. Oxford University Press, Incorporated, 2002, lk 318

¹¹ J. Duns Insolvency: law and policy. Oxford University Press, Incorporated, 2002, lk 319

peab ta osalema pankrotimenetluses. Pankrotimenetlus on kollektiivne menetlus.¹² Seejuures märgib I.F. Fletcher, et kollektiivsuse põhimõtte iseloomustab pankrotiõiguse arengut kõige rohkem.¹³

Vaatamata eelpool välja toodud põhimõtetele, mis kirjeldavad võlausaldajate võrdset kohtlemist ja seavad eesmärgiks võrdset pankrotivõlgniku varade jagamist võlausaldajate vahel läbi kollektiivse menetluse, on pankrotimenetluses osalevatel võlausaldajatel siiski erinevad ja üksteise õigusi piiravad õigused. Pankrotimenetluses võlausaldajate nõuete rahuldamisel on PankrS § 153 lg 1 p 1 kohaselt teistest võlausaldajatest eelistatumaks pandiga tagatud nõudega võlausaldajad. Pandiga tagatud nõudega võlausaldajate nõuetest eelistatumad on veel ainult pankrotimenetlusega seotud väljamaksed. Pankrotimenetlusega seotud väljamaksed teostatakse PankrS § 146 lg 1 kohaselt enne jaotise alusel raha väljamaksmist.

Seega on seaduses näiliselt kaldutud kõrvale pankrotiõiguse üldprintsipiidest, mis peaksid olema ülimad seadustele. Seaduseandja on otsustanud eelistada pandiga tagatud nõudega võlausaldajat teistele võlausaldajatele ning teinud pandiga tagatud nõudega võlausaldajast nii öelda võrdsema võrdsete seas. Samas ei ole seaduseandja seda muidugi teinud ilma piiranguteta ning üldprintsipiide riived on kas õigustatult põhistatud või üksnes näiliselt üldprintsipiide riived. Samuti ei ole seaduseandja muutnud pankrotimenetluse kollektiivsuse põhimõtet vaid on jätnud pandiga tagatud nõudega võlausaldajale kohustuse osaleda koos teiste võlausaldajatega võlgniku pankrotimenetluses.

Autor leiab, et pankrotiseaduses kehtivate põhimõtete järgimisele tuleb kindlasti püüelda. Võlausaldajate võrdne kohtlemine ja võlgniku vara jagamine võrdsetes osades proportsionaalselt võlausaldaja nõude suurusega on head ja õiglased põhimõtted. Kuid nende riive on teatud juhtudel õigustatud, selleks et täita mingit kõrgemat põhimõtet. Samuti on asjakohased pankrotimenetluses sätestatud eesmärgid, kuivõrd nende nõuetekohane täitmine toob kasu kõigile võlgniku võlausaldajatele. Eesmärk, et võlgniku vara tuleb müüa võimalikult kalli hinnaga, mitte kõige kallima hinnaga, tuleneb asjaolust, et vahel tuleb leida tasakaal parima tulemuse ja aja vahel. Võlgniku vara müügiga ei tohiks autori hinnangul

¹² T. Saarma. Pankrotimenetluse põhimõtted. – Juridica, 2008, nr 6, lk 357.

¹³ I. F. Fletcher. The Law of Insolvency. London: Sweet & Maxwell Ltd, 2002, p 2.

venitada põhjendamatult kaua, kuivõrd suurema kasu lootuses vara müügiga venitamine võib võlausaldajatele kaasa tuua ka kahju. Võlgniku maksejõuetusest tekkinud ebakõla üldisel ärimaastikul tuleks likvideerida võimalikult kiirelt ja efektiivselt, kuivõrd ühe võlgniku maksejõuetus võib suure tõenäosusega mõjutada osasid võlgniku võlausaldajaid ka sellisel viisil, et võlausaldajadki võivad muutuda maksejõuetuks oma nõude võlgniku pankrotimenetluses mitte rahuldatud saades või rahuldamise ootuses.

1.2 Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõudeõigus pankrotimenetluses

Pankrotivõlausaldaja on PankrS § 4 lg 1 kohaselt füüsiline või juriidiline isik, kellel on nõudeõigus võlgniku vastu. Viidatud pankrotiseaduse sättes nimetatud nõudeõigus ei tähenda vaid võlaõiguslikku nõuet. Nimetatud sätte kohaselt on pankrotivõlausaldajaks ka pandiga tagatud nõudega võlausaldaja, kellel on asjaõigusseadusest¹⁴ (AÕS) § 276 lõikest 1 tulenev õigus nõuda pandieseme realiseerimist. Seega peab kolmandast isikust pandiga tagatud nõudega võlausaldaja oma nõude rahuldamiseks esitama pantija pankrotimenetluses asjaõigusliku pandieseme realiseerimise nõude pankrotiseaduses sätestatud korras.¹⁵

Seega on pandiga tagatud nõudega võlausaldajaks pankrotimenetluses füüsiline või juriidiline isik, kellel on nõudeõigus võlgniku vastu ning kelle nõudeõigus tuleneb võlaõiguslikust nõudest, mis on tagatud pandiga või kellel on õigus nõuda võlgnikule kuuluva pandieseme realiseerimist.

Pandiga tagatud nõudega võlausaldajat eristatakse pankrotiseaduses teistest võlausaldajatest, pandiga tagatud nõudega võlausaldajat eelistatakse ja pandiga tagatud nõudega võlausaldajatele on ette nähtud teistsugused nõuded pankrotiavalduse esitamisel, õigused pankrotimenetluses ning järjekoht nõuete rahuldamises.

¹⁴ Asjaõigusseadus. 09.06.1993. - RT I 1993, 39, 590; RT I, 23.04.2012, 2.

¹⁵ Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi kohtuotsus 28. veebruarist 2005 nr 3-2-1-166-04 EVEA Panga Aktsiaseltsi (pankrotis) hagi AS NAVIPLAST (pankrotis) vastu 4 410 000 krooni saamiseks. - RT III 2005, 9, 84.

Kuid vaatamata pandiga tagatud nõudega võlausaldajale seaduseandja poolt antud eelistatud staatusest, on pandiga tagatud nõudega võlausaldaja poolt esitatud pankrotiavalduse alusel võlgnikule ajutise halduri määramine Eesti pankrotiseaduse kohaselt piiratud.

Nimelt jätab PankrS § 15 lg 3 p 2 kohaselt kohus juhul, kui võlausaldaja nõue on pandiga täielikult tagatud, võlausaldaja avalduse alusel ajutise halduri nimetamata. Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja, kelle nõue on näiliselt täielikult pandiga tagatud, pankrotiavalduse alusel on siiski võimalik võlgniku ajutine haldur määrata, kui pandiga tagatud nõudega võlausaldaja tõendab, et võlausaldaja kasuks seatud pant, ei kata võlausaldaja nõuet täielikult. Nimetatud asjaolu saab pandiga tagatud nõudega võlausaldaja tõendada kas eksperthinnanguga, mis tõendaks, et pandiese ei ole väärt rahasummat, mille ulatuses on pandiese panditud või pandieseme suhtes läbiviidud täitemenetlusega, milles pandiese on müüdnud odavamalt, kui pant oli ning pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue on jäänud mingis osas rahuldamata.

Riigikohus on lahendis nr 3-2-1-59-08 sedastanud, et üksnes asjaolu, et kinnistutele on seatud võlausaldaja nõuete tagamiseks hüpoteek ja hüpoteekide summa ületab pankrotiavalduse aluseks olevat nõuet, ei tähenda iseenesest, et nõue on täielikult tagatud pandiga. Pandieseme müügihind selgub selle müümisel. Ka juhul, kui enne pankrotiavalduse esitamist on näiteks täitemenetluses püütud pandieset enampakkumisel müüa hinnaga, mis kataks võlausaldaja nõude ja täitemenetluse kulud, kuid see ei ole õnnestunud, saab võlausaldaja tõendada asjaolu, et pankrotiavalduse aluseks olev nõue pole pandiga täielikult tagatud.¹⁶

Autori hinnangul on õigustatud piirata pandiga tagatud nõudega võlausaldaja poolt võlgniku vastu pankrotiavalduse esitamist, kuivõrd võlausaldajal kelle nõue on pandiga tagatud oleks esmajärjekorras otstarbekam üritada oma nõuet rahuldada tagatiseks oleva pandieseme arvelt.

P. Manavald poolt koostatud uuringus „*Pankrotimenetluse majanduslik efektiivsus*“ on järeldustes välja toodud, et maksejõuetusmenetlustes on märkimisväärselt suur pandiga

¹⁶ Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi kohtuotsus 16. juunist 2008 nr 3-2-1-59-08 Eesti Vabariigi (Viljandi Maavalitsuse kaudu) pankrotiavaldus Toomas Vassiljevi pankrotimenetluse algatamiseks. - RT III 2008, 30, 207.

tagatud nõuete rahuldamise määra, mis näitab, et need nõuded oleks saanud rahuldatud ka pandiesemete müügi korral täitemenetluses.¹⁷

Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja on eeltoodust tulenevalt võlausaldaja, kellel on nõudeõigus võlgniku vastu ning kelle nõudeõigus tuleneb võlaõiguslikust nõudest, mis on tagatud pandiga või kellel on õigus nõuda võlgnikule kuuluva pandieseme realiseerimist. Pandiga tagatud nõudega võlausaldajat eristatakse teistest võlausaldajatest autori hinnangul põhjendatult, tulenevalt pandiõiguse iseloomust ja eesmärgist ja sellest tulenevast nõude erisusest võrreldes tagatama nõuetega. Samuti leiab autor, et pandiga tagatud nõuega võlausaldaja nõudeõigusele seatud piirangud on põhjendatud, kuivõrd pandiga tagatud nõudega võlausaldaja peaks eelistama võlgniku pankroti taotlemisele esmalt oma nõude rahuldamist pandieseme arvelt. Pandiga tagatud võlausaldajal on võimalus saada oma nõue võlgniku vastu rahuldatud ka võlgniku poolt tagatiseks antud pandieseme müügilt ja sellisel juhul võib ära langeda vajadus võlgniku maksejõuetuse väljakuulutamiseks.

1.3 Pant pankrotimenetluses

Pandiõigus annab pankrotimenetluses eelistatud järjekoha pandiõigust omavale võlausaldajale. See võib tunduda teiste tagamata nõuetega võlausaldajate suhtes ebaõiglane, kuid erialakirjanduses on argumenteeritud, et pandiõigust ei saa käsitleda niivõrd ühekülgsest. Võlausaldaja võib rahulduda tagatise saamisega võlgniku vastu, isegi olukorras, kus võlgnik on maksejõuetuse äärel. Kui võlausaldaja ja võlgniku vahel on kestev ärisuhe võib võlausaldaja eelistada tagatise saamist kohese võlgnevuse tasumise asemel, eriti olukorras, kus võlausaldaja poolt nõude maksmapanemine võlgniku vastu võib kaasa tuua võlgniku äritegevuse lõppemise.¹⁸

Erialakirjanduses on leitud, et võlausaldajal on seaduslik õigus omandada oma nõudele tagatis pandiõiguse näol, mis kaitseb tema huve võlgniku maksejõuetuse korral. Võlgniku

¹⁷ P. Manavald. Pankrotimenetluse majanduslik efektiivsus. Empiiriline uuring. – Juridica, 2010, nr 4, lk 269-276.

¹⁸ K. Cork. Insolvency Law and Practice: Report of the Review Committee (Cmnd 8558) - Cork Report, Her Majesty's Stationery Office 1982, pp 1493

äritegevuse jätkamine, mis on osutunud võimalikuks tänu peamise võlausaldaja nõustumusele saada nõude kohese täitmise asemel oma nõudele tagatis, osutub tihtipeale lõppkokkuvõttes kasulikuks teiste võlausaldajate, võlgniku töötajate ja kogukonna jaoks. Seejuures on märgitud, et kui seadus ei võimaldaks võlausaldajal saada oma nõudele tagatist, isegi juba eksisteeriva võlgnevuse katteks, antud turutingimustel tavapärase äritegevuse käigus ja tulenevalt tavapärasest arialasest survest, ainuüksi seetõttu, et tagatis anti mingil kindlaksmääratud perioodil enne pankrotimenetluse algust, sunniks see mitmeid võlausaldajaid, kes oleksid muidu nõus vastu võtma tagatise, nõudma võlgnikult kohest kohustuse täitmist. See aga võib omakorda kaasa tuua tagajärje, mis ei ole ei võlausaldaja ega laiemalt ka kogukonna huvides.¹⁹

Võlausaldajat, kes on hoolas ja on võla tasumise asemel rahul tagatise vastuvõtmisega, ei tohiks ilmselgelt kohelda karmilt. Eeldusel, et võlasuhte osapooled tegutsevad turutingimustel ja vastavuses tavapärase äriliste kaalutlustega, ei tohiks tagatise mis on omandatud võlausaldajate poolt, kes seda nõuavad, liiga kergelt kõrvale jätta võlausaldajate kasuks, kes ei ole niivõrd hoolsad olnud. Võlausaldajad, kes viivitavad võlgnikult kohustuse täitmise nõudmisega või tagatise nõudmisega, võtavad ilmselge riski, et nende võlgnik täidab kohustused või annab tagatist teistele võlausaldajatele tavapärase äritegevuse käigus.²⁰

Nagu eelpool märgitud, on pandiga tagatud nõudega võlausaldajal pankrotimenetluses eristaatus ja pandiga tagatud nõudega võlausaldaja on eelistatud tagamata nõuetega võlausaldajatele. Seejuures võib võlausaldajale eristaatust andev pandiõigus tuleneda erinevatest pandi liikidest ehk tagatisest.

Erialakirjanduses on märgitud, et tagatise liik, mis võlausaldajal on, võib omada tähtsust pankrotiõiguse mõju määratlemisel võlausaldaja õigustele. Erilist tähtsust omab vahetegemine kindlaksmääratud pandi ja nõ. ujuva pandi ehk kommertsipandi vahel. Kommertsipant on võlausaldaja pandiõigus, mis on esialgu seatud võlgniku kindlaksmääramata varakogumile.

¹⁹ K. Cork. Insolvency Law and Practice: Report of the Review Committee (Cmnd 8558) - Cork Report, Her Majesty's Stationery Office 1982, pp 1494

²⁰ K. Cork. Insolvency Law and Practice: Report of the Review Committee (Cmnd 8558) - Cork Report, Her Majesty's Stationery Office 1982, pp 1496 - 1497

Pandiõigus kristalliseerub s.o kinnitub kindlaksmääratud esemetele alles teatud asjaolude ilmnemisel.²¹

Asjaõigusseaduse § 276 lg 1 sätestab pandiõiguse mõiste ja selle kohaselt võib asja pandiga (pandiõigusega) koormata selliselt, et isikul, kelle kasuks pant on seatud, on õigus pandiga tagatud nõude rahuldamisele panditud vara arvel, kui nõuet ei ole kohaselt täidetud.

Asjaõigusseaduse § 276 lg 2 kohaselt eristatakse seejuures vallaspanti ja kinnispanti.

Kinnispandi korral eristatakse hüpoteeki, mis seatakse tehinguga ning mis on sätestatud asjaõigusseaduse kolmanda peatüki esimeses jaos ja kohtulikku hüpoteeki, mille kohus võib seada hagi tagamiseks ning mis on sätestatud asjaõigusseaduse kolmanda peatüki teises jaos.

Asjaõigusseaduse paragrahvid 276-280 sisaldavad pandiõiguse üldsätteid ning nende sätete kohaselt on kõik pandiõigused aktsessoorsed tagatisõigused. Nimetatud sätted annavad pandiga tagatud nõudega võlausaldajale õiguse nõuda tagatud nõude rahuldamist panditud vara arvelt. Pandiga tagatud nõue on AÕS § 280 järgi eelistatud teiste nõuete suhtes, mis tähendab, et pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue rahuldatakse eelisjärjekorras.

Hüpoteek on tõhus ja suhteliselt kindel nõude tagamise vahend võlausaldajale, kuid hüpoteegi seadmisel tuleb järgida AÕS § 326 sätestatud, mille kohaselt peab hüpoteegi seadmiseks sõlmitav asjaõigusleping olema notariaalselt tõestatud. Vastasel juhul on hüpoteegi seadmine tühine.

Kuigi hüpoteegi seadmisel ei lähe pandiese pandiga tagatud nõudega võlausaldaja omandusse ega valdusesse, tagab pandiga tagatud nõudega võlausaldaja õiguse püsimise ja nähtavuse nii notariaalselt tõestatud asjaõigusleping kui ka kinnistusraamatusse tehtav märge. AÕS § 237 kohaselt tuleb kinnistusraamatu kandes hüpoteegi seadmise kohta märkida hüpoteegipidaja ja hüpoteegi rahaline suurus (hüpoteegisumma). Nimetatud asjaolust tulenevalt on pandiga tagatud nõudega võlausaldaja õigus mitte ainult notariaalselt kinnitatud vaid ka kinnistusraamatu kaudu kõigile huvilistele nähtav. Seejuures ei ole kinnistusraamatusse kantud võimalik hüpoteeki võimalik pahatahtlikult ilma pandiga tagatud nõudega võlausaldaja

²¹ J. Duns Insolvency: law and policy. Oxford University Press, Incorporated, 2002, lk 346 - 347

teadmata eemaldada. Hüpoteegi lõpetamist käsitlevad asjaõigusseaduse paragrahvid 329 – 332.

Pandiga tagatud nõue on pankrotimenetluses ka võlausaldajal, kelle kasuks on kohtuvaidluses võlgnikuga seatud kohtu poolt kohtulik hüpoteek võlgnikule kuuluvale varale.

Riigikohus on lahendis nr 3-2-1-143-10 märkinud, et tsiviilkohtumenetluse seadustiku, asjaõigusseaduse ja pankrotiseaduse sätteid koostoimes tõlgendades leiab kolleegium, et seadusandja ei ole soovinud kohtuliku hüpoteegiga tagatud võlausaldajate huvisid pankroti väljakuulutamise kahjustada. Seetõttu ei pea hagi läbi vaatamata jätmisega PankrS § 43 lg 2 alusel kaasnema hagi tagamise tühistamine ja kohtuliku hüpoteegi kustutamine. Kostja pankroti väljakuulutamise tõttu hagi läbi vaatamata jätmisel suunatakse hageja nõue sisuliselt pankrotimenetlusesse, mis iseenesest ei too kaasa hagi tagamise aluse äralangemist. Selliselt jääb kohtulik hüpoteek kolleegiumi arvates tagama sama nõuet, mille tagamiseks see seati, ja mis esitatakse tunnustamiseks pankrotimenetluses, ning see on aluseks ka nõude tunnustamisel pandiga tagatud nõudena PankrS § 153 lg 1 p 1 mõttes. Hagi tagamise saab tühistada ja võlgniku taotlusel kohtuliku hüpoteegi kustutada üksnes juhul, kui hageja nõuet või selle rahuldamisjärku pankrotimenetluses ei tunnustata ja võlausaldaja ei esita hagi nõude või rahuldamisjärgu tunnustamiseks või kui see hagi jäetakse rahuldamata. Kolleegiumi arvates on eelnev järeldus kooskõlas kohtuliku hüpoteegi aktsessoorse olemusega AÕS § 363 lg 2 mõttes. Seda sätet tuleb mõista laiemalt, st et kohtuliku hüpoteegiga on tagatud ka pankrotimenetluses (olgu kohtuväliselt või hilisemas kohtumenetluses) tunnustatud nõue.²²

Eeltoodust tulenevalt võib võlausaldajale, kes soovib, et võlgnik täidaks tema ees enda kohustuse, olla väga kasulik minna kõigepealt võlgniku vastu kohtusse tavalise võlanõudega. Esmalt on võlausaldajal muidugi võimalus saada oma nõue rahuldatud hagimenetluses, kuid jõustunud kohtuotsus ei tähenda veel automaatsel seda, et võlgnik oma kohustuse ka täidab. Küll aga annab hagi esitamine võlgniku vastu võlausaldajale võimaluse muuta oma tavaline tagamata nõue ümber tagatud nõudeks täna kohtulikule hüpoteegile, mida on võimalik

²² Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi kohtuotsus 9. veebruarist 2011 nr 3-2-1-143-10 Eesti Vabariigi hagi Baltic Panel Group OÜ (pankrotis) ja Fortum Termest AS-i vastu nõude rahuldamisjärgu tunnustamiseks pankrotimenetluses.

kohtumenetluse käigus tsiviilkohtumenetluse seadustiku²³ (TsMS § 377) koosmõjus TsMS § 378 lg 1 p 1 alusel taotleda. Sellisel juhul oleks võimaliku hilisema võlgniku pankrotimenetluse korral võlausaldajal tavalise tagamata nõude asemel juba eelistatud tagatud nõue võlgniku vastu.

Seejuures tuleb siiski märkida, et viidatud lahendis nr 3-2-1-143-10 leidis Riigikohus muuhulgas, et kui kohtulik hüpoteek on seatud vahetult enne pankrotimenetlust hüpoteegiga tagatud nõuet omavat võlausaldajat ebaõiglaselt eelistades, saab kohtuliku hüpoteegi PankrS § 114 järgi tagasivõitmise korras kehtetuks tunnistada. Hagi tagamise korras eseme käsutamine on võrdsustatav eseme käsutamisega täitemenetluses ja seega tagasivõidetav PankrS § 109 lg-st 3 tulenevalt.

Vallaspandi puhul eristatakse käsipanti, mis seisneb vallasasja pandiga koormamises selliselt, et panditud asi antakse üle pandiga tagatud nõudega võlausaldaja valdusse ning mis on sätestatud asjaõigusseaduse teise peatüki esimeses jaos ja registerpanti, mis seisneb patendi, kaubamärgi, tööstusdisainilahenduse, kasuliku mudeli, sordi, mikrolülituse topoloogia, mootorsõiduki ja õhusõiduki, mis on kantud registrisse, mille andmed on avalikud ja mille pidamine on reguleeritud seadusega sätestatud korras, koormamises registerpandiga selliselt, et isikul, kelle kasuks registerpant on seatud, on õigus pandiga tagatud nõude rahuldamisele panditud eseme arvel ning mis on sätestatud asjaõigusseaduse teise peatüki teises jaos.

Nagu eelnevalt märgitud, seisneb käsipant vallasasja pandiga koormamises selliselt, et panditud asi antakse üle pandiga tagatud nõudega võlausaldaja valdusse.

Eeltoodust tulenevalt on käsipant ilmselt üks kindlamaid tagatise liike. Tagatiseks olev vallasasi läheb tagatise saaja enda kätte hoiule ja seega on välistatud tagatise andja või kolmandate isikute võimalikud tagatise esemega seotud tagatise saaja õigusi kahjustavad tegevused.

Samuti on pandiga tagatud nõue pankrotimenetluses võlausaldajal, kelle kasuks on seatud kommertspant võlgnikule kuuluvale vallasasjale. Kommertspant seisneb

²³ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. 20.04.2005. - RT I 2005, 26, 197; RT I, 05.04.2013, 5

kommertspandiseaduse²⁴ (KomPS) § 1 lg 1 kohaselt äriregistrisse kantud ettevõtja õiguses seada nõude tagatisena oma vallasvarale kommertspandiregistrisse kantud kommertspandiseaduses sätestatud ulatusega pandi (kommertspant), ilma et ta annaks üle panditava vara valdust.

Erialakirjanduses on kommertspandi kasuks öeldud, et kommertspandil on lihtsuse, mugavuse ja üle kõige painduvuse eelis teiste pandi liikide ees. Kommertspant annab võlausaldajale üheselt efektiivse ja ulatusliku tagatise üle kogu võlgniku ettevõtmise ja kõigi varade, mis selle moodustavad ja samas samal ajal jätab võlgniku äriühingule vaba voli kasutada oma varasid ja tasuda oma kreditoridele tavapärase äritegevuse raames võtmata arvesse pandiga tagatud nõudega võlausaldajat.²⁵

Pantija pankroti korral võib pandiga tagatud nõudega võlausaldaja vastavalt KomPS § 10 lg 1 nõuda nõude rahuldamist kommertspandiga koormatud vara arvel kuni pandisumma ulatuses vastavalt pandile seadusest tulenevale järjekohale. Kommertspandiga tagatud nõude rahuldamisele ei kohaldata asjaõigusseaduse §-des 292–295 sätestatud, milles on sätestatud käsipandi eseme müügi kord.

Pankroti korral omab tähtsust, et KomPS § 10 lg 3 kohaselt ei ole pandiga tagatud nõudega võlausaldajal eelisõigust tasumisele varast, mis arestiti enne kommertspandi kandmist kommertspandiregistrisse või kande tegemise päeval, kuid vara vabastamisel arestist või pankrotivarast välistamisel laieneb kommertspant ka sellele varale.

Lisaks eeltoodule võib võlausaldajale pandiõigus tekkida ka üürileandja pandiõigusest. Üürileandja pandiõiguse sätestab võlaõigusseaduse²⁶ (VÕS) § 305 lg 1 mille kohaselt on kinnisasja üürileandjal üürilepingust tulenevate nõuete tagamiseks pandiõigus üüritud kinnisasjal asuvatele ja ruumi üürimisel selle sisustusse või kasutamise juurde kuuluvatele vallasasjadele ka siis, kui need ei ole üürileandja valduses. Pandiga on tagatud jooksva ja sellele eelneva aasta üüri nõuded, samuti hüvitisnõuded.

²⁴ Kommertspandiseadus. 05.06.1996. - RT I 1996, 45, 848; RT I, 18.12.2012, 17.

²⁵ K. Cork. Insolvency Law and Practice: Report of the Review Committee (Cmnd 8558) - Cork Report, Her Majesty's Stationery Office 1982, pp 1525 - 1526

²⁶ Võlaõigusseadus. 26.09.2001. - RT I 2001, 81, 487; RT I, 05.04.2013, 4.

Ürileandja pandiõigus tekib seaduse jõul üürilepingu sõlmimisega üüritud ruumidesse vallasasjade toomise tõttu ning seaduse kohaselt ulatub pandiõigus eelduslikult kõigile üüritud ruumides asuvatele (sh kolmandate isikute) vallasasjadele. Nimetatud asjaolu on Riigikohus kinnitanud 11. märtsi 2008. a otsuses tsiviilasjas nr 3-2-1-8-08.²⁷

Eeltoodud on Riigikohus kinnitanud ka lahendis nr 3-2-1-127-11 ning märkinud muuhulgas täpsustavalt, et üürileandja pandiõigus on asjaõigus, mis ei kehti mitte ainult üürniku, vaid igaühe suhtes. Seejuures märkis Riigikohus, et ei nõustu seisukohaga, et kui üürileandja saab enne vallasasjade pandina realiseerimist teada, et need asjad kuuluvad kolmandale isikule, siis tulenevalt VÕS § 305 lg-st 3 eelnevad kolmanda isiku õigused üürileandja asjade kinnipidamise ja asjade pandina realiseerimise õigusele. Riigikohus on seisukohal, et VÕS § 305 lg 3, mille kohaselt üürileandja pandiõigusele võivad eelneeda kolmanda isiku õigused asjadele, mille kohta üürileandja teadis või pidi teadma, et need ei kuulu üürnikule, ei kohaldu juhul, kui üürileandja sai alles pärast üürilepingu ülesütlemist teada, et asjad ei kuulu üürnikule.²⁸

Samuti on Riigikohus leidnud lahendis nr 3-2-1-76-12, et üürileandjal ei ole kohustust tõendada pandiõiguse kaitsmiseks nõuete kaitsmise koosolekul pandiesemete koosseisu ja väärtust. Väär on ringkonnakohtu vastupidine seisukoht, et üürileandjal on õigus nõuda oma nõude rahuldamist üksnes nende esemete arvel, mis on üürileandja pandiõigusega koormatud, ning hageja saanuks seega nõuda oma nõude tunnustamist esimese järgu nõudena üksnes üüripinnal olnud ja pankrotivaraks muutunud vallasasjade väärtuse ulatuses. Riigikohus on seisukohal, et üürileandja peab üksnes tõendama oma pandiõigust (tuvastatama peab, et pandiõigus on tekkinud ning pandiõigus ei ole lõppenud, st pandiõigus on kehtiv). Pandiga

²⁷ Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi otsus 11. märtsist 2008 nr 3-2-1-8-08 Reima Oy hagi OÜ Ahtri Maja vastu 413 163 krooni 92 sendi saamiseks ja Tutta Oy hagi OÜ Ahtri Maja vastu 138 644 krooni 21 sendi saamiseks. - RT III 2008, 12, 88.

²⁸ Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi otsus 20. detsembrist 2011 nr 3-2-1-127-11 Osäühingu Smithson hagi aktsiaseltsi Ülemiste City (praegune ärinimi Mainor Ülemiste AS) vastu vara väljamõistmiseks võõrast ebaseaduslikust valdusest.

tagatud vara väärtus selgub peale nimetatud vara müümist. Seega sõltub nõude rahuldamine esimeses järgus pandieseme müügist laekuva raha suurusest.²⁹

Eeltoodust tuleneb, et üürileandja pandiõigus on väga tugev tagatise liik, millest tulenevat nõuet ei ole ka keeruline pankrotimenetluses esitada, kuivõrd üürileandja peab tõendama üksnes oma pandiõiguse olemasolu ning üürileandja esimeses järgus rahuldatava nõude suurus selgub peale pandiga kaetud vara müümist.

Eeltoodust tulenevalt tekib võlausaldaja nõudele eelistatud staatus üksnes pandiõiguse olemasolul, mis võib tekkida eeltoodud pandi liikidest.

Seejuures on võlausaldajal võimalik saada eristaatus pandiõiguse näol ainult enne pankrotimenetlust, mitte selle ajal. Riigikohus on leidnud lahendis nr 3-2-1-143-10, et pandiga tagatud nõuetena saab pankrotimenetluses tunnustada vaid nõudeid, mille tagamiseks on kehtiv pandiõigus. Kunagi olnud pandiõigus esemele ei anna võlausaldajale õigust osaleda eseme müügist saadud raha jaotamisel pandipidajana ei täite- ega pankrotimenetluses. See oleks vastuolus ka pandi (sh hüpoteegi) kui realiseerimisõiguse olemusega (vt AÕS § 276 lg 1, § 325 lg 1, § 353 lg 1). Pankrotiseadusest ei tulene, et pandiõigused määratakse nõude tunnustamise tähenduses pankroti väljakuulutamise või nõude tunnustamiseks esitamise seisuga. Pandiga tagatuna ei saa tunnustada nõuet, mis ei ole tegelikult pandiga tagatud.³⁰

Autori hinnangul on põhjendatud, et võlausaldaja nõudele tekib eelistatud staatus üksnes pandiõiguse olemasolul. Autor on seisukohal, et võlausaldajal on seaduslik õigus omandada oma huvide kaitseks võlgniku võimaliku maksejõuetuse puhuks tagatis pandiõiguse näol. Pandiõigust andvaid pandiliike on mitmeid nagu eelpool välja toodud ja autori hinnangul ei saa üheselt öelda, et üks pandi liikidest on teistest parem. Igal pandi liigil on omad eelised ja piirangud ning lõppkokkuvõttes seisneb pandi liigi valik konkreetsetest asjaoludest.

²⁹ Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi määrus 12. juunist 2012 nr 3-2-1-76-12 ROCCA al MARE KAUBANDUSKESKUSE AKTSIASELTSI hagi AS-i ENTER ITMARKET pankrotihalduri vastu nõude tunnustamiseks AS-i ENTER ITMARKET (pankrotis) pankrotimenetluses.

³⁰ Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi otsus 9. veebruarist 2011 nr 3-2-1-143-10 Eesti Vabariigi hagi Baltic Panel Group OÜ (pankrotis) ja Fortum Termest AS-i vastu nõude rahuldamisjärgu tunnustamiseks pankrotimenetluses.

Võlausaldaja võib näiteks eelistada pandieseme enda kätte saamist lisakindluse mõttes, kuid kui pandiese on võlgniku äritegevuseks vajalik ei pruugi see oli kõige mõistlikum lahendus. Samas kommertsipant annab võlausaldajale pandiõiguse üle kõigi võlgniku varade, mis võlgniku ettevõtmise moodustavad ning seejuures jätab võlgniku äriühingule vaba voli kasutada oma varasid. Kuid pandiga tagatud nõudega võlausaldajal ei ole kommertsipandi puhul eelisõigust tasumisele varast, mis arestiti enne kommertsipandi kandmist kommertsipandiregistrisse. Seega on pandiõigust andva pandi liigi valik suuresti võlausaldaja ja võlgniku kokkuleppe küsimus, mida mõjutavad elulised asjaolud.

1.4 Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja pandiõiguse realiseerimine pankrotimenetluses

Pankrotimenetluses müüakse võlgniku varad, kaasa arvatud pandiga tagatud varad. PankrS § 135 lg 1 kohaselt, müüb haldur pankrotivara täitemenetluse seadustikus sätestatud korras, arvestades pankrotiseaduses ettenähtud erisusi. Seejuures on pankrotiseaduses sätestatud erikord pandieseme müügiks ning eristatud on vallaspandiga koormatud eseme müüki ja hüpoteegiga koormatud kinnisasja müüki.

Pandieseme müügiga saavadki üldjuhul pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõuded pankrotimenetluses rahuldatud, kuid mitte alati. Olukorras kus pandieseme müügist saadud tulem ei kata pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõuet, jääb selle võlausaldaja nõue peale pandieseme müügitulemi mahaarvestamist allesjäänud osas võlgniku suhtes jätkuvalt kehtima, kuivõrd selles osas ei ole võlausaldaja nõuet rahuldatud.

Kuid eelkirjeldatud juhul ei ole allesjäänud nõude puhul enam tegemist pandiga tagatud nõudega. Nõuet taganud pandiese on müüdud ja seega ei ole enam tagatist. Küsimus siinkohal tõusetub selles, et millisesse nõuete järku peaks pankrotimenetluses sellises olukorras võlausaldaja nõue minema. PankrS § 153 lg 2 kohaselt rahldatakse pandiga tagatud nõue esimeses järgus pandieseme müügist saadud raha ulatuses ning PankrS § 153 lg 4 kohaselt rahldatakse pandiga tagatud nõue ulatuses, milles nimetatud nõue on jäänud rahuldamata pandieseme müügist saadud raha arvel, koos sama paragrahvi lõike 1 punktis 2 nimetatud nõuetega ehk muude tähtaegselt esitatud tunnustatud nõuetega s.o teises järgus.

Samuti tuleb vastavalt PankrS § 153 lg 2 arvestada sellega, et pandieseme müügist saadud rahast arvatakse maha veel ka PankrS § 146 lõikes 1 nimetatud väljamaksed, s.o vara välistamise ja tagasivõitmise tagajärgedest tulenevad nõuded, võlgnikule ja tema ülalpeetavatele makstav elatis, massikohustused ja pankrotimenetluse kulud, võrdeliselt pandieseme müügist saadud rahasumma suhtele pankrotivara müügist laekunud raha kogusummasse, ent mitte enam kui 15/100 ulatuses pandieseme müügist saadud rahasummast.

Seejuures tuleb pandipidajal arvestada veel ka käibemaksukohustusega. Nimelt on Riigikohus lahendis nr 3-2-1-92-10 leidnud, et võlausaldaja, kelle nõue on tagatud pandiga, peab arvestama, et pandieseme müügist laekuvat müügihinna käibemaksu osa ei arvestata jaotise määramisel.³¹

Riigikohus on eelviidatud lahendis nr 3-2-1-92-10 selgitanud, et käibemaks on riiklik maks, mida käibemaksukohustuslane peab riigile maksma. KMS § 1 lg 1 p 1 ja lg 2, § 2 lg 3 p 1 ja § 4 lg 1 p 1 järgi on ettevõtluse käigus kinnisasja võõrandamine käive, millelt tuleb tasuda käibemaksu KMS § 16 lg 2 p-s 3 ettenähtud juhtudel. Käibemaksuseaduses ei ole ette nähtud, et pankrotis oleval maksukohustuslasel ei teki kinnisasja müümisel käibemaksu tasumise kohustust. Kolleegium leiab, et pankrotimenetluses müüdud kinnisasjalt käibemaksu tasumise kohustus on massikohustus PankrS § 148 lg 1 p 1 tähenduses, kuna see on tekkinud halduri tehtud tehingust tema ülesannete täitmisel. Üheks halduri ülesandeks pankrotimenetluses on PankrS § 55 lg 3 p 1 järgi ka pankrotivara müük. Massikohustused täidetakse pankrotivarast PankrS § 146 lg 1 p 3 alusel enne jaotise alusel raha väljamaksmist. Pankrotimenetluse kestel võib PankrS § 149 lg 1 esimese lause järgi nõuda võlgnikult massikohustuse täitmist üldkorras. Kolleegiumi arvates tuleb pandieseme müügist tekkivat käibemaksukohustust käsitleda aga erinevalt teistest massikohustustest PankrS § 153 lg 2 mõttes. Selle sätte järgi rahuldatakse pandiga tagatud nõue esimeses järgus pandieseme müügist saadud raha ulatuses, millest on maha arvatud PankrS § 146 lg-s 1 nimetatud väljamaksed võrdeliselt pandieseme müügist saadud rahasumma suhtele pankrotivara müügist laekunud raha kogusummasse, ent mitte enam kui 15/100 ulatuses pandieseme müügist saadud rahasummast. Kolleegiumi

³¹ Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi määrus 2. detsembrist 2010 nr 3-2-1-92-10 OÜ Deljuan Ehitus (pankrotis) pankrotimenetluses jaotusettepaneku kinnitamine.

arvates tuleb PankrS § 153 lg-s 2 kasutatud väljendit "pandieseme müügist saadud raha ulatuses" mõista selliselt, et see tähendab n-ö netohinda, st hinda võimaliku käibemaksuta. Sellist tõlgendust kinnitab esmajoones see, et käibemaks on riiklik maks, mis lisatakse müügihinnale ning mis ei seetõttu ei kuulu põhimõtteliselt müüjale. Ainuüksi müüja poolt käibemaksu arvestamise ja riigile maksmise spetsiifiline kord ei muuda käibemaksu olemust. Samuti on see maksukohustus otseselt seotud pankrotivaraga tehingu tegemisega, st tekib menetluse ajal. Kolleegiumi arvates ei ole seadusandja eesmärk PankrS § 153 lg 2 kehtestamisel see, et kinnisasja võõrandamisel oleks tagatud käibemaksu tasumine riigile üksnes kuni 15% ulatuses, kui muud pankrotivara ei ole. Samuti kahjustaks selline käsitus teiste võlausaldajate huve, kuna just nende arvel tuleks esmajoones massikohustusena kanda puudujääv maksukohustus.

Seega on Riigikohus leidnud, et käibemaksu tasumise kohustust peab kandma pandiese mitte pankrotivõlgniku võlausaldajad, kuivõrd vastasel juhul kas tasutaks riigile käibemaksu üksnes 15% ulatuses, kui muud pankrotivara ei ole või tuleks võlausaldajatel ühiselt kanda puudujääv maksukohustus. Eeltoodu aga mõjutab kindlati vähemalt ühe võlausaldaja s.o pandiga tagatud nõudega võlausaldaja õigusi.

Kui muidu oleks käibemaksu tasumise kohustus massikohustus PankrS § 148 lg 1 p 1 tähenduses, kuna see on tekkinud halduri tehtud tehingust tema ülesannete täitmisel ning üheks halduri ülesandeks pankrotimenetluses on PankrS § 55 lg 3 p 1 järgi ka pankrotivara müük ning see tasutaks üldisest pankrotivarast enne jaotise alusel raha väljamaksmist, on tulenevalt Riigikohtu seisukohast, et pandieseme müügist tekkivat käibemaksukohustust tuleb käsitleda erinevalt teistest massikohustustest PankrS § 153 lg 2 mõttes, muutunud muidu tavalise massikohustuse alla liigitatav kohustus üksnes pandiesemega seotud kohustuseks.

Autor nõustub Riigikohtu eelviidatud lahendis toodud seisukohaga, et käibemaks on riiklik maks, mis lisatakse müügihinnale ning mis ei seetõttu ei kuulu põhimõtteliselt müüjale ja et seejuures on konkreetne maksukohustus otseselt seotud konkreetse pankrotivaraga tehingu tegemisega, mis tekib menetluse ajal ning seetõttu on põhjendatud siduda pandieseme müügiga kaasnev maksukohustus pandiesemega. Samuti ei vähenda pandieseme müügitulemi ilma võimaliku käibemaksuta arvestamine pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõudeõigust.

Käibemaksukohustuse üksnes pandieseme kanda jätmise võib küll tekitada olukorra, kus pandiga tagatud nõudega võlausaldaja ei saa oma nõuet täies ulatuses rahuldatud, kuid juhul kui käibemaksukohustus oleks arvatud massikohustuste hulka ja sellevõrra oleks pandieseme müügitulem PankrS § 153 lg 2 mõttes olnud suurem, oleks pandiga tagatud nõudega võlausaldaja saanud oma nõude täielikult rahuldatud. Samas ei riku nimetatud olukorra tekkimine autori hinnangul oluliselt pandiga tagatud nõudega võlausaldaja õigusi, kuivõrd esimeses järgus rahuldamata jäänud osas nõue, muutub vastavalt PankrS § 153 lg 4 teise järgu nõudeks ja võib saada teise järgu nõudena rahuldatud.

Pankrotimenetluses müüakse võlgniku varad, kaasa arvatud pandiga tagatud varad. Seejuures on pankrotiseaduses sätestatud erikord pandieseme müügiks. Autor leiab, et erikord on põhjendatud, et tagada võlausaldajate õigused seoses pandiesemega. Samuti leiab autor, et olukorras kus pandieseme müügist saadud tulem ei kata pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõuet, olgu siis madala müügitulemi või pankrotiseaduses sätestatud kulude kandmise kohustuse tõttu, on põhjendatud jätta võlausaldaja nõue peale pandieseme müügitulemi mahaarvestamist allesjäänud osas võlgniku suhtes jätkuvalt kehtima, kuivõrd selles osas ei ole võlausaldaja nõuet rahuldatud. Kuivõrd peale pandiõiguse aluseks oleva pandieseme realiseerimist ei ole järelejäänud nõude puhul tegemist enam pandiga tagatud nõudega, peaks nimetatud osas nõue minema autori hinnangul üle teise järgu nõudeks, s.o muud tähtaegselt esitatud tagamata nõuded. Seejuures tuleb pandiga tagatud nõudega võlausaldajal pandieseme müügitulemi suhtes arvestada, et pandiese kannab teatud osas pankrotimenetlusega seotud kulud ja samuti pandieseme müügist tekkinud käibemaksukohustuse. Autor leiab, et pandiesemega seotud kulude kandmine pandieseme poolt on õigustatud tulenevalt nende seotusest ning pandiga tagatud nõudega võlausaldaja peab sellega arvestama.

2. PANDIGA TAGATUD NÕUDEGA VÕLAUSALDJA ERISTAATUS PANKROTIMENETLUSES

2.1 Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eristaatuse olemus

Autor märgib, et pankrotimenetluse üks eesmärgi on võlausaldajaid võrdselt kohelda ja seejuures võlgniku varad ausalt ja õiglaselt jaotada. Eelnimetatud eesmärgi täitmiseks kohaldatakse pankrotimenetluses pari passu jagamise põhimõtet.

Pari passu jagamise põhimõtte kohaselt jaotatakse pankrotimenetluses võlgniku varad tema võlgnevuste katteks võrdselt kõigi võlausaldajate vahel vastavalt võlausaldaja nõude suuruse osale kogunõuetest. Samas ei laiene võlausaldajale, kelle nõue on tagatud pandiga, pankrotimenetluses üldiselt kehtiv pari passu põhimõte. Pandiga tagatud nõudega võlausaldajatele on seega seaduseandja poolt antud teatud eristaatus. Pandiga tagatud nõudega võlausaldajal on õigus tema kasuks seatud pandiga tagatud eseme müügist saadud tulemile, ning nimetatud müügitulem ei kuulu pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõude ulatuses jagamisele teiste võlausaldajatega, kellel ei ole õigusi konkreetsele pandiesemele.

Ka erialakirjanduses on märgitud, et nõuete võrdne kohtlemine kohalduks üksnes tagamata nõuetega võlausaldajate vahel. Pandiga tagatud nõudega võlausaldajad moodustavad eraldi grupi ning neil on üldiselt õigus eemaldada „oma“ vara pankrotivarast. Seega jääb pari passu põhimõtte reguleerima üksnes järelejäänud vara, see on vara mida ei ole tagatiseks antud.³²

Siinkohal vajab märkimist, et Eestis kehtestatud pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eristaatus ei ole võrreldes muu maailmaga veel kõige rohkem eelist andev. Mõnede riikide maksejõuetuse seaduste kohaselt ei mõjuta pankrotimenetluse alustamine tagatud nõudega võlausaldajate õigusi mingilgi määral. Tagatud nõudega võlausaldajad võivad oma õigusi maksma panna takistamatult pankrotimenetlusest.³³ Tegemist on tagatud nõudega

³² J. Duns Insolvency: law and policy. Oxford University Press, Incorporated, 2002, lk 339

³³ United Nations Commission on International Trade Law. Legislative Guide on Insolvency Law, p 121, lk 207.
Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf (06.05.2013)

võlausaldajate täieliku eelistamisega, mis Eesti õiguses ei kohaldu. Riik, kus pandiga tagatud nõudega võlausaldaja on veelgi eelistatumas seisus, kui Eestis, on näiteks Ühendkuningriigid.

Ühendkuningriikide õiguses võib pandiga tagatud nõudega võlausaldaja olukorras, kus võlgnik ei suuda oma kohustust võlausaldaja ees täita, realiseerida vastava tagatise enda kasuks. Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja võib seda teha enda poolt valitud ajal, võtmata seejuures arvesse võlgniku pankrotimenetlust ja tegutsedes sellest sõltumatult ning arvestamata mõjuga teistele võlgniku võlausaldajatele.³⁴

I. F. Fletcher märgib samuti, et Ühendkuningriikide õiguses on pandiga tagatud võlausaldajatel kõige vähem karta võlgniku pankrotimenetluse korral, kuivõrd neile on tekitatud väljakujunenud ootus, et nende kasuks loodud pandiõigus jääb kehtima ja on efektiivne isegi võlgniku maksejõuetuse korral.³⁵

Erialakirjanduses on leitud, et üks pari passu põhimõtte kohaldamise piiranguid tuleneb asjaolust, et pari passu põhimõtte kohaldub võlgniku pankrotimenetluses. Kui võlausaldaja õigusi on suurendatud mitte pankrotimenetluses vaid muul põhjusel enne seda, näiteks võlgniku maksejõuetuse korral või suutmatusel rahuldada võlausaldaja nõuet, ei ole pari passu põhimõtet seega rikutud.³⁶

I. F. Fletcher on seejuures leidnud, et põhimõtet, mille kohaselt jätkatakse pankrotimenetluses pankrotimenetluse eelsete õiguste tunnustamist, on laialdaselt aktsepteeritud erinevate riikide seaduste poolt. Seetõttu on üldises õiguses kehtiv pandiõiguse eelistatud staatus isiklike ja lepinguliste õiguste üle korratud maksejõuetusmenetluses.³⁷

³⁴ K. Cork. Insolvency Law and Practice: Report of the Review Committee (Cmnd 8558) - Cork Report, Her Majesty's Stationery Office 1982, pp 1478

³⁵ I. F. Fletcher. Cross – Border Insolvency: National and Comparative studies. J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1992, lk 237.

³⁶ J. Duns Insolvency: law and policy. Oxford University Press, Incorporated, 2002, lk 320

³⁷ I. F. Fletcher. Insolvency in Private International Law. National and International approaches. Oxford: Clarendon Press, 1999, lk 9.

Richard Calnan on raamatus „*Proprietary Rights and Insolvency*“ selgitanud, miks ei ole pandiga tagatud nõudega võlausaldajate eelistamine tegelikkuses üldsegi pari passu jagamise põhimõtte rikkumine.

R. Calnan leiab, et pari passu põhimõtte fundamentaalne element on see, et pari passu põhimõtte järgimiseks jaotatakse võlgnikule kuuluv vara, mitte aga vara, mis võlgnikule ei kuulu. R. Calnan toob kaks näidet olukorra selgitamiseks. Esimeses näites omab A väärtpabereid, mida hoiustatakse B käes. B suhtes kuulutatakse välja pankrot. Väärtpaberid kuuluvad A-le, mitte B-le. A-l on õigus need tagasi nõuda. A-le kuuluvaid väärtpabereid ei saa kasutada B võlgnevuste katmiseks. Teises näites võlgneb B raha A-le ja on andnud oma maja A-le võlgnevuse tagatiseks. B läheb pankrotti. A-l on õigus nõuda B maja maha müümist ning müügitulemi arvelt oma tagatud nõude rahuldamist. Üksnes juhul, kui peale A tagatud nõude rahuldamist, on müügitulemist jäänud midagi üle, läheb see üle jäänud osa teiste võlausaldajate vahel jagamisele.

R. Calnan märgib, et kummaski eelkirjeldatud näites, ei ole rikutud pari passu põhimõtet, kuivõrd mõlemas näites oli A-l varaline asjaõiguslik huvi asjaomasele varale. Eeltoodust tulenevalt on selle varalise huvi ulatuses asjaomane vara asetatud väljapoole võlgniku pankrotimenetlust ning selle arvelt ei saa tasuda pankrotivõlgniku võlgasid.

R. Calnan selgitab, et esimeses eeltoodud näites, oli A varaline huvi absoluutne. A varaline huvi seisnes omandiõiguses väärtpaberitele. A ei olnud B võlausaldaja. A'l oli lihtsalt õigus saada endale kuuluv vara tagasi. Teises näites oli A võlausaldajaks B suhtes ning A varaline huvi seisnes võlgnevuse katteks antud tagatises. A-l on tagatisest tulenev asjaõiguslik huvi maja omandiõigusele, kui varale, mitte otsene huvi maja omandiõigusele. A õigused varale on seega piiratud. Ulatuses, milles vara väärtus ületab B võlgnevust A ees, on B-l õigus varale, mis on seetõttu vaba jaotamiseks B teiste võlausaldajate vahel.³⁸

Eeltoodust tuleneb autori hinnangul, et kuigi pandiese, kui vara, kuulub iseenesest võlgnikule, kuulub sama pandiese pandiga tagatud ulatuses siiski piltlikult pandiga tagatud nõudega võlausaldajale.

³⁸ R. Calnan. *Proprietary Rights and Insolvency*. New York: Oxford University Press Inc, 2010, pp 1.62 – 1.66

Autor leiab, et nimetatu võib tuletada AÕS § 276 lõikest 1, kuivõrd isikul, kelle kasuks pant on seatud, on õigus pandiga tagatud nõude rahuldamisele panditud vara arvel, kui nõuet ei ole kohaselt täidetud. Pandi seadmisega on pandiga tagatud nõudega võlausaldajale antud sisuliselt õigus osale pandiesemest. Pandieseme omandiõigus kuulub küll täielikult pantijale, kuid pandieseme osa, mille arvel pandiga tagatud nõudega võlausaldajal õigus saada oma nõue rahuldatud, ei kuulu piltlikult pantijale ja seda ei saa arvestada nimetatud pandi olemusest tulenevalt pankrotivõlgniku muude varade hulka pankrotivara jagamisel. Pankrotimenetluses ei eraldata reaalselt pandieset pankrotivarast, kuid pandi ulatuses selle pandiesemega tegelikult ei arvestata konkreetse pandiga mitte tagatud võlausaldajate suhtes.

Erialakirjanduses on märgitud, et tagatud nõudega võlausaldajatel on nagu tagamata nõudega võlausaldajatelgi õigus panna oma nõuded maksma võlgniku isiku vastu (isiklikud õigused) ning need õigused võivad olla piisavad et lubada nõuete rahuldamist maksevõimelise võlgniku vastu. Kuid nõudeõigusele võlgniku isiku vastu antakse võlgniku pankrotimenetluses madal prioriteet ning sellised nõuded ei pruugi reaalselt palju, kui üldse midagi, väärt olla. Tagatise eelis on asjaolu, et lisaks isiklikule nõudeõigusele võlgniku vastu on tagatud nõudega võlausaldajal õigused, mis on realiseeritavad võlgniku vara vastu (asjaõigused).³⁹

Seega on pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eristaatuse olemus, et piltlikult öeldes ei kuulu pandi ulatuses pandiese pantijale.

Seejuures tuleb vahet teha tagatisel baseeruv varalisel õigusel ja isiklikul õigusel võlgniku vastu. R. Calnan selgitab vahe tegemist järgmiselt: tagatisel baseeruv varaline õigus, on õigus, mis on seotud mingi vara omandiga. Isiklik õigus on õigus, mis näiteks ühel lepingupoolel on teise lepingupoole vastu. Sellist isiklikku õigust ei saa nõudeõigusega isik teostada kellegi muu vastu, kui isiku vastu, kes selle õiguse andis. Kui lepingust tulenevalt kohustust on rikutud, saab kahjustatud lepingupool esitada nõude üksnes lepingut rikkunud lepingupoole vastu. Kui kahjustatud lepingupoolel on näiteks õigus nõuda tagasi raha, mille ta on maksnud lepingut rikkunud lepingupoolele, saab kahjustatud lepingupool seda raha nõuda tagasi üksnes

³⁹ J. Duns Insolvency: law and policy. Oxford University Press, Incorporated, 2002, lk 344 - 345

teiselt lepingupoolelt, isegi kui teine lepingupool on rahasumma edasi kinkinud vms. Seega, isiklik õigus on seotud teise lepingupoole isikuga, mitte lepinguesemega.⁴⁰

Autor leiab eeltoodust tulenevalt, et võlausaldaja varalised õigused on õigused, mis on seotud mingi konkreetse varaga ja mitte võlgniku isikuga. Isiklikud õigused on seotud võlgniku isikuga. Varaliste õiguste teostamine ei ole sõltuvuses võlgniku isikust ja neid saab kasutada sõltumata sellest, kes on vara omanik.

Autor on seisukohal, et kuigi pari passu jagamise põhimõtte kohaselt jaotatakse pankrotimenetluses võlgniku varad tema võlgnevuste katteks võrdselt kõigi võlausaldajate vahel vastavalt võlausaldaja nõude suuruse osale kogunõuetest, ei laiene võlausaldajale, kelle nõue on tagatud pandiga, pankrotimenetluses üldiselt kehtiv pari passu põhimõtte põhjendatult. Autor leiab, et pandiga tagatud nõudega võlausaldajal on õigus tema kasuks seatud pandiga tagatud eseme müügist saadud tulemile, ning nimetatud müügitulem ei kuulu pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõude ulatuses jagamisele teiste võlausaldajatega, kellel ei ole õigusi konkreetsele pandiesemele. Siinjuures omab autori hinnangul tähtsust, et pari passu põhimõtte järgimiseks jaotatakse võlgnikule kuuluv vara, mitte aga vara, mis võlgnikule ei kuulu. Ühendkuningriikide õiguses on nimetatud vahetegemine lihtsam, kuid Eesti süsteemis ei ole vahe tegemine nii ilmne. Autor on seisukohal, et kuigi pandiese, kui vara, kuulub iseenesest seaduslikult võlgnikule, kuulub sama pandiese pandiga tagatud ulatuses siiski piltlikult pandiga tagatud nõudega võlausaldajale. Autori hinnangul on pandi seadmisega pandiga tagatud nõudega võlausaldaja kasuks, antud pandiga tagatud nõudega võlausaldajale sisuliselt õigus osale pandiesemest. Pandieseme omandiõigus kuulub küll täielikult pantijale, kuid pandieseme osa, mille arvel pandiga tagatud nõudega võlausaldajal õigus saada oma nõue rahuldatud, ei kuulu piltlikult pantijale ja seda ei saa arvestada nimetatud pandi olemusest tulenevalt pankrotivõlgniku muude varade hulka pankrotivara jagamisel. Eesti pankrotimenetluses ei eraldata reaalselt pandieset pankrotivarast, kuid pandi ulatuses selle pandiesemega tegelikult ei arvestata konkreetse pandiga mitte tagatud võlausaldajate suhtes. Seega on pandiõiguse olemusest tulenevalt pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue erinev tagamata nõuetest. Pandiga tagatud vara on eraldiseisev pankrotivõlgniku muust pankrotivarast ning sellele on õigused üksnes pandiga tagatud nõudega võlausaldajal oma nõude suuruse ulatuses.

⁴⁰ R. Calnan. Proprietary Rights and Insolvency. New York: Oxford University Press Inc, 2010, pp 2.03 – 2.06.

2.2 Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eristaatuse põhjendatus

Erialakirjanduses on asutud seisukohale, et õiguste, mis võlausaldajatel olid enne võlgniku pankrotimenetluse algust, tunnustamine ja täitmine pankrotimenetluses, loob kindluse turul ja hõlbustab laenude andmist, eriti seoses tagatud nõudega võlausaldjate õigustega. Selged reeglid nii enne pankrotimenetluse algust olemas olnud nõuete kui ka pärast pankrotimenetluse algust tekkinud nõuete järjekorda seadmiseks on tähtsad andmaks etteenustatavust laenuandjatele. Reeglite järjepideva kohaldamisega, tagatakse usaldus menetluses ja kõik osalejad saavad võtta asjakohaseid meetmeid riskide juhtimiseks. Eelistatuse järjekord peaks põhinema kaubanduslikel tehingutel ja mitte kajastama sotsiaalset ja poliitilist tahet, mis võivad moonutada pankrotimenetluse tulemust. Vastavalt peaks minimaalselt andma eelistust nõuetele, mis ei põhine kaubanduslikel tehingutel.⁴¹

P. Varul on leidnud, et kuigi on tehtud ettepanek, et nõuete rahuldamise eelisjärjekord tuleks üldse likvideerida, kuna see vastaks kõige paremini pankrotimenetluse eesmärkidele, on siiski selge see, et pandiga tagatud nõue peab olema eesõigustatud, kuivõrd vastasel korral kaotab pant usaldatavuse ning see mõjuks majandussuhete arengule ja stabiilsusele halvasti. Paul Varul märkis seejuures, et muude nõuete eelisseisundi kaotamine on eelkõige majanduspoliitiline probleem. Saamata jäänud palga, alimentide ja hüvise nõuded võiks välistada eelistatud nõuete hulgast, kui ühiskond suudaks tagada nende nõuete rahuldamise muudest allikatest, kui need nõuded jäävad pankrotimenetluses rahuldamata. Paljudes maades nii tehakse, kuid selleks peab olema riik piisavalt rikas. Maksude ja sotsiaalmaksetele eelisseisundi andmine või mitteandmine on lausa maailmavaateline probleem - kas eelistada ühiskonna huve üksikisiku omadele või vastupidi.⁴²

P. Varul on seejuures leidnud, et kuigi pankrotimenetlus on kollektiivne menetlus, mille puhul juhtivaks põhimõtteks on võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõte, on siiski üldtunnustatud pandiga tagatud nõuete eelistamine nõuete rahuldamisel. Tegemist on olulise erandiga

⁴¹ United Nations Commission on International Trade Law. Legislative Guide on Insolvency Law, p 13, lk 13. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf (06.05.2013)

⁴² P. Varul. Selgitavaid märkusi pankrotiseadusele. – Juridica, 1994, nr 1, lk 2-13.

võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõttest, kuid seda tuleb pidada põhjendatuks, et pandipidajal oleks pandi näol kindel tagatis, seda ka võlgniku pankroti korral.⁴³

Pandi olulisust ja seeläbi pandiga tagatud nõude põhjendatust on kinnitanud ka Riigikohus. Nimelt märkis Riigikohus lahendis nr 3-2-1-25-11, et hüpoteek on krediidasutuste jaoks olulisim tagatisvahend kinnislaenuturul, elavdades sel viisil oluliselt majanduskäivet ja andes samas krediidasutustele kindluse, et laenusaaaja makseraskuste korral on laen vähemalt olulises osas võimalik tagasi saada. Pandi tagatisväärtuse vähendamine võib pikemas perspektiivis mõjutada krediiditurgu negatiivselt, tõsta krediidiintresse, suurendada omafinantseeringuid ja raskendada oluliselt krediidasutuste vara hindamist ja seega ka nende maksejõulisuse hindamist ja kontrollimist.⁴⁴

P. Varul on märkinud, et vajadus tagada pandi kindlus ka pankroti puhul kaalub üles võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumise.⁴⁵

Eeltoodust tuleneb, et pankrotimenetlus ei tohi kaotada pandi kui tagatise olemust, kuivõrd see muudaks pandi kui tagatise sisutühjaks ja vähendaks oluliselt pandi tagatisväärtust. Ainuüksi asjaolu, et võlgnik läks pankrotti ja pankrotimenetluses kehtivad põhimõtted nagu võlausaldajate võrdse kohtlemise printsiip, ei saa kaotada kohustuse täitmise kindlustamiseks antud tagatist. Pankrotimenetluses kehtib muuhulgas ka võlausaldajate pankrotimenetlusele eelnenud õiguste tunnustamise printsiip ja pandiga tagatud nõudega tuleb tunnustada ka pandiga tagatud nõudega võlausaldaja õigust tagatisele.

Riigikohus on selgitanud lahendis nr 3-1-1-49-11 vahetegemist pahatahtliku võlausaldaja eelistamise ja lubatud võlausaldaja eelistamise vahel. Nimelt leidis Riigikohus viidatu lahendis, et esiteks on ühe võlausaldaja teisele eelistamisest võimalik rääkida üksnes juhul, kui täidetud kohustuse prioriteet täitmata kohustuse ees ei tulene vahetult seadusest, s.t täidetud nõue ei ole rahuldamata nõudest varasemas rahuldamisjärgus (PankrS § 153). Seega on ühe võlausaldaja teisele eelistamise esmaseks eelduseks see, et ühele võlausaldajale

⁴³ P. Varul. Pankrotiseaduse uued parandusettepanekud. – Juridica, 2008, nr 6, lk 359-368.

⁴⁴ Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi määrus 9. maist 2011 nr 3-2-1-25-11 Aktsiaseltsi Väätsa Agro saneerimisavaldus.

⁴⁵ P. Varul. Nõuetest pankrotimenetluses. – Juridica, 2004, nr 2, lk 96-102.

tasutakse võlg, kuid võlausaldajatele, kelle nõuded on varasemates järkudes või ka samas järigus, milles saaks olla rahuldatud võlgniku võlanõue, võlga ei tasuta. Olukorras, kus võlgnik täidab panditud eseme müügist saadud raha eest eelisjärjekorras pandiga tagatud nõude (pandisumma ulatuses), jättes tasumata pandiga tagamata nõude, ei ole ta KarS § 384 lg 1 mõttes ühte võlausaldajat teisele eelistanud. Seda seetõttu, et PankrS § 153 lg 1 kohaselt oleks ka pankrotimenetluses sellest rahast esmalt rahuldatud pandipidaja nõue. Küll võib ühe võlausaldaja teisele eelistamisega tegemist olla siis, kui pandipidajale eelisjärjekorras tasutud võlasumma ületab pandisummat või PankrS § 153 lg-st 2 tulenevat piirmäära.⁴⁶

Seega ei ole ka Riigikohtu seiskohast tulenevalt pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eelistamine pankrotimenetluse ühe peamise põhimõtte, võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumine. Nimetatud põhimõtet rikutaks üksnes juhul, kui pandipidajale eelisjärjekorras tasutud võlasumma ületab pandisummat või PankrS § 153 lg-st 2 tulenevat piirmäära. Sellisel juhul oleks ilmselt pankrotihalduril õigus esitada tagasivõitmise hagi PankrS § 113 lg 1 p 2 alusel ja füüsilisest isikust võlgniku või juriidilisest isikust võlgniku juhatuse või seda asendava organi, samuti nõukogu liikme vastu kuriteoteade karistusseadustiku⁴⁷ (KarS) § 384 lg 1 alusel. Erialakirjanduses on samuti märgitud, et tagatist on võimalik kaotada juhul, kui see on antud võlausaldajat eelistades.⁴⁸

R. Calnan märgib, et Angloameerika õiguses tunnistatakse kahte tüüpi varalisi õigusi kaupadele. Omandiõigus kaubale ja õigus kauba valdusele. Omandiõiguse puhul peab taotlejal olema seaduslik omandiõigus kaubale, tulenevalt kas otsesest omandiõigusest või tagatisest. Õigus kauba valdusele on varaline õigus siis, kui valduse teostajal on ekslussiivne õigus vallata kaupa teatud ajaperioodil.⁴⁹

Autor asub seisukohale, et R. Calnan on eelnevas viites seadusliku omandiõiguse all mõelnud õigust, mis nähtuks registrist. Autori hinnangul on Eesti õiguses kauba, kui vallasasja, suhtes

⁴⁶ Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi otsus 28. oktoobrist 2011 nr 3-1-1-49-11 Kriminaalasi Henri Rüüsaaku ja Endrus Arge süüdistuses KarS § 385¹ ja § 384 lg 1 järgi ning Indrek Laasma süüdistuses KarS § 385¹ järgi.

⁴⁷ Karistusseadustik. 06.06.2001. - RT I 2001, 61, 364; RT I, 17.04.2013, 8.

⁴⁸ R. Pennington. Pennington's Corporate Insolvency Law. London, Edinburgh, Dublin: Butterworths, 1997, lk 326.

⁴⁹ R. Calnan. Proprietary Rights and Insolvency. New York: Oxford University Press Inc, 2010, pp 2.117 – 2.119.

seatud tagatise kohta vastav käsitus registerpandi näol, milles vallasasjale tagatise seadmisel kantakse AÕS § 297 lg 1 kohaselt tagatise saaja kasuks registrisse märke tagatise saaja õiguste kohta. Seega on tagatise saajal, kelle kasuks on seatud registerpant, tagatisest tulenev nõ. omandiõigus ja seega tagatisel baseeruv varaline õigus kaubale.

Autori hinnangul vastab Eesti õiguses kauba, kui vallasasja teatud ajaperioodil eksklusiivse valdamise õigusest tulenevale käsitlusele käsipandi kohta sätestatu. AÕS § 281 lg 1 kohaselt läheb käsipandi puhul pandiesemeks olev vallasasi tagatise saaja valdusesse. Eeltoodust tulenevalt on tagatise saajal seega eklussiivne kauba valdamise õigus teatud ajaperioodil.

Samuti tunneb eesti õiguskord kommertspandi mõistet, mis seisneb kommertspandi seaduse § 1 lg 1 kohaselt äriregistrisse kantud ettevõtja õigusest seada nõude tagatisena oma vallasvarale kommertspandiregistrisse kantud kommertspandi seaduses sätestatud ulatusega pandi (kommertspant), ilma et ta annaks üle panditava vara valdust.

Seega võib öelda, et Eesti õiguse kohaselt tuleneb tagatise saaja tagatisel baseeruv varaline õigus ehk asjaõigus kaupadele, kui vallasjadele, käsipandist või registerpandist või kommertspandist.

Seega võib varaline õigus ehk asjaõigus olla otsene ehk omandiõigusest tulenev või tagatisest tulenev. Tagatisest tulenevat varalist õigust ja otsest varalist õigust eristab muuhulgas õiguse ulatus. Kui B siirdab vara omandiõiguse otseselt A-le, siis on A-l õigus kogu selle vara omandile. Kui B annab A-le tagatise rahalise kohustuse tagamiseks, on A õigus varale piiratud. Kui tagatud nõue on rahuldatud, kaob A tagatisest tulenev õigus varale. A tagatisest tuleneva varalise õiguse iseloom sõltub tagatise liigist (kinnispant, vallaspant või varaliste õiguste pantimine), kuid ühiseks tunnuseks on see, et A varaline õigus tagab rahalise kohustuse täitmist.⁵⁰

Eeltoodust tulenevalt sõltub asjaolu, kas konkreetne varaline õigus on otsene või tagatisest tulenev ka sellest, kas see tagab rahalise kohustuse täitmist või kas tehingu õiguslik toime on sisuliselt tagada rahalise kohustuse täitmist. Tehing on tagatud tehing, kui B võlgneb A-le rahalise kohustuse, A-le antakse B rahalise kohustuse tagamiseks tagatisel baseeruv varaline

⁵⁰ R. Calnan. Proprietary Rights and Insolvency. New York: Oxford University Press Inc, 2010, pp 2.78 – 2.79.

õigus varale, A-l on õigus rahuldada B rahaline kohustus tagatiseks antud vara kulul ja A varaline õigus varale on eraldiseisev B rahalisest kohustusest, kuid vara arvelt A nõude rahuldamine vähendab B rahalist kohustust või B poolt rahalise kohustuse tasumine vähendab A õiguse ulatust varale.⁵¹

R. Calnan selgitab täpsustavalt, et B rahaline kohustus võib olla ka tulevikus tekkiv või tingimuslik ning kuigi B kohustus seisneb üldjuhul mingisuguse summa raha maksmises, võib kohustus seisneda ka millegi muu tegemises peale raha maksmise, kuid ainult sellisel juhul, kui lõppkokkuvõttes toob kohustuse täitmata jätmine kaasa kohustuse maksta raha. Tagada ei ole võimalik mitterahalise kohustuse täitmist. A võib saada tagatisel baseeruva varalise õiguse varale hüpoteegi seadmisega, käsipandiga, registerpandiga või varaliste õiguste pantimisega ning selle võib anda nii B kui ka muu kolmas isik. Tagatis on kohustuse tasumise kindlustamise vahend. Selleks, et see vahend oleks efektiivne, peab A varalist õigust olema võimalik täitmisele pöörata ja seeläbi rahaks muuta. See toimub tavaliselt läbi vara müügi. Kõige tähtsam on see, et A tagatisel baseeruv varaline õigus, oleks eraldiseisev B rahalisest kohustusest, kuid ühe tasumine vähendab teist. Kui tagatise esemeks olev vara müüakse ja müügitulemit kasutatakse tagatud kohustuse katmiseks, vähendab see B poolt võlgnetavat rahalist kohustust. Samuti vabastab tagatud rahalise kohustuse tasumine tagatise esemeks oleva vara tagatise alt.⁵²

Autor leiab, et R. Calnani käsitlusele vastab ka Eesti asjaõigusseaduses kehtestatu, mille § 279 lõigete 1, 2 ja 3 kohaselt võib pandiga tagada iga rahaliselt hinnatavat nõuet, seejuures ka tingimuslikku nõuet ning tulevikus tekkivat nõuet. Samuti sätestab AÕS § 278, et pantija võib olla võlgnik või kolmas isik.

Samuti toimub Eesti õiguse kohaselt pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõude rahuldamine pandieseme müügi läbi juhul, kui võlgnik ei ole oma pandiga tagatud kohustust kohaselt täitnud. AÕS § 292 lõiked 1 ja 2 sätestavad, et pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõude rahuldamine toimub panditud asja müügiga. Pandiga tagatud nõudega võlausaldajal tekib panditud asja müügi õigus, kui pandiga tagatud nõue ei ole selle nõude kohaselt täidetud. AÕS § 302 lg 1 sätestab, et kui registerpandiga tagatud nõuet ei täideta, on pandiga

⁵¹ R. Calnan. *Proprietary Rights and Insolvency*. New York: Oxford University Press Inc, 2010, pp 2.80 – 2.82.

⁵² R. Calnan. *Proprietary Rights and Insolvency*. New York: Oxford University Press Inc, 2010, pp 2.83 – 2.86.

tagatud nõudega võlausaldajal õigus nõuda sundtäitmist sundenampakkumise teel. AÕS § 352 lg 2 sätestab, et kui hüpoteegiga tagatud nõuet ei täideta, on hüpoteegipidajal õigus nõuda sundtäitmist täitemenetluse seadustikus sätestatud korras. AÕS § 360 lg 1 sätestab, et hüpoteegipidajal on õigus nõude täielikule või osalisele rahuldamisele iga ühishüpoteegiga koormatud kinnisasja arvel.

Seejuures kasutatakse ka Eesti õiguse kohaselt pandieseme müügist saadud tulemit pandiga tagatud nõude katmiseks. Samuti kaotab võlausaldaja pandiõiguse, kui võlgnik on pandiga tagatud nõude kohaselt täitnud. AÕS § 295 lõiked 1 ja 2 sätestavad, et pantija kohustus loetakse täidetuks panditud asja müügist saadud raha ulatuses, millest on maha arvatud vajalikud müügikulud. Pärast müügikulude tasumist ja pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõude rahuldamist ülejäänud raha tagastatakse pantijale. AÕS § 349 lõiked 1 ja 2 sätestavad, et kui hüpoteegiga tagatud nõue rahuldatakse või nõuet ei ole tekkinud, võib koormatud kinnisasja igakordne omanik nõuda hüpoteegi kandmist enda nimele või selle kustutamist, kui ei ole kokku lepitud teisiti. Kui hüpoteegiga tagatud nõue rahuldatakse osaliselt, võib koormatud kinnisasja igakordne omanik nõuda rahuldatud nõude ulatuses enda kasuks osahüpoteegi kinnistusraamatusse kandmist või hüpoteegi kustutamist. AÕS § 361 lõiked 1 ja 2 sätestavad, et kui ühishüpoteegiga koormatud kinnisasja omanik rahuldab hüpoteegipidaja nõude, võib ta nõuda tema kinnisasja koormava ühishüpoteegi enda nimele kandmist. Ühishüpoteegid teistel kinnisasjadel tuleb kustutada. Kui kinnisasja omanik, kes hüpoteegipidaja nõude rahuldab, võib nõuda teiste ühishüpoteegiga koormatud kinnisasjade omanikelt hüvitist, võib ta ka nõuda hüvitise ulatuses teisi kinnisasju koormavate ühishüpoteekide enda nimele kandmist. AÕS § 362 lg 1 sätestab, et kui nõue, mille tagamiseks ühishüpoteek on seatud, ei teki või lõpeb või kui hüpoteegipidaja ühishüpoteegist loobub, võivad ühishüpoteegiga koormatud kinnisasjade omanikud nõuda ühishüpoteegi kandmist kinnistusraamatusse endi nimele ühiselt.

R.Calnan rõhutab, et A-l on kaks õigust, B võlgnevus A ees ja tagatisel baseeruv varaline õigus tagatiseks antud vara vastu. Võlgnevuse tasumine vähendab tagatise ulatust või kaotab selle ja tagatise müümine vähendab võlgnevust või rahuldab selle, kuid need on eraldiseisvad õigused.⁵³

⁵³ R. Calnan. *Proprietary Rights and Insolvency*. New York: Oxford University Press Inc, 2010, pp 2.87.

Autor nõustub eelviidatud seisukohaga ja leiab, et nimetatud põhimõtte kohaldub ka Eesti õiguses. Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja õigus nõuda võlgnikult pandiga tagatud kohustuse täitmist, ei ole samane pandiga tagatud nõudega võlausaldaja pandiõigusega kohustuse tagamiseks seatud pandile. Nimelt võib võlgnik näiteks võõrandada pandieseme kolmandale isikule. Pandiese on võlgniku omandist välja liikunud, kuid see ei ole mõjutanud pandiga tagatud nõudega võlausaldaja pandiõigust pandiesemele. Pandiga tagatud nõudega võlausaldajal on jätkuvalt õigus võlgnikult kohustuse täitmist nõuda ning võlgniku kohustuse täitmist tagab jätkuvalt pandiesemele seatud pant, kuigi pandiese on kolmanda isiku omandis. Juhul kui võlgnik oma kohustust võlausaldaja ees ei täida, võib pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõuda kolmanda isiku omandis oleva pandieseme müüki pandiga tagatud nõude katmiseks.

Seejuures saab võlgniku kohustust tagada juba algselt kolmanda isiku omandis oleva varaga, mitte võlgniku enda omandis olema varaga. Eeltoodust tuleneb, et kuigi omavahel seotud, on võlausaldaja õigus tagatisele ja õigus nõuda kohustuse täitmist, eraldi õigused.

Samuti ei ole hüpoteegi seadmiseks (kinnispant) ega registerpandi seadmiseks nõude olemasolu üldsegi vajalik AÕS § 297 lg 3 ja AÕS § 325 lg 4 järgi. Näiteks juhul, kui võlgnik on rahuldanud pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõude enda vastu ja võiks taotleda hüpoteegi kustutamist, võib võlgnik jätta hüpoteegi kehtima ja kasutada seda uue võetava kohustuse tagamiseks. Samuti võib isik seada oma varale teise isiku kasuks hüpoteegi juba enne teise isiku ees kohustuse võtmist, et seejärel tagatise ulatuses kohustuse võtta.

Tagatisel baseeruv varaline õigus või nõudeõigus omandile mis tuleneb näiteks lepingust, ei ole seotud teise lepingupoole isikuga. Nimetatud õigust on võimalik kasutada ka isikute vastu, kes ei ole lepingupooleks. Samas ei ole tagatisel baseeruva varalise õiguse olemus mitte see, et seda võib kasutada ükskõik kelle vastu, vaid see, et seda saab kasutada tulenevalt vara omandiõigusest teiste isikute vastu, peale õiguse andja.⁵⁴

R. Calnan toob eelkirjeldatule järgneva näite: B omab vara ning sõlmib lepingu A-ga, mille alusel tekib A-le lepingust tulenev õigus mis on seotud B varaga. B müüb seejärel kõnealuse vara C-le. A-l on kaks võimalust kasutada oma lepingust tulenevat nõudeõigust C vastu.

⁵⁴ R. Calnan. *Proprietary Rights and Insolvency*. New York: Oxford University Press Inc, 2010, pp 2.13.

Esiteks võib A väita, et A lepingust tulenevad õigused on seotud varaga ja seega siduvad kolmandate isikute suhtes nagu C. Teiseks võib A väita, et isegi kui tema lepingust tulenevad varaga seotud õigused on isiklikud õigused, on need siiski jõustatavad kolmanda isiku vastu, kes on omandanud vara olles teadlik sellega seonduvatest lepingust tulenevatest õigustest.⁵⁵

Eeltoodust tulenevalt võib jällegi tõdeda, et pandiõigus on tagatisel baseeruv varaline õigus, kuivõrd pandiga tagatud nõudega võlausaldajal on pandist tulenev nõudeõigus iga isiku vastu, kes pandieseme omandab, mitte ainult isiku vastu, kelle vastu nõudeõiguse tagamiseks algselt pant seati. Võlgnik võib võõrandada võlausaldaja kasuks seatud pandiga vara kolmandale isikule, kuid see ei kaota pandiga tagatud nõudega võlausaldaja pandiõigust pandiesemele, pandiõigus jääb kehtima ka pandieseme uue omaniku suhtes. Kui võlgnik jätab pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõude rahuldamata, on pandiga tagatud nõudega võlausaldajal õigus nõuda pandieseme müümist oma nõude katteks, kuigi pandieseme omanikuks on nõudega mitte seotud kolmas isik.

Samuti võib pandi seada võlgniku võla katteks kolmanda isiku omandis olevale varale viimase nõusolekul. Nimetatud olukorras on võlausaldajal nõue võlgniku vastu ja võlausaldaja nõude tagamiseks on seatud pant kolmanda isiku omandis olevale varale. Pandiga tagatud võlausaldaja pandist tulenevat pandiõigust ei mõjuta asjaolu, et pandieseme omanik ei ole võlgnik, pandiõigus on seotud varaga, mitte võlgniku isikuga.

Seejuures loetakse AÕS § 325 lg 5 kohaselt nõue pandiga koormatud kinnisasja omaniku suhtes edasikestvaks ka juhul, kui hüpoteegiga tagatud nõue on lõppenud võlgnikuks olnud juriidilise isiku lõppemise tõttu. Seega on ka eeltoodust tulenevalt pandiga tagatud nõude puhul nõudeõigus seotud pandiesemeks oleva varaga, mitte võlasuhte teise poolega.

Võlausaldaja, kellel on omandiõigus võlgniku varale, võib nõuda seda vara endale võlgniku pankrotimenetluses ning võlausaldajal, kellel nõue on pandiga tagatud on õigus nõuda pandiesemeks oleva vara müümist võlgnevuse katteks. Nimetatud nõuetega võlausaldajate nõuded on seotud varaga, mitte võlgniku isikuga ja on eelistatud võlausaldajate nõuete ees, kelle nõudeõigus on seotud võlgniku isikuga. Nõuded mis on seotud võlgniku isikuga, peab

⁵⁵ R. Calnan. Proprietary Rights and Insolvency. New York: Oxford University Press Inc, 2010, pp 2.28.

esitama võlgniku pankrotimenetluses tavapärase korras ning need ei ole eelisõigusega nõuded.

R. Calnan toob kaks näidet vahe tegemise illustreerimiseks. Esimeses näites on A nõustunud müüma B-le kaupa krediidi eest. A on tarninud kauba B-le, kuid A ja B vahel on kokku lepitud, et kauba omandiõigus ei liigu edasi B-le enne, kui kauba eest on täielikult tasutud. B pankrot kuulutatakse välja enne, kui B on kauba eest täielikult tasunud kuid kaup on B valduses. A-l on õigus nõuda tagasi oma kaup kuivõrd kauba omandiõigus kuulub veel A-le. A-l on nõudeõigus omandile. Teises näites on A nõustunud ostma kaupa B-lt. A on tasunud kauba eest täielikult, kuid B ei ole veel kaupa A-le tarninud ning kauba omandiõigus ei ole veel A-le üle läinud. B suhtes kuulutatakse välja pankrot. A-l on võlaõiguslik nõue B vastu, kuid A ei ole kauba omanik. A-l ei ole võimalik nõuda B haldurilt endale kaupa mille omandiõigus kuulub B-le. A nõue saab olla nõuda tagasi rahasummat mille A tasus nimetatud kauba eest ja A peab tõendama oma nõuet B pankrotimenetluses. A on nõuete rahuldamisel samal järjekohal, kui teised tagatiseta nõudega võlausaldajad.⁵⁶

Eeltoodud näidetest tuleb välja, kui tähtis on pankrotimenetluses tuvastada, kas võlausaldaja nõudeõigus on seotud varaga või mitte, sellest tuleneb, kas võlausaldaja on eristaatuses võrreldes teiste võlausaldajatega või mitte.

Üldjuhul on ilmselge, kas varaga seotud õigus on varaline õigus omandile või mitte. Otsene seaduslik omandiõigus maale või kaubale või muule varale, on selgelt varaline õigus omandile. Samuti on tagatisel baseeruv varaline õigus omandile pandiõigus, olenemata sellest, kas pandiõigus on tekkinud hüpoteegi seadmisega kinnisasjale (kinnispant), käsipandi seadmisega vallasajale (vallas pant) või varaliste õiguste pantimisega. Samas eksisteerivad mõned varaga seotud õigused, mis ei ole varalised õigused. Võimalus osta kaupa ei loo varalist õigust sellele kaubale. Lepinguline keeld koormata mingit vara pandiga ei loo varalist õigust sellele varale. R. Calnan märgib, et ei tohi samastada mõisteid „varaline õigus“ ja „omandiõigus“, kuivõrd näiteks käsipant annab käsipandi pidajale tagatisel baseeruva varalise

⁵⁶ R. Calnan. *Proprietary Rights and Insolvency*. New York: Oxford University Press Inc, 2010, pp 1.77 – 1.78.

õiguse pandiesemele, vaatamata sellele, et käsipandi pidaja teostab üksnes valdust pandieseme üle ning talle ei kuulu pandieseme omandiõigus.⁵⁷

Nagu eelpool märgitud, annab pandi seadmine võlgniku omandile pandiga tagatud nõudega võlausaldajale pandi olemusest tulenevalt piltlikult öeldes nõudeõiguse võlgniku omandile, mistõttu on pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõude puhul võlgniku pankrotimenetluses tegemist asjaõigusliku nõudega, mistõttu see on eelistatud tagamata nõudega võlausaldajate nõuetele, kuivõrd osas, milles pandiga tagatud nõudega võlausaldajal on asjaõiguslik nõue pandiesemele, ei kuulu see pandiese piltlikult öeldes võlgnikule ega ole seega vaba teiste võlausaldajate nõuete rahuldamiseks.

Seega, tuleneb pandiga tagatud nõude eelistamine pankrotimenetluses pandiõiguse olemusest ja eesmärgist ning samuti pankrotimenetluse eelsete õiguste tunnustamise põhimõttest. Kui pankrotimenetluses kaoks pandiga tagatud nõudega võlausaldaja õigus saada oma nõue rahuldatud eelisjärjekorras pandieseme arvelt, siis muutuks pandiõigus mõttetuks ja kaotaks oma sisu. Võlausaldajal oleks sellisel juhul suhtelist mõtetu nõuda võlgnikult kohustuse täitmise tagamiseks tagatist. Nimetatud asjaolu aga mõjuks negatiivselt majandussuhete arengule ja stabiilsusele, kuivõrd näiteks krediidiandjad ei taha väljastada krediiti, kui nad ei saa väljastatud krediidile piisavalt kindlat tagatist, mis tekitaks neis kindluse oma ressursid tagasi saada. Samuti on erialakirjanduses märgitud, et tagatise pakkumine krediidi saamise eesmärgil võib tähendada krediidisaaaja jaoks ka madalamat intressimäära.⁵⁸

Erialakirjanduses on muuhulgas märgitud, et pandiõiguste piiramine või keelamine pankrotimenetluses, oleks vastuolus tagatise majandusliku eesmärgiga.⁵⁹

Samuti ei taha ilmselt rahvusvahelised äriühingud teha investeringuid riiki, mille maksejõuetusmenetluse seadus ei arvesta võlausaldaja kasuks seatud tagatistega. Miks peakski keegi tahtma usaldada oma ressursse kolmandale isikule, kui ressursi hiljem tagasi

⁵⁷ R. Calnan. Proprietary Rights and Insolvency. New York: Oxford University Press Inc, 2010, pp 2.30, 2.31, 2.36.

⁵⁸ F. Tolmie. Introduction to Corporate and Personal Insolvency Law. London: Sweet & Maxwell, 1998, lk 13.

⁵⁹ O. L. Rechtsanwalt. The Inclusion of Security Rights in Insolvency Proceedings under European Law. Arvutivõrgus kättesaadav: www.insol-europe.org/download/file/573 (06.05.2013).

saamine ei ole kindel tulenevalt asjaolust, et ka muidu kindlaim tagatise andmise võimalus, pandiõiguse seadmine, võidakse võlgniku maksejõutuse korral tühiseks muuta. V. Finch on märkinud, et tagatis julgustab investoreid investeerima.⁶⁰ P. J. Omar on leidnud, et selleks, et pandipidajal oleks huvi anda laenu, tuleb teda eelistada.⁶¹

Samuti on leitud, et tänapäevases krediidil põhinevas majanduses peaks soodustama avatud juurdepääsu krediidile taskukohaste hindadega läbi võimalikult paljude laenutoodete (tagatud ja tagamata).⁶²

Eeltoodust tulenevalt ongi ka Eesti pankrotiseaduses säilitatud pandiga tagatud nõudega võlausaldajale eelistatud eristaatus tavaliste tagamata nõudega võlausaldajate ees. Kuid seejuures on pandiese jäetud siiski pankrotimenetlusse.

Ühendkuningriikide õiguses on süsteem erinev. Nimelt on Ühendkuningriikides pandiga tagatud nõudega võlausaldajal õigus müüa pandiese väljaspool pankrotimenetlust.⁶³

Erialakirjanduses on märgitud, et tagatisest tulenevaid õigusi ei mõjuta üldjuhul ametlikud maksejõuetuse protsessid. Pandiga tagatud nõudega võlausaldajatel on tavaliselt vaba voli panna oma varalised õigused võlgniku varale maksma oma tagatud nõude rahuldamiseks ning neil ei ole kohustust esitada oma nõuet tunnustamiseks pankrotimenetluses. Sellist lähenemisviisi on õigustatud viidates ühele pankrotiõiguse eesmärgile, nimelt pankrotiõiguse ja üldise õiguse harmoneerimisele. Samuti võib nimetatud lähenemist õigustada asjaolu, et see on kõigi võlausaldajate huvides, et võlgnikule antakse krediiti tagatud võlausaldaja poolt.⁶⁴

⁶⁰ V. Finch. Security, Insolvency and Risk: Who Pays the Price? *The Modern Law Review*, 1999, vol 62, nr 5, lk 633 – 670.

⁶¹ P. J. Omar. *European Insolvency Law*. Ashgate Publishing Limited, 2004, p 152.

⁶² The World Bank. Creditor Rights and Insolvency Standard. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://siteresources.worldbank.org/GILD/Resources/FINAL-ICRStandard-March2009.pdf> (06.05.2013).

⁶³ A. R. Keay, P. Walton. *Insolvency Law: Corporate and Personal*. Essex: Pearson Education Limited, 2003, p 427.

⁶⁴ J. Duns. *Insolvency: law and policy*. Oxford University Press, Incorporated, 2002, lk 343

Suurbritannia pankrotiseaduse läbivaatamise komitee 1982. aasta aruandes (edaspidi Cork'i aruanne), on selgituseks märgitud, et võlausaldaja kes nõuab võlgnikult võlgnevuse katteks tagatise, teeb seda eesmärgiga vähendada või täielikult välistada endale kahju tekkimise võimaluse võlgniku pankroti korral. Võttes tagatise, omandab võlausaldaja varalise huve panditud varadele. Võlgnikule jääb üksnes õigus nõuda panditud vara tagastamist endale siis, kui pandiõiguse tekkimise aluseks olev kohustus on täidetud. Sama õigus on teistel võlgniku võlausaldajatel võlgniku pankrotimenetluses.

Cork'i aruandes märgiti lisaks, et olukordades, kus tagatiseks on kommerts pant, mis ulatub kogu ettevõtjast võlgniku varale, võib juhtuda, et kogu võlgniku vara realiseeritaksegi väljaspool pankrotimenetlust. Siinkohal oli sekkunud parlament, nõudes, et haldur peab rahuldama eelistatud võlausaldajate nõuded esmajärjekorras kommerts pandiga tagatud nõude ees. Kuid olukorras, kus laekumised ei ole piisavad, et rahuldada nii eelistatud nõuetest tulenevaid võlgnevusi kui ka kommerts pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõudest tulenevat võlgnevust, ei jää tagamata nõuetega võlausaldajatele mitte midagi.⁶⁵

Euroopa Liidu õiguse tasandil on samuti leitud pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eristaatus põhjendatud olevat. Erialakirjanduses on märgitud, et pandiga tagatud õiguste kehtivust ei mõjuta asjaolu, et võlgniku vara asub pankrotimenetluse algatamisel teise liikmesriigi territooriumil.⁶⁶

Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eristaatuse põhjendatus tuleneb ka AÕS §-ist 280, mille kohaselt on pandiga tagatud nõue eelistatud kõikidele teistele nõuetele panditud vara suhtes, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti.

Autor on seisukohal, et pankrotimenetlus ei tohi kaotada pandi kui tagatise olemusest tulenevat eristaatust, kuivõrd see muudaks pandi sisutühjaks ja vähendaks oluliselt pandi tagatisväärtust. Nimetatud asjaolu aga mõjuks negatiivselt majandussuhete arengule ja stabiilsusele, kuivõrd näiteks krediidiandjad ei taha väljastada krediiti, kui nad ei saa väljastatud krediidile piisavalt kindlat tagatist, mis tekitaks neis kindluse oma ressursid tagasi

⁶⁵ K. Cork. Insolvency Law and Practice: Report of the Review Committee (Cmnd 8558) - Cork Report, Her Majesty's Stationery Office 1982, pp 1479

⁶⁶ B. Wessels. Current Topics of International Insolvency Law. Kluwer BV, Deventer, 2004, lk 124.

saada. Samuti leiab autor, et kuivõrd pankrotimenetluses kehtib võlausaldajate pankrotimenetlusele eelnenud õiguste tunnustamise printsiip, tuleb pandiga tagatud nõudega tunnustada ka pandiga tagatud nõudega võlausaldaja õigust tagatisele. Seejuures ei ole autori hinnangul pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eelistamine pankrotimenetluse ühe peamise põhimõtte, võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumine. Nimetatud põhimõtet rikutaks üksnes juhul, kui pandipidajale eelisjärjekorras tasutud võlasumma ületab pandisummat või PankrS § 153 lg-st 2 tulenevat piirmäära.

Autor on seisukohal, et pandiga tagatud nõudega võlausaldaja õigus nõuda võlgnikult pandiga tagatud kohustuse täitmist, ei ole samane pandiga tagatud nõudega võlausaldaja pandiõigusega kohustuse tagamiseks seatud pandile. Osade pandi liikide seadmiseks ei ole nõude olemasolu üldsegi vajalik, mis iseloomustab pandiga tagatud nõude ja pandiõiguse eraldiseismist. Samuti ei mõjuta pandiga tagatud võlausaldaja pandist tulenevat pandiõigust asjaolu, et pandieseme omanik ei ole võlgnik. Eeltoodust tulenevalt leiab autor, et pandiõigus on seotud tagatiseks antud varaga, mitte võlgniku isikuga. Seetõttu on autori hinnangul oluline pankrotimenetluses tuvastada, kas võlausaldaja nõudeõigus on seotud varaga, kuivõrd sellest tuleneb, kas võlausaldaja on eristaatuses võrreldes teiste võlausaldajatega või mitte.

Kuivõrd pandi seadmine võlgniku omandile annab autori hinnangul pandiga tagatud nõudega võlausaldajale pandi olemusest tulenevalt nõudeõiguse võlgniku omandis olevale varale, on pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõude puhul võlgniku pankrotimenetluses tegemist asjaõigusliku nõudega. Autor leiab, et osas, milles pandiga tagatud nõudega võlausaldajal on asjaõiguslik nõue pandiesemele, ei kuulu see pandiese piltlikult öeldes võlgnikule ega ole seega vaba teiste võlausaldajate nõuete rahuldamiseks. Eeltoodust tulenevalt on ka pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue eelistatud tagamata nõudega võlausaldajate nõuetele.

Eeltoodust lähtuvalt on autori hinnangul pandiga tagatud nõue pankrotimenetluses eelistatud tulenevalt pandiõiguse olemusest ja eesmärgist ning samuti pankrotimenetluse eelsete õiguste tunnustamise põhimõttest.

2.3 Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eristaatuse ulatus

Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eristaatus on teatud määral piiratud. Üldiselt on soovitatav, et maksejõuetust reguleeriv seadus määraks kindlaks, millises ulatuses tagatud nõudega võlausaldajad saavad või peaksid osalema võlausaldajate koosolekutel või pankrotitoimkonnas. Osade maksejõuetust reguleerivate seaduste kohaselt, ei ole tagatud nõudega võlausaldajad üldjuhul esindatud pankrotitoimkonnas, kui nende nõue on täielikult tagatud või üle tagatud. Eeltoodu tuleneb sellest, et tagatud nõudega võlausaldajate huvid on oluliselt erinevad tagatiseta võlausaldajate huvidest ja tagatud nõudega võlausaldajate võimalus osaleda ja potentsiaalselt muuta võlausaldajate poolt vastuvõetud otsuseid, ei pruugi olla kõigi võlausaldajate parimates huvides. Mõned maksejõuetust reguleerivad seadused tunnistavad seda huvide erinevust ning nõuavad seetõttu tagatud nõudega võlausaldajatelt oma nõude tagatisest loobumist enne kui need võlausaldajad saavad osaleda menetluses ja hääletada neis küsimustes, mis nõuavad võlausaldaja häält. Samas olukorras, kus tagatud nõudega võlausaldaja kasuks seatud tagatis ei kata täielikult võlausaldaja nõuet, on tõenäoline, et selle võlausaldaja huvid ühtivad tagamata nõudega võlausaldajate huvidega ning sellisel juhul võib olla kohane nende osalemine pankrotitoimkonnas või hääletamistel, vähemalt selles ulatuses, milles nende nõue ei ole tagatud.⁶⁷

Eestis on pandiga tagatud nõudega võlausaldajad esindatud pankrotitoimkondades. Eestis on autori hinnangul nimetatud asjaolu õigustatud, kuivõrd pandiga tagatud nõudega võlausaldajate pandiõiguse aluseks olev pandiese võõrandatakse pankrotimenetluses, mitte sellest väljaspool ning seetõttu peaks ka võlausaldajatel, kelle õigused on pandieseme seotud, olema võimalik osaleda pandieset puudutavates otsustusprotsessides.

Üks kõige selgemaid pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eristaatuse ulatuse piiranguid on asjaolu, et pandieseme müügist saadud tulemi arvelt saab pandiga tagatud nõudega võlausaldaja rahuldatud üksnes oma nõude, mitte ei saa endale kogu müügitulemit, kui see juhtub olema suurem, kui pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue pantija vastu. Seega ulatub pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eristaatus üksnes pandiga tagatud nõude suuruseni.

⁶⁷ United Nations Commission on International Trade Law. Legislative Guide on Insolvency Law, p 87, lk 193. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf (06.05.2013)

Nimetatud piirang tuleneb juba asjaõigusseaduses sätestatud pandi olemusest. AÕS § 276 lg 1 sätestab, et asja võib pandiga (pandiõigusega) koormata selliselt, et isikul, kelle kasuks pant on seatud, on õigus pandiga tagatud nõude rahuldamisele panditud vara arvel, kui nõuet ei ole kohaselt täidetud.

Eeltoodust tuleneb, et pandiga tagatud nõudega võlausaldaja on eristaatuses üksnes pandiga tagatud nõude ulatuses. Kõik muud nõuded mis pandiga tagatud nõudega võlausaldajal võivad samuti sama võlgniku vastu olla, kuid ei ole pandiga tagatud, tuleb pandiga tagatud nõudega võlausaldajal esitada pankrotimenetluses samaselt teiste tagamata nõuetega võlausaldajatega.

Seadus sätestab ka pandiga koormatud eseme müügile tähtaja. Nimelt sätestab PankrS § 140, et kui pankrotivarasse kuuluv ese on koormatud pandiõiguse või muu asjaõigusega, mis annab võlausaldajale õiguse nõuda koormatud eseme sundmüüki, müüb haldur koormatud eseme kolme kuu jooksul, koormatud kinnisasja aga nelja kuu jooksul arvates ajast, millal haldur võis alustada pankrotivara müüki, arvestades PankrS §-des 133 ja 134 sätestatud.

Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja on ilmselgelt huvitatud oma sundmüügi nõudmise õiguse kasutamisest, et saada oma nõue rahuldatud. Seetõttu on seaduses sätestatud pankrotihaldurile ka maksimaalne aeg, mille jooksul seda teha.

Kuid nimetatud tähtajale on sätestatud erandid. PankrS § 133 lg 2 sätestab, et kui võlgnik on pankrotimääruse peale edasi kaevanud, ei tohi võlgniku nõusolekuta enne Ringkonnakohtule esitatud määruskaebuse läbivaatamist vara müüa. Seega olukorras, kus võlgnik on pankrotimääruse edasi kaevanud, ei saa pankrotihaldur veel pandieset müüa. Nimetatud erandile sätestab erandi PankrS § 133 lg 3 mille kohaselt sama paragrahvi lõikes 2 nimetatud piirangut ei kohaldata kiiresti rikneva või sellise vara müügil, mille väärtus kiiresti langeb või mille hoidmine või säilitamine on ülemäära kulukas. Seega olukorras, kus pandieseme väärtus kiiresti langeb või pandieseme hoidmine või säilitamine on ülemäära kulukas, võib pankrotihaldur pandieseme siiski müüa.

Samuti võib vara müüki takistada kompromissiettepaneku esitamine. Nimelt sätestab PankrS § 134 lg 1, et kompromissiettepaneku tegemise korral ei või vara müüa enne kompromissi

tegemist. Sama säte näeb ette ka erandi, mille kohaselt võib vara siiski müüa, kui võlausaldajate üldkoosolek on otsustanud, et vara võib müüa vaatamata kompromissettepanekule. Samuti sätestab PankrS § 134 lg 2, et hoolimata sama paragrahvi lõikes 1 sätestatust, võib vara müüa, kui vara müük vastab kompromissettepanekule, samuti sama seaduse § 133 lõikes 3 nimetatud vara puhul.

Pankrotimenetluses tehtav kompromissiettepanek on täpsemini sätestatud pankrotiseaduse 12. peatükis. PankrS § 178 lg 1 kohaselt on kompromiss võlgniku ja võlausaldajate vaheline kokkulepe võlgade tasumise kohta, mis seisneb võlgade vähendamises või nende tasumise tähtaja pikendamises.

Seejuures on pandiga tagatud nõudega võlausaldaja õigusi kompromissi üle otsustamisel ulatuslikult piiratud. PankrS § 181 lg 1 sätestab, et võlausaldaja, kelle nõue on tagatud pandiga, saab kompromissi tegemisel hääletada üksnes juhul, kui tema nõue ei ole pandiga täielikult tagatud. Sel juhul arvestatakse hääletamisel pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõudega vaid nõude selle osa ulatuses, mis jääks eeldatavalt rahuldamata pandieseme müügist saadu arvel. Vaidluse korral määrab pandiga tagatud nõude osa suuruse haldur. Eeltoodule sätestab erandi PankrS § 181 lg 1 mis sätestab, et kui kompromissettepanekuga soovitakse välistada pandiga tagatud nõudega võlausaldajast võlausaldaja pandiõigusest tuleneva nõude maksmapanek rohkem kui 90 päevaks, arvestatakse hääletamisel pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõudega kogu ulatuses.

Kui võlgnik tegeleb majandus- või kutsetegevusega ja kompromissi kohaselt on pandiga koormatud ese vajalik võlgniku ettevõtte tegevuse jätkamiseks, ei saa PankrS § 182 lg 1 kohaselt pandiga tagatud nõuet kompromissis märgitud tähtaja jooksul maksma panna.

Eelnimetatud PankrS § 182 lõikest 1 tulenev piirang on ulatuslik pandiga tagatud nõudega võlausaldaja õiguste riive. Nimelt nagu eelnevalt märgitud, on pandiga tagatud nõudega võlausaldajal muidu seadusest tulenev õigus nõuda oma nõude rahuldamist pandieseme arvelt, kui võlgnik ei ole oma kohustust võlausaldaja ees täitnud. Arvestades, et pankroti väljakuulutamisega on kõik nõuded võlgniku vastu muutunud sissenõutavaks, on pandiga tagatud nõudega võlausaldajal igal juhul õigus nõuda pandieseme realiseerimist oma nõude rahuldamiseks.

Eelnimetatud riivet õigustab ilmselt võlgniku ettevõtte tegevuse jätkamisest tulenev võimalik suurem kasu kõigile võlausaldajatele, kuivõrd võlgniku ettevõtte majandustegevust jätkataks ainult põhjendatud eeldusel, et võlgniku ettevõtte majandustegevust on võimalik tervendada. Nimetatud eesmärk tuleneb pankrotiseaduses sätestatud pankrotimenetluse eesmärgist. PankrS § 2 sätestab pankrotimenetluse eesmärgina, et pankrotimenetluse kaudu rahuldatakse võlausaldajate nõuded võlgniku vara arvel käesolevas seaduses ettenähtud korras võlgniku vara võõrandamise või võlgniku ettevõtte tervendamise kaudu. Asjaolu, kas pankrotivõlgniku ettevõtte tegevuse jätkamine on põhjendatud ja otstarbekas, selgitab välja pankrotihaldur. PankrS § 127 lg 2 sätestab, et haldur peab võlausaldajate esimesel üldkoosolekul selgitama, millised on väljavaated võlausaldajate nõuete rahuldamiseks ettevõtte tervendamise, kompromissi ja pankrotivara müügi korral. Samuti sätestab PankrS § 129 lg 1, et kui pankrotivarasse kuulub ettevõtte, koostab haldur ettevõtte tegevuse jätkamise kava (tervendamiskava) või teeb ettepaneku ettevõtte tegevus lõpetada. PankrS § 129 lg 3 kohaselt esitab haldur tervendamiskava kinnitamiseks või ettepaneku ettevõtte tegevuse lõpetamiseks võlausaldajate esimesele üldkoosolekule. PankrS § 129 lg 4 kohaselt üldkoosolek kas kinnitab halduri esitatud tervendamiskava või otsustab, et ettevõtte tegevus lõpetatakse. Üldkoosolek võib teha haldurile ettepaneku uue tervendamiskava esitamiseks või ettevõtte tegevuse lõpetamise ettepaneku asemel tervendamiskava esitamiseks. Eeltoodust tulenevalt on pandiga tagatud nõudega võlausaldaja õiguste riive õigustatud üksnes juhul, kui kõigi võlausaldajate huvides on võlgniku ettevõtte tegevuse jätkamine.

PankrS § 182 lg 2 sätestab pandiga tagatud nõude maksmapaneku keelule tähtajalise piirangu, mille kohaselt ei tohi sama paragrahvi lõikes 1 nimetatud tähtaeg olla pikem kui üks aasta, kui pandiga tagatud nõudega võlausaldaja hääletas kompromissi vastu.

Samuti sätestab PankrS § 182 lg 3 erisuse, mille kohaselt pandiga tagatud nõudega võlausaldajale, kelle pandiga tagatud nõude maksmapanek on kompromisettepaneku kohaselt seetõttu, et pandieset on vaja võlgniku ettevõtte tegevuse jätkamiseks, edasi lükatud teiste pandiga tagatud nõudega võlausaldajatega võrreldes pikemaks ajaks, makstakse teistega võrreldes pikema aja eest kompromisettepanekus ettenähtud intressi. Kui kompromisettepanekus ei ole intressi suurust ette nähtud, makstakse seaduses sätestatud intressi. Seejuures sätestab PankrS § 182 lg 4, et sama paragrahvi lõikes 3 nimetatud intressi

makstakse pandiga tagatud nõudelt, kui aga nõue on suurem kui rahasumma, mida pandieseme müügist eeldatavalt saadakse, siis sellelt rahasummalt.

Pankrotimenetluses sõlmitavast kompromissist võib pandiga tagatud võlausaldaja eristaatusele kohalduda veel üks oluline piirang. Nimelt võib PankrS § 186 lg 1 kohaselt kompromissiga ette näha, et nende isikute nõuded, kes on andnud võlgnikule krediiti tema majandustegevuse jätkamise võimaldamiseks, rahuldatakse kompromissi tühistamise korral sellele järgnevas pankrotimenetluses enne ülejäänud pankrotivõlausaldajate nõudeid.

PankrS § 186 lg 2 sätestab, et kui kompromissiga nähakse ette, et sama paragrahvi lõikes 1 nimetatud isikute nõuded rahuldatakse täielikult või osaliselt enne pandiga tagatud nõudeid, arvestatakse kompromissettepaneku hääletamisel pandiga tagatud nõudega võlausaldajate nõuetega kogu ulatuses. Sellega on seadusandja jätnud pandiga tagatud nõudega võlausaldajale võimaluse kaitsta oma õigusi, kuigi piiratud.

PankrS § 186 lg 3 sätestab pankrS § 186 lõikele 1 piirangu, mille kohaselt tuleb kompromissis ette näha sama paragrahvi lõike 1 kohaselt rahuldatavate nõuete maksimumsumma.

Seejuures on PankrS § 186 lg 4 kohaselt isikul, kes on andnud võlgnikule krediiti tema majandustegevuse jätkamise võimaldamiseks, õigus nõuda oma nõude rahuldamist vastavalt sama paragrahvi lõikele 1 üksnes juhul, kui võlgnik on krediidiandjaga kokku leppinud, millises ulatuses krediidist tulenev põhinõue, intressid ja kõrvalnõuded kuuluvad rahuldamisele vastavalt sama paragrahvi lõikele 1 ja haldur on selleks kokkuleppeks andnud oma kirjaliku nõusoleku.

Eeltoodust tulenevalt võib pankrotimenetluses sõlmitud kompromissiga eristaatust omava pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eristaatusest mööda minna isik, kes on andnud võlgnikule krediiti tema majandustegevuse jätkamise võimaldamiseks. Seega võidakse kompromissiga luua pandiga tagatud nõudega võlausaldaja ette veelgi eelistatuma nõudega võlausaldaja.

Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eristaatusele tuleneb piirang ka PankrS § 153 lõikest 2, mille kohaselt piiravad pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eristaatust ka PankrS § 146 lg 1 nimetatud väljamaksed.

Nimelt sätestab PankrS § 153 lg 2, et pandiga tagatud nõue rahuldatakse esimeses järgus pandieseme müügist saadud raha ulatuses, millest on maha arvatud sama seaduse § 146 lõikes 1 nimetatud väljamaksed võrdeliselt pandieseme müügist saadud rahasumma suhtele pankrotivara müügist laekunud raha kogusummasse, ent mitte enam kui 15/100 ulatuses pandieseme müügist saadud rahasummast.

Eeltoodust tulenevalt on pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eristaatust piiratud pankrotimenetluse kulude kandmises osalemise eesmärgi nimel. Seadusandja on leidnud, et vaatamata pandiga tagatud nõudega võlausaldaja varalisele õigusele võlgniku varale, on õigustatud seda võlgniku isikuga mitte seotud nõudeõigust võlgniku pankrotimenetluses vähendada.

Nagu eelnevalt on märgitud, ei laiene pari passu põhimõte pandiga tagatud nõudega võlausaldaja ja teiste võlausaldajate vahelistele suhetele võlgniku pankrotimenetluses. Kuid pari passu põhimõte kehtib pandieseme müümisel juhul, kui sama pandiese on koormatud mitme võlausaldaja kasuks nende võlausaldajate vahel, kelle kasuks sama konkreetne pandiese on koormatud. Nimetatu on sätestatud PankrS § 153 lõikes 3, mille kohaselt rahuldatakse nõuded pandieseme müügist saadud raha arvel vastavalt pandiõiguste järjekohtadele, kui pandiese on koormatud mitme pandiõigusega. Seejuures jagunevad PankrS § 153 lõikes 2 nimetatud kulud pandiga tagatud nõudega võlausaldajate vahel võrdeliselt pandieseme müügist saadu osaga.

Seejuures sätestab PankrS § 153 lg 5, et järgmise järgu nõuded rahuldatakse pärast eelmise järgu nõuete täielikku rahuldamist. Ning PankrS § 153 lg 6 sätestab, et kui varast ei piisa kõigi ühe järgu nõuete rahuldamiseks, rahuldatakse sama järgu nõuded võrdeliselt nõuete suurusega.

Eeltoodust tuleneb, et kui üks pandiese on koormatud mitme võlausaldaja kasuks, jaotatakse selle pandieseme müügitulem pari passu põhimõtet järgides nende võlausaldajate vahel. Seega

on pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eristaatus piiratud ka teiste sama pandieseme pandiga tagatud nõudega võlausaldajate õigusega.

Kuigi osade maksejõuetust reguleerivate seaduste kohaselt, ei ole tagatud nõudega võlausaldajatel üldjuhul lubatud olla esindatud pankrotitoimkonnas, kui nende nõue on täielikult tagatud või üle tagatud, on autori hinnangul Eestis pandiga tagatud nõudega võlausaldajate osalemine pankrotitoimkondades õigustatud, kuivõrd pandiga tagatud nõudega võlausaldajate pandiõiguse aluseks olev pandiese võõrandatakse pankrotimenetluses, mitte sellest väljaspool ning seetõttu peaks ka võlausaldajatel, kelle õigused on pandiesemega seotud, olema võimalik osaleda pandieset puudutavates otsustusprotsessides. Autori hinnangul on ka täiesti põhjendatud, et pandiga tagatud nõudega võlausaldajal on eristaatuses üksnes pandiga tagatud nõude ulatuses, mingis suuremas osas pandiga tagatud nõudega võlausaldajale eristaatust anda ei ole alust. Autor leiab, et seaduses pankrotihaldurile pandieseme müügiks sätestatud maksimaalne tähtaeg on otstarbekas, kuivõrd pandiga tagatud nõudega võlausaldaja on ilmselgelt õigustatult huvitatud oma sundmüügi nõudmise õiguse kasutamisest, et saada oma nõue rahuldatud. Samas on seaduseandja nimetatud õigust piiranud, sätestades, et kui võlgnik tegeleb majandus- või kutsetegevusega ja pankrotimenetluses võimalikult sõlmitava kompromissi kohaselt on pandiga koormatud ese vajalik võlgniku ettevõtte tegevuse jätkamiseks, ei saa pandiga tagatud nõuet kompromissis märgitud tähtaja jooksul maksma panna. Eelnimetatud piirang on autori hinnangul ulatuslik pandiga tagatud nõudega võlausaldaja õiguste riive. Arvestades, et pankroti väljakuulutamisega on kõik nõuded võlgniku vastu muutunud sissenõutavaks, on pandiga tagatud nõudega võlausaldajal igal juhul õigus nõuda pandieseme realiseerimist oma nõude rahuldamiseks. Seejuures võib pankrotimenetluses sõlmitav kompromiss riivata veelgi rohkem pandipidaja õigusi, luues pandiga tagatud nõudega võlausaldaja ette veelgi eelistatuma nõudega võlausaldaja. Pandiga tagatud nõudega võlausaldajast eelistatuma nõude võib saada isik, kes on andnud võlgnikule krediiti tema majandustegevuse jätkamise võimaldamiseks. Eelnimetatud võimalikust kompromissist tulenevaid pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eristaatuse ulatuse piiranguid õigustab autori hinnangul võlgniku ettevõtte tegevuse jätkamisest tulenev võimalik suurem kasu kõigile võlausaldajatele, kuivõrd võlgniku ettevõtte majandustegevust jätkataks ainult põhjendatud eeldusel, et võlgniku ettevõtte majandustegevust on võimalik tervendada. Samuti on pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eristaatuse ulatust piiratud pankrotimenetluse kulude kandmises osalemise

eesmärgi nimel. Seadusandja on leidnud, et vaatamata pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõudeõiguse seotusest võlgniku varaga, on õigustatud seda võlgniku isikuga mitte seotud nõudeõigust võlgniku pankrotimenetluses vähendada. Nimetatud asjaolu on autori hinnangul teatud asjaoludel õigustatud. Samuti on pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eristaatus piiratud ka teiste sama pandieseme pandiga tagatud nõudega võlausaldajate õigusega, mis on autori hinnangul täiesti õigustatud, kuivõrd ka teistel samal järjekohal olevatel pandiga tagatud nõuetega võlausaldajatel on samad õigused pandiesemele.

3. PANDIGA TAGATUD VÕLAUSALDAJA ROLL PANKROTIMENETLUSE KULUDE KANDMISEL

3.1 Pankrotimenetlusega seotud väljamaksed

Kuigi pandiga tagatud nõudeid nimetatakse eelisõigusnõueteks pankrotimenetluses ning rahuldatakse esimeses järgus, tehakse pankrotivarast PankrS § 153 lg 2 alusel enne jaotise alusel raha väljamaksmist pankrotimenetlusega seotud väljamaksed, mille rahuldamisest peab ka pandiga tagatud nõudega võlausaldaja osa võtma läbi pandieseme müügitulemi. Eelnimetatud väljamakseteks on PankrS § 146 lg 1 järgi vara välistamise ja tagasivõitmise tagajärgedest tulenevad nõuded, võlgnikule ja tema ülalpeetavatele makstav elatis, massikohustused ning pankrotimenetluse kulud. Pandieseme müügist saadud rahast arvatakse maha eelnimetatud väljamaksete katmiseks raha võrdeliselt pandieseme müügist saadud rahasumma suhtele pankrotivara müügist laekunud raha kogusummasse, ent mitte enam kui 15/100 ulatuses pandieseme müügist saadud rahasummast.

Vara välistamine pankrotimenetluses on sätestatud PankrS §-is 123. PankrS § 123 lg 1 kohaselt ei kuulu pankrotivara hulka esemed, mis kuuluvad kolmandale isikule. Kui kolmandal isikul on nõue talle kuuluva eseme väljaandmiseks, peab haldur eseme tagastama (vara välistamine). Vara välistamist nõudev isik ei ole välistamisinõude osas pankrotivõlausaldajaks.

Juhul kui haldur võõrandas PankrS § 123 lõikes 1 nimetatud vara või kui vara ei ole säilinud, on PankrS § 123 lg 4 järgi välistamisõigust omaval isikul õigus saada vara eest rahalist hüvitist pankrotivara arvel pankrotiseaduse § 146 lõike 1 punktis 1 sätestatud korras.

Juhul kui võlgnik on müünud PankrS § 123 lõikes 1 nimetatud vara enne tema pankroti väljakuulutamist ning välistamisõigust omaval isikul ei ole väljaandmisnõuet vara omandanud isiku vastu, on sellel isikul õigus nõuda müügihinna tasumise nõude loovutamist temale, kui vara omandaja ei ole seda veel tasunud, või võõrandamisest saadu väljamaksmist pankrotivarast, kui müügihind on tasutud pärast pankroti väljakuulutamist, või osavõttu

pankrotimenetlusest võlausaldajana, kui müügihind on tasutud võlgnikule enne pankroti väljakuulutamist.

Erisuse tegemine olukordade vahel, kus esiteks vara tegelikule omanikule kuuluv vara on võlgniku poolt müüdud enne võlgniku pankroti väljakuulutamist ning välistamisõigust omaval isikul ei ole väljaandmisnõuet vara omandanud isiku vastu ja vara omandaja ei ole müügihinda veel tasunud, teiseks kui müügihind on tasutud pärast pankroti väljakuulutamist ja kolmandaks kui müügihind on tasutud võlgnikule enne pankroti väljakuulutamist, tuleneb vara omaniku varalisest omandiõigusest. Nimelt on vara omaniku õigus seotud varaga, mitte võlgniku isikuga.

Kui vara omandaja ei ole müügihinda veel tasunud ja endisel tegelikul omanikul väljaandmisnõuet vara omandanud isiku vastu ei ole, on vara endisel tegelikul omanikul õigus nõuda müügihind endale, kui müüdud vara tegelikule eelnevale omanikule. Kui müügihind on tasutud peale pankroti väljakuulutamist, on võlgniku pankrotivarasse tasuta vara, mis ei kuulu võlgnikule, mistõttu saab müügitulemit tegelikult saada õigustatud isik selle pankrotivarast enda omandisse välja nõuda nagu esialgse vara. Kuid juhul, kui müügihind tasuti võlgnikule enne pankroti väljakuulutamist, ei ole vara tegelikul omanikul enam varalist õigust müügitulemile vaid üksnes isiklik nõudeõigus müügitulemi omandanud võlgniku vastu ja seetõttu peab vara endine tegelik omanik osalema võlgniku pankrotimenetluses võlausaldajana.

Vara tagasivõitmise tagajärgedest tulenevad nõuded tulenevad võimalikest edukatest tagasivõitmise nõuetest. PankrS § 119 lg 4 sätestab, et kui teine pool on tagasivõidetud tehingu alusel võlgnikule midagi üle andnud, tuleb üleantu talle tagastada ning tagastamise võimatuse korral tuleb hüvitada üleantu väärtus pankrotiseaduse § 146 lõike 1 kohaselt.

Seejuures sätestab PankrS § 119 lg 5 piirangu, mille kohaselt saab teine pool võlgnikule üleantu eest nõuda hüvitist üksnes pankrotivõlausaldajana, kui teine pool teadis või pidi tehingu tegemisel teadma, et tehing kahjustab teiste võlausaldajate huve. Sel juhul loetakse teise poole hüvitisenõue tunnustatuks ja rahuldatakse samas järgus pankrotiseaduse § 153 lõike 1 punktis 3 nimetatud nõuetega.

Võlgnikule ja tema ülalpeetavatele makstav elatis seisneb PankrS § 147 lg 1 kohaselt võlgnikule ja tema ülalpeetavatele pankrotivarast hädavajaliku elatise määramises kohtu poolt, kui füüsilisest isikust võlgnik jääb pankroti tõttu ilma elatusvahenditest.

Massikohustused seisnevad PankrS §148 lg 1 kohaselt pankrotimenetluse ajal halduri poolt oma ülesannete täitmisel tehtud tehingutes ja muudest toimingutest tekkinud kohustustes; võlgniku poolt täitmata lepingutest tulenevatest kohustustes, halduri poolt jätkatud kohustuste täitmisel või halduri poolt teatatust, et kavatseb nõuda lepingu täitmist; võlgniku majandustegevuse jätkamisega seotud maksudes; juriidilisest isikust võlgniku poolt pankrotimenetluse ajal õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamise kohustuses ning muus kohustuses, mida pankrotiseadus loeb massikohustuseks.

Pankrotimenetluse kulud on PankrS § 150 lg 1 kohaselt menetluskulud, ajutise halduri tasu, halduri tasu, pankrotitoimkonna liikmete tasu, ajutise halduri ja halduri tehtud vajalikud kulutused oma ülesannete täitmiseks ning pankrotiseaduse § 11 või § 30 alusel kohtu deposiiti makstud summa.

Eelnimetatud pankrotimenetlusega seotud väljamaksete kandmine on pandiga tagatud võlausaldaja nõude rahuldamise ulatuse suhtes seotud pandiesemega PankrS § 153 lg 2 kohaselt. Seega on eelnimetatud kulutuste kandmise kohustus pandud seaduseandja poolt ka pandiga tagatud nõudega võlausaldajale läbi pandiga tagatud nõudega võlausaldaja pandiõiguse aluseks oleva pandieseme müügitulu. Seaduseandja on leidnud, et pankrotimenetlusega seotud väljamaksete tasumisest peaksid osa võtma kõik võlausaldajad.

Autor leiab, et kuigi pandiga tagatud nõuded on pankrotimenetluses eelisõigusnõuded ning rahuldatakse esimeses järgus, on pankrotimenetluses õigustatud enne jaotise alusel raha väljamaksmist pankrotimenetlusega seotud väljamaksete tegemine. Autor on seisukohal, et pandiga tagatud nõudega võlausaldaja peab samuti läbi pandieseme müügitulemi nimetatud maksetest osa võtma. Autori seisukoht tuleneb pankrotimenetluse kollektiivsuse põhimõttest, mille kohaselt peaksid pankrotimenetlusest osa võtma kõik võlgniku võlausaldajad ühiselt, kuivõrd nad osalevad ka pankrotivara jagamises ühiselt. Seega peaksid ka pandiga tagatud nõudega võlausaldajad osalema pankrotimenetlusega seotud väljamaksete kandmisel.

3.2 Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja poolt pankrotimenetluse kulude kandmise põhjendatus

Kuivõrd pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue peaks saama pandieseme müügist saadu tulemil täielikult rahuldatud, tõusetub pandiga tagatud nõudega võlausaldaja poolt pankrotimenetluse kulude kandmise põhjendatuse küsimus.

Autor leiab, et kui pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõuet tagav pandiese müüakse pankrotimenetluse raames pankrotihalduri poolt, on põhjendatud pandieseme poolt pankrotimenetluse kulude osaline katmine. Seejuures aga ei oleks see autori hinnangul põhjendatud juhul, kui pandiese müüakse pankrotimenetlusest väljaspool. Samas on Eestis pandiga tagatud nõudega võlausaldaja koos pandiesemega kohustatud osalema pankrotimenetluses kollektiivsuse põhimõttest lähtuvalt, mistõttu peaksid pandiga tagatud nõudega võlausaldaja koos pandiesemega osalema ka kollektiivselt pankrotimenetluse kulude kandmisel.

Richard Calnan on leidnud raamatus *Proprietary Rights and Insolvency*, et pankrotimenetluse kulude eelistamine kõikidele teistele võlausaldajate nõuetele (kaasa arvatud pandiga tagatud nõudega võlausaldajate nõuetele), ei ole kõrvalekaldumine pari passu põhimõttest. Kui võlgniku pankrot kuulutatakse välja, on võlgniku olemasolevad võlad need, mis tasutakse võlausaldajatele pari passu põhimõtet järgides, mitte võlad, mida pankrotistunud võlgnik kannab hiljem. Võlad mis tekivad võlgnikule peale pankroti väljakuulutamist, seisnevad pankrotimenetluse kuludes, mis tulenevad asjaolust, et võlgniku varasid ei ole võimalik jagada, ilma teatud kulusid kandmata. Võlgniku varad tuleb kindlaks teha ja müüa, võlgniku võlausaldajad tuleb üles leida ning võlgnevused pankrotivõlgniku enda ees välja selgitada. Eelkirjeldatud tegevused kulutavad aega ja toovad kaasa kulutusi. Pankrotimenetluse kulude liigitamine samasse kategooriasse, kui võlgniku muud võlgnevused, oleks vale. Keegi ei sooviks töötada pankrotihaldurina või pankrotihalduri heaks, kui ei oleks kindel, et kulutused, mida pankrotihaldur kannab, kaetakse täielikult.⁶⁸

⁶⁸ R. Calnan. *Proprietary Rights and Insolvency*. New York: Oxford University Press Inc, 2010.

R. Calnan märgib, et samas kehtib Ühendkuningriikide õiguses põhimõte, et pankrotimenetluse kulusid ei saa katta pandiga koormatud varadest. Seda põhimõtet on kinnitatud Lordide koja poolt kohtuasjas Leyland Daf. R. Calnan leiab, et nimetatu tuleneb asjaolust, et kuivõrd pandiga tagatud nõudega võlausaldajal on varaline huvi pandiga koormatud varale, ei ole seda vara võimalik kasutada võlgniku poolt ja seega ei saa ei saa neid varasid kasutada võlgniku halduri poolt tema kulutuste katteks.⁶⁹

Praegu kehtiva pankrotiseaduse seletuskirjas muudeti varem kehtinud pandiga tagatud nõudega võlausaldaja pankrotimenetluse kulude kandmise ulatust. Vana pankrotiseaduse kohaselt osalesid pandiga tagatud nõudega võlausaldajad pandieseme realiseerimisest saaduga 100% menetluskulude katmises, st et seadus ei näinud ette piiranguid, millises osas võib pandieseme müügi tulemist maha arvata massikohustusi ning menetluskulusid. See aga tõi kaasa olukordi, kus kogu pankrotimenetlus toimus ühe pandieseme arvel ning pandiga tagatud nõudega võlausaldajale jäi pärast kohtukulude ning massikohustuste mahaarvamist vaid murdosa tegelikust pandieseme realiseerimistulemist. Teisalt tõi varem kehtinud regulatsioon kaasa ebaõiglase olukorra ka juhul, kus pankrotivara müügitulemi oli suhteliselt suur ning raha jätkus lisaks menetluskulude katmisele ning pandiga tagatud nõuete rahuldamisele vähemalt osaliselt ka mitte-eesõigusnõuete rahuldamiseks. Sellises situatsioonis toimus menetluskulude ja massikohustuste rahuldamine sisuliselt üksnes pandiga tagamata võlausaldajate arvel, kuivõrd pandiga tagatud nõuded rahuldatakse enne muid nõudeid täies ulatuses ning seega ei osalenud nad isegi mitte osaliselt massikohustuste ja menetluse kulude katmises. Selliste ebaõiglase situatsioonide vältimiseks kehtestati praegu kehtivas pankrotiseaduses piirmäär, mille ulatuses võib pandieseme realiseerimistulemi arvel katta massikohustusi ning menetluskulusid. Nimelt PankrS § 153 lg 2 mille kohaselt on selleks suhtmääraks pandieseme müügitulemi suhe kogu pankrotivara müügitulemisse, maksimaalselt aga kuni 15% kogu pandieseme realiseerimistulemist.⁷⁰

Seega üritas seaduseandja vältida olukorda, kus pankrotimenetlus toimuks ainult pandieseme arvelt, sätestades selleks piirmäära. Samas leidis seaduseandja, et pandiga tagatud nõudega

⁶⁹ R. Calnan. Proprietary Rights and Insolvency. New York: Oxford University Press Inc, 2010, pp 1.142.

⁷⁰ Seletuskiri pankrotiseaduse eelnõule. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=021550024 (06.05.2013).

võlausaldaja peab siiski osalema pankrotimenetlusega seotud kulude kandmisel läbi pandieseme.

Autor nõustub täielikult R. Calnan'i eelpool viidatud käsitlusega kuid leiab, et pankrotimenetluse kulude kandmine pandieseme kulul on Eesti õiguses põhjendatud, kuivõrd Eesti õiguse kohaselt müüakse pandiese pankrotimenetluses. Nimetatud asjaolust tuleneb erinevus Eesti õiguse ja Ühendkuningriikide õiguse vahel pandieseme poolt pankrotimenetlusega seotud kulude kandmise osas. Juhul kui ka Eestis müüdaks pandiga koormatud varad väljaspool pankrotimenetlust pandiga tagatud nõuetega võlausaldajate poolt, ei oleks põhjendatud ka pandiga tagatud nõuetega võlausaldajate poolt pankrotimenetlusega seotud kulude kandmine. Kuivõrd pandiga tagatud nõudega võlausaldaja osaleb kollektiivsuse põhimõttest tulenevalt pankrotimenetluses koos pandiesemega, on põhjendatud ka osaliselt pankrotimenetluse kulude kandmine pandieseme arvelt.

3.2 Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja poolt pankrotimenetluse kulude kandmise ulatus

PankrS § 153 lg 2 kohaselt rahuldatakse pandiga tagatud nõue esimeses järgus pandieseme müügist saadud raha ulatuses, millest on maha arvatud PankrS § 146 lg-s 1 nimetatud väljamaksed võrdeliselt pandieseme müügist saadud rahasumma suhtele pankrotivara müügist laekunud raha kogusummasse, ent mitte enam kui 15% ulatuses pandieseme müügist saadud rahasummast. Seega kehtib põhimõte, et pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue rahuldatakse pandieseme müügist saadu arvel kohe pärast pankrotimenetlusega seonduvate väljamaksete tegemist.

Pandieseme müügist saadud rahast tehakse väljamakseid vastavalt sellele, kui suure osa pankrotivarast moodustab pandieseme müügist saadud raha, s.t pankrotimenetlusega seotud väljamakseteks vajalik summa tuleb PankrS § 146 lg 1 ja § 153 lg 1 järgi proportsionaalselt maha arvata kogu pankrotivara müügist saadud rahast - nii pandieseme kui ka muu pankrotivara müügist laekuvast rahast.

PankrS § 153 lg 4 tuleneb, et ulatuses, milles pandiga tagatud nõue on jäänud rahuldamata pandieseme müügist saadud raha arvel, rahuldatakse see koos sama paragrahvi lõike 1 punktis 2 nimetatud nõuetega.

Riigikohus on asunud lahendis nr 3-2-1-44-05 seisukohale, et pankrotimenetlusega seonduvate väljamaksete tegemine pandieseme müügist saadu arvel ei tähenda, et ulatuses, milles pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue jääb nimetatud väljamaksete mahaarvamise tõttu rahuldamata esimese järgu nõudena, tuleks pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue rahuldada teise järgu nõudena. Riigikohus leidis, et PankrS § 153 lg 1 ja § 146 lg 1 eesmärk ei ole mitte üksnes pankrotimenetlusega seonduvate väljamaksete tegemine enne võlausaldajate nõuete rahuldamist, vaid ka kõigi võlausaldajate, sh pandiga tagatud nõudega võlausaldajate osalemine nimetatud väljamakseteks tehtavate kulutuste katmises oma jaotise arvel. Sellest tulenevalt tuleb pandieseme müügist saadud summast arvata maha pankrotimenetlusega seonduvad kulud ning selles osas jääb pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue rahuldamata, kui pandieseme müügist saadud raha ei kata nii pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõuet kui ka pandieseme müügist saadud rahast tehtavaid pankrotimenetlusega seotud väljamakseid. Seejuures peab pandiga tagatud nõudega võlausaldaja PankrS § 153 lg 2 järgi osalema nimetatud väljamakseteks vajalike kulutuste katmises maksimaalselt 15% ulatuses pandieseme müügist saadud summast.⁷¹

Riigikohus märkis samas eelviidatud lahendis nr 3-2-1-44-05, et PankrS § 153 lg 4 järgi rahuldatakse pandiga tagatud nõue ulatuses, milles see on jäänud rahuldamata pandieseme müügist saadud raha arvel, teise järgu nõudena. Kolleegium leidis, et esimeses järgus rahuldatavast nõudest mahaarvatud PankrS § 146 lg-s 1 sätestatud pankrotimenetlusega seotud väljamaksete ulatuses ei tule pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõuet rahuldada PankrS § 153 lg 4 järgi teise järgu nõudena. PankrS § 153 lg 4 reguleerib olukorda, kus pandiga tagatud nõue jääb pandieseme müügist saadud raha arvel rahuldamata seetõttu, et pandieseme müügist saadud rahast ei piisa pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõude rahuldamiseks.

⁷¹ Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi määrus 11. maist 2005 nr 3-2-1-44-05 Pankrotihaldur Katrin Prüki taotlus jaotusettepaneku kinnitamiseks OÜ SAMEX VM (pankrotis) pankrotimenetluses. - RT III 2005, 18, 188.

Eeldviidatud lahendi nr 3-2-1-44-05 asjaolude kohaselt laekus jaotusettepaneku järgi pandieseme müügist 1 100 000 krooni. PankrS § 153 lg 2 kohaselt võib sellest maksimaalselt maha arvata 15% pankrotimenetlusega seotud väljamaksete katmiseks, s.o 165 000 krooni. Järelikult tuli pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue rahuldada minimaalselt 935 000 krooni ulatuses. Pandiesemega oli tagatud vaid ühe pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue, mida tunnustati 100% esimese järgu nõudena summas 983 536 krooni 45 senti. Riigikohus märkis, et 100% suurune jaotis ei tähenda iseenesest seda, et pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue ka tegelikult täielikult rahuldatud saab ning et pandiga tagatud nõudega võlausaldaja ei pea osalema pankrotimenetlusega seotud väljamakseteks vajalike kulude katmisel. Kuna jaotusettepaneku koostamise ajal ei olnud selge, millise osa moodustab pandieseme müügist saadud raha kogu pankrotivara müügist saadava raha suhtes ja kui suure osa pankrotimenetlusega seotud kulutustest peab maha arvama pandieseme müügist saadud rahast, on jaotusettepanekus õigesti märgitud, et pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue rahuldatakse PankrS § 153 lg 2 järgi mitte rohkem kui esimeses järgus tunnustatud nõude, s.o 983 536 krooni 45 senti ulatuses, kuid mitte vähem kui 935 000 krooni ulatuses, s.o 85% ulatuses pandieseme müügist saadud summast. Samuti on jaotusettepanekus õigesti märgitud, et kuna pandieseme müügist laekus rohkem raha, kui on pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue, siis puudub alus rahuldada osa pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõudest PankrS § 153 lg 4 alusel teises järgus.

Autori hinnangul on Riigikohtu seisukohad tekitanud olukorra, kus pandiga tagatud nõudega võlausaldaja võib ilma jääda oma õigusest, saada oma nõue võlgniku pankrotimenetluse täielikult rahuldatud, kuivõrd Riigikohus on sedastanud, et pankrotimenetlusega seonduvate väljamaksete tegemine pandieseme müügist saadu arvel ei tähenda, et ulatuses, milles pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue jääb nimetatud väljamaksete mahaarvamise tõttu rahuldamata esimese järgu nõudena, tuleks pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue rahuldada teise järgu nõudena, kuigi PankrS § 153 lg 4 sätestab, et pandiga tagatud nõue rahuldatakse ulatuses, milles see on jäänud rahuldamata pandieseme müügist saadud raha arvel, teise järgu nõudena.

Riigikohus on samuti leidnud lahendis nr 3-2-1-76-12, et PankrS § 153 lg 4 esimeses lauses sätestatakse, et ulatuses, milles pandiga tagatud nõue on jäänud rahuldamata pandieseme müügist saadud raha arvel, rahuldatakse see koos PankrS § 153 lg 1 p-s 2 nimetatud nõuetega.

Seega sõltub nõude rahuldamine vastavas järgus pandieseme müügist laekuva raha suurusest.⁷²

Riigikohtu käsitus lahendis nr 3-2-1-44-05, mille kohaselt olukorras, kus pandieseme müügist laekub rohkem raha, kui on pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue, puudub alus rahuldada osa pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõudest PankrS § 153 lg 4 alusel teises järgus, on iseenesest õige, kuid üksnes olukorras, kus pandiga tagatud nõudega võlausaldaja sai oma nõude juba täies ulatuses rahuldatud. Sellisel juhul ei ole tõesti pandiga tagatud nõudega võlausaldajal õigust saada oma nõuet enam suuremas ulatuses rahuldatud. See on ka seaduslikult ja loogiliselt võimatu, kuivõrd pandiga tagatud nõudega võlausaldajal on õigus pandieseme müügitulemile üksnes enda nõude suuruse ulatuses, mitte sellest suuremas osas.

Kuid Riigikohtu käsitus ei ole õige olukorras, kus pandiga tagatud nõudega võlausaldaja siiski ei saanud oma nõuet täielikult rahuldatud. Autori hinnangul ei oma siinkohal tähtsust, et pandiga tagatud nõudega võlausaldaja ei saanud oma nõuet võlgniku vastu täielikult rahuldatud seetõttu, et pidi osalema pankrotimenetluse kulude katmisel. Nimetatu ei muuda olematuks asjaolu, et pandiga tagatud nõudega võlausaldaja ei saanud oma nõuet täielikult rahuldatud.

Kuigi pandiga tagatud nõude, ulatuses, milles see on jäänud rahuldamata pandieseme müügist saadud raha arvel, üleviimine teise järgu nõudeks ei garanteeri pandiga tagatud nõudega võlausaldajale nõude rahuldamist, jätab see siiski pandiga tagatud nõudega võlausaldajale võimaluse saada oma nõue rahuldatud ka osas, milles see on jäänud rahuldamata pandieseme müügist saadud raha arvel.

Autor leiab, et Riigikohtu käsitus on lubamatu pandiga tagatud nõudega võlausaldaja õiguste piiramine. Autor nõustub Riigikohtuga, et pandiga tagatud nõudega võlausaldaja peab samuti osalema pankrotimenetluse kulude kandmises, sama kohustus tuleneb pandiga tagatud nõudega võlausaldajale ka seadusest, kuid Riigikohus on mitte ainult kinnitanud seda asjaolu, vaid selle käigus täielikult välistanud pandiga tagatud nõudega võlausaldaja poolt tema nõude

⁷² Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi määrus 12. juunist 2012 nr 3-2-1-76-12 ROCCA al MARE KAUBANDUSKESKUSE AKTSIASELTSI hagi AS-i ENTER ITMARKET pankrotihalduri vastu nõude tunnustamiseks AS-i ENTER ITMARKET (pankrotis) pankrotimenetluses.

rahuldamise osas, milles pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue jäi pankrotimenetluse väljamaksete mahaarvamise tõttu rahuldamata esimese järgu nõudena, sedastades, et pankrotimenetluse väljamaksete mahaarvamise tõttu rahuldamata jäänud esimese järgu nõuet, ei saa rahuldada teise järgu nõudena.

Ka erialakirjanduses on märgitud, et võlausaldajad, kes omandavad õigusi võlgniku varale, teavad, et neid õigusi üldjuhul austatakse pankrotimenetluses. Asjaolu, et pankrotiõiguses tunnistatakse enne pankrotimenetlust tekkinud õigusi võlgniku vara vastu, fundamentaalne tagajärg on võlausaldajate julgustamine ennast aitama.⁷³ Autor leiab, et siinkohal on ilmselgelt mõeldud, et võlausaldajates on tänu järjepidevale enne pankrotimenetlust tekkinud õiguste tunnustamisele pankrotimenetluses, tekkinud õiguskindlus, et enda nõudeõiguse tagamiseks omandatud õigused jäävad kehtima ka pankrotimenetluses.

Autor leiab, et käesoleval juhul on tulenevalt Riigikohtu eelviidatud otsusest riivatud pandiga tagatud nõudega võlausaldajate õiguskindlust, kuivõrd osa võlausaldaja nõudest võib pankrotimenetluse jooksul ära kaduda puhtalt seetõttu, et tegemist on pandiga tagatud nõudega ja pandiese müüdi suurema müügitulemi eest, kui oli pandi suurus.

Riigikohus on samuti lahendis nr 3-2-1-25-11 leidnud, et pandiga tagatud nõudega võlausaldajalt ei tohi võtta ka osaliselt ei nõuet ega ka tagatist. Nimetatu on lubamatu pandipidaja õigustesse sekkumine.⁷⁴

Autor asub seisukohale, et peale pandiga tagatud nõudega võlausaldaja poolt menetluskulude kandmist pandiga tagatud nõudega võlausaldaja esimese järjekoha nõude arvelt, on õigustatud nimetatud osas rahuldamata jäänud nõude kandumine teise järgu nõudeks, kus pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue võib saada pari passu põhimõtet järgides rahuldatud koos teiste teise järgu nõudega võlausaldajatega võrdsetes osades. Seda eriti olukorras, kus pandieseme müügitulemi ületas pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõuet.

Autor leiab, et nimetatu on muuhulgas põhjendatud, kuivõrd pankrotimenetluse kulude kandmine ei ole mõeldud kui võlausaldajate karistamise meetod vaid pankrotimenetluse kulud

⁷³ J. Duns Insolvency: law and policy. Oxford University Press, Incorporated, 2002, lk 344

⁷⁴ Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi määrus 9. maist 2011 nr -2-1-25-11 Aktsiaseltsi Väätsa Agro saneerimisavaldus.

on kulud mis tuleb ära kanda ning esmajärjekorras kanda. Juhul kui pandiga tagatud nõudega võlausaldaja on enda nõude arvelt, seaduses sätestatud ulatuses pankrotimenetluse kulusid kandnud, ei ole õigustatud jätta tema nõue selles osas rahuldamata, kuivõrd tegemist ei ole mingisuguse trahviga pandiga tagatud nõudega võlausaldajale. Pankrotimenetluse kulude kandmine ei kaota ära vastavas osas pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõuet ning selleks ei ole ka mingisugust seaduslikku alust. Nimetatud osas jääb pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue võlgniku vastu eksisteerima.

Autor leiab, et nagu eelpool märgitud, jääb pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue võlgniku vastu eksisteerima osas, milles pandiga tagatud nõudega võlausaldaja esimese järjekoha nõude arvelt kanti pankrotimenetluse kulusid, kuid tegemist ei ole nimetatud osas enam pandiga tagatud, ehk esimese järjekoha, nõudega. Seega on põhjendatud, et nimetatud nõue muutub teise järjekoha nõudeks.

Cork'i aruandes on märgitud, et potentsiaalse võlausaldaja õigus nõuda võlgnikult kohustuse katteks tagatist ja seega läbi ettevaatlikkuse ja ettenägelikkuse omandada oma nõudele võlgniku võimaliku pankrotimenetluse korral eelistatud staatus tagamata nõudega võlausaldajate ees, on osa üldisest lepinguõigusest. Seda õigust ei saa piirata ilma teatud riiveta üldisele lepinguvabadusele. Viidatud on Lord Macnaghten'i avaldusele kohtuasjas *Salomon v Salomon & Co.*, (1987) A.C. 22 p. 52: „Iga võlausaldaja on õigustatud saama ja hoidma parimat tagatist, mille seadus tal lubab võtta.”⁷⁵

Cork'i aruandes leitakse siiski, et lepinguvabadus ei ole puutumatu ning võlausaldaja õigust võtta võlgnikult kohustuse katteks tagatist tuleb piirata, et leida õiglane tasakaal kõigi võlausaldajate huvides. Samas on tähtis mitte teha äriettevõtetele raskemaks finantsvahendite hankimist, piirates põhjendamatult tagatise väärtust, mida äriettevõtted saavad pakkuda finantsvahendite saamise eest. Samuti oleks ebaõiglane jätta hoolas võlausaldaja täielikult ilma eristaatusest, milleks võlausaldajal on olnud ettevaatlikkust ja ettenägelikkust endale välja kaubelda. Nimetatud asjaolude vahel peab leidma tasakaalu.⁷⁶

⁷⁵ K. Cork. *Insolvency Law and Practice: Report of the Review Committee* (Cmnd 8558) - Cork Report, Her Majesty's Stationery Office 1982, pp 1481

⁷⁶ K. Cork. *Insolvency Law and Practice: Report of the Review Committee* (Cmnd 8558) - Cork Report, Her Majesty's Stationery Office 1982, pp 1483 - 1984

Autor leiab, et ka Cork'i aruandest tulenevad eeltoodud seisukohad kinnitavad autori seisukohta, et õigustatud on pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõude rahuldamata jäänud osa kandumine teise järgu nõudeks, kus pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue võib saada pari passu põhimõtet järgides rahuldatud koos teiste teise järgu nõudega võlausaldajatega võrdsetes osades. Nagu eelpool välja toodud on, on pandiga tagatud nõudega võlausaldajad juba piisavalt kaasatud pankrotimenetluse protsessi läbi pankrotimenetluse kulude kandmises pandieseme müügitulemi arvelt osalemise kohustuse. Pandiga tagatud nõudega võlausaldajat ei saa karistada selle eest, et tal on olnud piisavalt ettenägelikkust nõuda talle võlgneta kohustuse täitmiseks tagatist ja tagamata nõuetega võlausaldajatel ei ole. Käesoleval hetkel võib osa pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõudest jääda rahuldamata ebaõiglaselt andmata nimetatud nõudele õigust muutuda teise järgu nõudeks.

Samuti ei tohiks tekkida olukorda, kus tagamata nõuetega võlausaldajad saavad oma nõuded rahuldatud suuremas ulatuses, kui pandiga tagatud nõudega võlausaldaja. Eelpool viidatud Riigikohtu seisukohast võib selline olukord aga reaalselt tekkida, kuivõrd pandiga tagatud nõudega võlausaldajale välistatakse igasugune võimalus saada oma järele jäänud nõue võlgniku pankrotimenetluses rahuldatud, kuid tagamata nõuetega võlausaldajatele mingisugust seesegust piirangut ei tulene. Seega kui pankrotimenetluses leitakse ka täiendavaid varasi, mis lähevad võlausaldajate vahel jagamisele, seejuures lõppkokkuvõttes kasvõi sellisel määral, et kõikide võlausaldajate nõuded saavad rahuldatud, jääb eelnevalt käesolevas töös käsitletud põhjustel põhjendatult eelistatud nõudega võlausaldaja nõue täielikult rahuldamata.

Riigikohtu lahendis 3-2-1-122-12 on Riigikohus andnud seisukoha, kas PankrS § 153 lg 2 järgi PankrS § 146 lg-s 1 nimetatud väljamaksete kandmisel tuleb mahaarvatava summa arvutamisel arvestada pandipidaja nõude suurust, või tuleb lähtuda pandieseme müügist saadud rahasummast. Lahendatavas vaidluses leidis võlausaldaja, et lähtuda tuleb PankrS § 153 lg 2 sõnastusest, mille kohaselt ei tule pandipidaja osalust PankrS § 146 lg-s 1 nimetatud väljamaksete kandmisel määrates arvestada mitte pandipidaja nõude suurust, vaid lähtuda tuleb pandieseme müügist saadud rahasummast. Võlausaldaja leidis, et jaotusettepanekuga on rikutud pandiga tagatud nõudega võlausaldaja õigusi. Pankrotihaldur esitas jaotusettepaneku, mille kohaselt on võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõttest ja

PankrS § 153 lg 2 eesmärgist lähtuvalt pandipidajal kohustus taluda menetluskulusid enda nõude arvel ning menetluskulude katteks saab maha arvata väljamaksest 14 567 eurot 69 senti. Maakohus kinnitas jaotusettepaneku, leides, et PankrS § 153 lg 2 grammatiline tõlgendamine tekitab vastuolu normi eesmärgiga ning pandipidajast võlausaldaja peab PankrS § 153 lg 2 eesmärgist ning pankrotiõiguse üldistest põhimõtetest tulenevalt osalema menetluskulude kandmisel olenemata asjaolust, millise hinnaga pandiese müüakse. Maakohus märkis määruse resolutsiooni, et Swedbank AS-i tunnustatud pandiga tagatud nõude rahuldamisjärk on 97 117 eurot 92 senti, millest on maha arvatud menetluskulude katteks kuni 14 567 eurot 69 senti. Ringkonnakohus jättis maakohtu määruse muutmata. Riigikohtu Tsiviilkolleegium ei nõustunud kohtute seisukohaga ja leidis, et kohtud on PankrS § 153 lg-t 2 valesti tõlgendanud. PankrS § 153 lg 2 kohaselt rahuldatakse pandiga tagatud nõue esimeses järgus pandieseme müügist saadud raha ulatuses, millest on maha arvatud PankrS § 146 lg-s 1 nimetatud väljamaksed võrdeliselt pandieseme müügist saadud rahasumma suhtele pankrotivara müügist laekunud raha kogusummasse, ent mitte enam kui 15/100 ulatuses pandieseme müügist saadud rahasummast. PankrS § 153 lg 2 on imperatiivne ja sätestab selgelt, et lähtuda tuleb pandieseme müügist saadud rahasummast. Seega tuleb lähtuda mahaarvatava summa arvutamisel pandieseme tulemist, mis on 125 219 eurot 26 senti, mitte võlausaldaja tunnustatud pandiga tagatud nõude summast, mis on 97 117 eurot 92 senti. Õige on maakohtu seisukoht, et pandipidajast võlausaldajal ei ole õigust nõuda tunnustatud nõudest suuremat summat. Samas nõustub kolleegium võlausaldajaga, et PankrS § 153 lg 2 ei sea piirangut, et pandieseme müügitulemi, millest on 15% suurune mahaarvestus tehtud, ja pandipidaja nõude vahet ei oleks võimalik kasutada PankrS § 146 lg-s 1 nimetatud väljamaksete tegemiseks.⁷⁷

Seega sedastas Riigikohus eelviidatud lahendis, et PankrS § 153 lg 2 järgi PankrS § 146 lg-s 1 nimetatud väljamaksete kandmisel tuleb mahaarvatava summa arvutamisel lähtuda pandieseme müügist saadud rahasummast.

Seejuures leidis Riigikohus, et PankrS § 153 lg 2 ei sea piirangut, et pandieseme müügitulemi, millest on 15% suurune mahaarvestus tehtud, ja pandipidaja nõude vahet ei oleks võimalik kasutada PankrS § 146 lg-s 1 nimetatud väljamaksete tegemiseks.

⁷⁷ Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi määrus 13. novemberist 2012 nr 3-2-1-122-12 OÜ AUREELIA GRUPP (pankrotis) pankrotimenetluses jaotusettepaneku kinnitamine.

Eeltoodust tuleneb, et kui pandiese suudetakse müüa suurema tulemiga, kui oli selle pandiesemega tagatud võlausladaja nõude suurus, võib pandiga tagatud võlausaldaja nõuet ületavat osa kasutada ka PankrS § 153 lg 2 tuleneva kohustuse täitmiseks.

Eeltoodu aga tähendab seda, et PankrS § 153 lõikest 2 tulenevat kohustust kannab pandiese, mitte pandiga tagatud nõudega võlausaldaja. Sama tõlgendus tuleneb autori hinnangul ka PankrS § 153 lõikest 2 endast.

Seisukohta, et PankrS § 153 lg 2 on imperatiivne ja sätestab selgelt, et lähtuda tuleb pandieseme müügist saadud rahasummast, on Riigikohus kinnitanud ka oma 12. jaanuari 2007. a määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-126-06 ja 20. veebruari 2012. a määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-167-11.

Lahendis nr 3-2-1-126-06 märkis Riigikohus, et PankrS § 153 lg 2 järgi pankrotimenetlusega seotud väljamaksete suurus on piiratud selliselt, et pandiga tagatud nõude rahuldamisel pandieseme müügist saadud raha ulatuses saab sellest maha arvata pankrotimenetlusega seotud väljamakseid maksimaalselt kuni 15/100 ulatuses pandieseme müügist saadud rahasummast.⁷⁸

Lahendis nr 3-2-1-167-11 märkis Riigikohus, et PankrS § 153 lg 2 on imperatiivne, mis tähendab seda, et pandiga tagatud nõude rahuldamisel pankrotimenetluse käigus peab pandipidaja saama vähemalt 85% pandieseme müügist saadud rahast.⁷⁹

Eeltoodud tõdemus aga seab jällegi kahtluse alla pandiga tagatud nõudega võlausaldaja ilma jätmise pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõudeõigusest olukorras, kus pandiga tagatud nõudega võlausaldaja ei ole saanud oma nõuet täies ulatuses rahuldatud. Nagu autor on eelnevalt seisukohta avaldanud, ei oma tähtsust, et pandiga tagatud nõudega võlausaldaja ei saanud oma nõuet võlgniku vastu täielikult rahuldatud seetõttu, et pidi osalema

⁷⁸ Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi määrus 12. jaanuarist 2007 nr 3-2-1-126-06 S AS-i pankrotimenetlus. - RT III 2007, 3, 22.

⁷⁹ Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi määrus 20. veebruarist 2012 nr 3-2-1-167-11 Lembit Ansperi ja Olga Ansperi pankrotimenetluses lõpparuande kinnitamine.

pankrotimenetluse kulude katmisel või mingil muul põhjusel Nimetatu ei muuda olematuks asjaolu, et pandiga tagatud nõudega võlausaldaja ei saanud oma nõuet täielikult rahuldatud.

Nagu eelpool viidatud on, asus Riigikohus lahendis nr 3-2-1-44-05 seisukohale, et PankrS § 153 lg 1 ja § 146 lg 1 eesmärk ei ole mitte üksnes pankrotimenetlusega seonduvate väljamaksete tegemine enne võlausaldajate nõuete rahuldamist, vaid ka kõigi võlausaldajate, sh pandiga tagatud nõudega võlausaldajate osalemine nimetatud väljamakseteks tehtavate kulutuste katmises oma jaotise arvel. Sellest tulenevalt tuleb pandieseme müügist saadud summast arvata maha pankrotimenetlusega seonduvad kulud ning selles osas jääb pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue rahuldamata, kui pandieseme müügist saadud raha ei kata nii pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõuet kui ka pandieseme müügist saadud rahast tehtavaid pankrotimenetlusega seotud väljamakseid. Seejuures peab pandiga tagatud nõudega võlausaldaja PankrS § 153 lg 2 järgi osalema nimetatud väljamakseteks vajalike kulutuste katmises maksimaalselt 15% ulatuses pandieseme müügist saadud summast.

Seega on Riigikohus lahendis nr 3-2-1-44-05 PankrS § 153 lg 2 tõlgendamisel eksinud. Riigikohus on ka ise leidnud eeviidatud lahendis nr 3-2-1-122-12 et PankrS § 153 lõikest 2 tulenevat kohustust kannab pandiese, mitte pandiga tagatud nõudega võlausaldaja. Sama tõlgendus tuleneb autori hinnangul ka PankrS § 153 lõikest 2 endast.

Kuivõrd Riigikohtu seisukohast lahendis nr 3-2-1-122-12 ja PankrS §153 lõikest 2 endast on selge, et PankrS § 153 lg 2 seatud kohustust peab kandma pandiese ja mitte pandiga tagatud nõudega võlausaldaja on Riigikohus jõudnud lahendis nr 3-2-1-44-05 vääralt seisukohale, et PankrS § 153 lg 1 ja § 146 lg 1 eesmärk ei ole mitte üksnes pankrotimenetlusega seonduvate väljamaksete tegemine enne võlausaldajate nõuete rahuldamist, vaid ka kõigi võlausaldajate, sh pandiga tagatud nõudega võlausaldajate osalemine nimetatud väljamakseteks tehtavate kulutuste katmises oma jaotise arvel.

Kuivõrd pankrotimenetluse kulude kandmise kohustus on seatud pandiesemele ja mitte pandiga tagatud nõudega võlausaldajale ei ole õigustatud pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõude osaline rahuldamata jätmine.

Pandieseme müügist saadud summast tuleb maha arvata pankrotimenetlusega seonduvad kulud kuid selles osas ei saa jääda pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue rahuldamata, kui pandieseme müügist saadud raha ei kata nii pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõuet kui ka pandieseme müügist saadud rahast tehtavaid pankrotimenetlusega seotud väljamakseid.

Riigikohtu lahendis nr 3-2-1-44-05 toodud seisukoht, et pandiga tagatud nõudega võlausaldaja peab PankrS § 153 lg 2 järgi osalema nimetatud väljamakseteks vajalike kulutuste katmises maksimaalselt 15% ulatuses pandieseme müügist saadud summast, on väär.

Pandieset, see tähendab pandieseme müügitulemit, kasutatakse pankrotimenetluse kulude kandmiseks seaduses sätestatud ulatuses ning pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue võib seetõttu jääda täies ulatuses rahuldamata. See aga tähendab, et osa, milles pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõuet ei rahuldatud, peab minema teise järku koos tagamata nõudega võlausaldajate nõuetega.

Käesoleval juhul seisneb probleem asjaolus, et küsimuse otsustamisel, kui suures ulatuses saab pandiga tagatud nõudega võlausaldaja oma nõude rahuldatud pankrotimenetluses olukorras, kus PankrS § 153 lg 2 tulenevalt väheneb tema nõude rahuldamise ulatus pandieseme müügitulemist sõltuvalt, lähtutakse vastuse leidmiseks Riigikohtu lahendist nr 3-2-1-44-05, milles Riigikohus on täielikult välistanud pandiga tagatud nõudega võlausaldaja poolt tema nõude rahuldamise osas, milles pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue jäi pankrotimenetluse väljamaksete mahaarvamise tõttu rahuldamata esimese järgu nõudena, sedastades, et pankrotimenetluse väljamaksete mahaarvamise tõttu rahuldamata jäänud esimese järgu nõuet, ei saa rahuldada teise järgu nõudena.

Riigikohtu lahend nr 3-2-1-122-12, kus Riigikohtu arutluskäigust tuleneb autori hinnangul sama seisukoht kui autoril, et pankrotimenetluse kulusid kannab pandiese, käsitleb aga põhiküsimusena mõnevõrra teist probleemi ja Riigikohus ei ole sõnaselgelt muutnud oma lahendis nr 3-2-1-44-05 toodud seisukohta.

Siinjuures on oluline märkida, et ka lahendis nr 3-2-1-92-10 on Riigikohus sidunud PankrS § 153 lõike 2 tugevalt konkreetse pandiesemega. Nimelt leidis Riigikohus viidatud lahendis, et käibemaksu tasumise kohustust peab kandma pandiese mitte pankrotivõlgniku võlausaldajad,

kuivõrd vastasel juhul tuleks võlausaldajatel ühiselt kanda puudujääv maksukohustus. Riigikohus leidis, et pandieseme müügist tulenev kohustus tasuda käibemaksu on seotud üksnes pandiesemega ja käibemaksu tasumise kohustuse massikohustuseks jätmine kahjustaks võlausaldajate õigusi, kuivõrd massikohustused täidetakse pankrotivarast PankrS § 146 lg 1 p 3 alusel enne jaotise alusel raha väljamaksmist ja käibemaksukohustus jääks seega kõiki võlausaldajate kanda.⁸⁰

Seejuures väärrib tähelepanu, et Riigikohus ei ole viidatud lahendis nr 3-2-1-92-10 leidnud, et käibemaksukohustuse osas ei saa pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue kuuluda rahuldamisele teise järgu nõudena olukorras, kus pandiga tagatud nõudega võlausaldaja ei saa oma nõuet täies ulatuses rahuldatud, pandieseme müügitulemi vähenemisel käibemaksukohustuse tõttu.

Seega ei riku käibemaksukohustuse pandieseme kanda jätmine autori hinnangul oluliselt ka pandiga tagatud nõudega võlausaldaja õigusi, kuivõrd esimeses järgus rahuldamata jäänud osas nõue, muutub vastavalt PankrS § 153 lg 4 teise järgu nõudeks ja võib saada teise järgu nõudena rahuldatud.

Massikohustused ei ole küll sama mõiste, mis pankrotimenetluse kulud, kuid liigituvad samamoodi PankrS § 146 lg 1 alla, ehk siis pankrotimenetlusega seotud väljamaksete alla, mis arvatakse pandiga tagatud nõude rahuldamisel maha pandieseme müügist saadud tulemist ja rahuldatakse enne pandiga tagatud nõude rahuldamist. Sama on kinnitanud ka Riigikohus lahendis nr 3-2-1-126-06, märkides, et pankrotimenetlusega seotud väljamakseks on PankrS § 146 lg 1 p 3 järgi ka massikohustus.⁸¹

Eeltoodust tulenevalt võib öelda, et analoogilises olukorras lahendis nr 3-2-1-92-10 ei ole Riigikohus leidnud, et esimeses järgus rahuldatavast nõudest mahaarvatud PankrS § 146 lg-s 1 sätestatud pankrotimenetlusega seotud väljamaksete ulatuses ei tuleks pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõuet rahuldada PankrS § 153 lg 4 järgi teise järgu nõudena nagu

⁸⁰ Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi määrus 2. detsembrist 2010 nr 3-2-1-92-10 OÜ Deljuan Ehitus (pankrotis) pankrotimenetluses jaotusettepaneku kinnitamine.

⁸¹ Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi määrus 12. jaanuarist 2007 nr 3-2-1-126-06 S AS-i pankrotimenetlus. - RT III 2007, 3, 22.

Riigikohus leidis lahendis nr 3-2-1-44-05. Seda seetõttu, et Riigikohus on lahendis nr 3-2-1-92-10 asunud seisukohale, et pandiesemega seotud kohustus tuleb jätta pandieseme kanda. Samas on Riigikohus lahendis nr 3-2-1-44-05 asunud vastupidisele seisukohale, et tegelikkuses pandiesemega seotud kohustus, mis tuleneb PankS § 153 lõikest 2 tuleb jätta pandiga tagatud nõudega võlausaldaja kanda.

Lahendis nr 3-2-1-92-10 toodud seisukoht ei mõjuta pandiga tagatud võlausaldaja nõude rahuldamise õigust, kuid lahendis nr 3-2-1-44-05 toodud seisukoht piirab pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõude rahuldamise suurust.

Autor on seisukohal, et seaduseandja ei ole piiranud PankrS § 153 lõikega 2 mitte pandiga tagatud nõudega võlausaldaja õigust oma nõude suurusele vaid sidunud pankrotimenetlusega seotud väljamaksete kandmise kohustuse pandieseme ja täpsemalt selle müügitulemiga.

Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja on küll pandud seaduseandja poolt osalema pankrotimenetluse kulude kandmisel, mis on vajalikud pankrotimenetlusega seotud väljamaksete tegemiseks, kuid mitte oma nõudeõiguse arvelt vaid pandieseme väärtuse arvelt.

Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja seadusliku õiguse oma nõudele piiramine ei ole käesolevas töös toodud põhjendustel ja selgitustel ka õigustatud ning oleks vastuolus õiguse põhiprintsiipidega. Küll aga võib teatud põhjendatud kulude pandiesemega sidumine olla mõningatel juhtudel õigustatud nagu käesolevas töös on ka välja toodud.

KOKKUVÕTE

Pankrotiseaduses on näiliselt kaldutud kõrvale pankrotiõiguse üldprintsipidest, mis peaksid olema ülimad seadustele. Seaduseandja on otsustanud eelistada pandiga tagatud nõudega võlausaldajat teistele võlausaldajatele ning teinud pandiga tagatud nõudega võlausaldajast nii öelda võrdsema võrdsete seas. Samas ei ole seaduseandja seda teinud ilma piiranguteta ning üldprintsipide riived on kas õigustatult põhistatud või üksnes näiliselt üldprintsipide riived. Samuti ei ole seaduseandja muutnud pankrotimenetluse kollektiivsuse põhimõtet vaid on jätnud pandiga tagatud nõudega võlausaldajale kohustuse osaleda koos teiste võlausaldajatega võlgniku pankrotimenetluses.

Autor leiab, et pankrotiseaduses kehtivate põhimõtete järgimisele tuleb kindlasti püüelda. Võlausaldajate võrdne kohtlemine ja võlgniku vara jagamine võrdsetes osades proportsionaalselt võlausaldaja nõude suurusega on head ja õiglased põhimõtted. Kuid nende riive on teatud juhtudel õigustatud, selleks et täita mingit kõrgemat põhimõtet. Samuti on asjakohased pankrotimenetluses sätestatud eesmärgid, kuivõrd nende nõuetekohane täitmine toob kasu kõigile võlgniku võlausaldajatele. Eesmärk, et võlgniku vara tuleb müüa võimalikult kalli hinnaga, mitte kõige kallima hinnaga, tuleneb asjaolust, et vahel tuleb leida tasakaal parima tulemuse ja aja vahel. Võlgniku vara müügiga ei tohiks autori hinnangul venitada põhjendamatult kaua, kuivõrd suurema kasu lootuses vara müügiga venitamine võib võlausaldajatele kaasa tuua ka kahju. Võlgniku maksejõuetusest tekkinud ebakõla üldisel ärimaastikul tuleks likvideerida võimalikult kiirelt ja efektiivselt, kuivõrd ühe võlgniku maksejõuetus võib suure tõenäosusega mõjutada osasid võlgniku võlausaldajaid ka sellisel viisil, et võlausaldajadki võivad muutuda maksejõuetuks oma nõude võlgniku pankrotimenetluses mitte rahuldatud saades või rahuldamise ootuses.

Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja on võlausaldaja, kellel on nõudeõigus võlgniku vastu ning kelle nõudeõigus tuleneb võlaõiguslikust nõudest, mis on tagatud pandiga või kellel on õigus nõuda võlgnikule kuuluva pandieseme realiseerimist. Pandiga tagatud nõudega võlausaldajat eristatakse teistest võlausaldajatest autori hinnangul põhjendatult, tulenevalt pandiõiguse iseloomust ja eesmärgist ja sellest tulenevast nõude erisusest võrreldes tagatama nõuetega. Samuti leiab autor, et pandiga tagatud nõuega võlausaldaja nõudeõigusele seatud piirangud on põhjendatud, kuivõrd pandiga tagatud nõudega võlausaldaja peaks eelistama

võlgniku pankroti taotlemisele esmalt oma nõude rahuldamist pandieseme arvelt. Pandiga tagatud võlausaldajal on võimalus saada oma nõue võlgniku vastu rahuldatud ka võlgniku poolt tagatiseks antud pandieseme müügilt ja sellisel juhul võib ära langeda vajadus võlgniku maksejõuetuse väljakuulutamiseks.

Autori hinnangul on põhjendatud, et võlausaldaja nõudele tekib eelistatud staatus üksnes pandiõiguse olemasolul. Autor on seisukohal, et võlausaldajal on seaduslik õigus omandada oma huvide kaitseks võlgniku võimaliku maksejõuetuse puhuks tagatis pandiõiguse näol. Pandiõigust andvaid pandiliike on mitmeid ja autori hinnangul ei saa üheselt öelda, et üks pandi liikidest on teistest parem. Igal pandi liigil on omad eelised ja piirangud ning lõppkokkuvõttes seisneb pandi liigi valik konkreetsetest asjaoludest. Võlausaldaja võib näiteks eelistada pandieseme enda kätte saamist lisakindluse mõttes, kuid kui pandiese on võlgniku äritegevuseks vajalik ei pruugi see oli kõige mõistlikum lahendus. Samas kommertspant annab võlausaldajale pandiõiguse üle kõigi võlgniku varade, mis võlgniku ettevõtmise moodustavad ning seejuures jätab võlgniku äriühingule vaba voli kasutada oma varasid. Kuid pandiga tagatud nõudega võlausaldajal ei ole kommertspandi puhul eelisõigust tasumisele varast, mis arestiti enne kommertspandi kandmist kommertspandiregistrisse. Seega on pandiõigust andva pandi liigi valik suuresti võlausaldaja ja võlgniku kokkuleppe küsimus, mida mõjutavad elulised asjaolud.

Pankrotimenetluses müüakse võlgniku varad, kaasa arvatud pandiga tagatud varad. Seejuures on pankrotiseaduses sätestatud erikord pandieseme müügiks. Autor leiab, et erikord on põhjendatud, et tagada võlausaldajate õigused seoses pandiesemega. Samuti leiab autor, et olukorras kus pandieseme müügist saadud tulem ei kata pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõuet, olgu siis madala müügitulemi või pankrotiseaduses sätestatud kulude kandmise kohustuse tõttu, on põhjendatud jätta võlausaldaja nõue peale pandieseme müügitulemi mahaarvestamist allesjäänud osas võlgniku suhtes jätkuvalt kehtima, kuivõrd selles osas ei ole võlausaldaja nõuet rahuldatud. Kuivõrd peale pandiõiguse aluseks oleva pandieseme realiseerimist ei ole järelejäanud nõude puhul tegemist enam pandiga tagatud nõudega, peaks nimetatud osas nõue minema autori hinnangul üle teise järgu nõudeks, s.o muud tähtaegselt esitatud tagamata nõuded. Seejuures tuleb pandiga tagatud nõudega võlausaldajal pandieseme müügitulemi suhtes arvestada, et pandiese kannab teatud osas pankrotimenetlusega seotud kulud ja samuti pandieseme müügist tekkinud käibemaksukohutuse. Autor leiab, et

pandiesemega seotud kulude kandmine pandieseme poolt on õigustatud tulenevalt nende seotusest ning pandiga tagatud nõudega võlausaldaja peab sellega arvestama.

Autor on seisukohal, et kuigi pari passu jagamise põhimõtte kohaselt jaotatakse pankrotimenetluses võlgniku varad tema võlgnevuste katteks võrdselt kõigi võlausaldajate vahel vastavalt võlausaldaja nõude suuruse osale kogunõuetest, ei laiene võlausaldajale, kelle nõue on tagatud pandiga, pankrotimenetluses üldiselt kehtiv pari passu põhimõte põhjendatult. Autor leiab, et pandiga tagatud nõudega võlausaldajal on õigus tema kasuks seatud pandiga tagatud eseme müügist saadud tulemile, ning nimetatud müügitulem ei kuulu pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõude ulatuses jagamisele teiste võlausaldajatega, kellel ei ole õigusi konkreetsele pandiesemele. Siinjuures omab autori hinnangul tähtsust, et pari passu põhimõtte järgimiseks jaotatakse võlgnikule kuuluv vara, mitte aga vara, mis võlgnikule ei kuulu. Ühendkuningriikide õiguses on nimetatud vahetegemine lihtsam, kuid Eesti süsteemis ei ole vahe tegemine nii ilmne. Autor on seisukohal, et kuigi pandiese, kui vara, kuulub iseenesest seaduslikult võlgnikule, kuulub sama pandiese pandiga tagatud ulatuses siiski piltlikult pandiga tagatud nõudega võlausaldajale. Autori hinnangul on pandi seadmisega pandiga tagatud nõudega võlausaldaja kasuks, antud pandiga tagatud nõudega võlausaldajale sisuliselt õigus osale pandiesemest. Pandieseme omandiõigus kuulub küll täielikult pantijale, kuid pandieseme osa, mille arvel pandiga tagatud nõudega võlausaldajal õigus saada oma nõue rahuldatud, ei kuulu piltlikult pantijale ja seda ei saa arvestada nimetatud pandi olemusest tulenevalt pankrotivõlgniku muude varade hulka pankrotivara jagamisel. Eesti pankrotimenetluses ei eraldata reaalselt pandieset pankrotivarast, kuid pandi ulatuses selle pandiesemega tegelikult ei arvestata konkreetse pandiga mitte tagatud võlausaldajate suhtes. Seega on pandiõiguse olemusest tulenevalt pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue erinev tagamata nõuetest. Pandiga tagatud vara on eraldiseisev pankrotivõlgniku muust pankrotivarast ning sellele on õigused üksnes pandiga tagatud nõudega võlausaldajal oma nõude suuruse ulatuses.

Autor on seisukohal, et pankrotimenetlus ei tohi kaotada pandi kui tagatise olemusest tulenevat eristaatust, kuivõrd see muudaks pandi sisutühjaks ja vähendaks oluliselt pandi tagatisväärtust. Nimetatud asjaolu aga mõjuks negatiivselt majandussuhete arengule ja stabiilsusele, kuivõrd näiteks krediidiandjad ei taha väljastada krediiti, kui nad ei saa väljastatud krediidile piisavalt kindlat tagatist, mis tekitaks neis kindluse oma ressurss tagasi

saada. Samuti leiab autor, et kuivõrd pankrotimenetluses kehtib võlausaldajate pankrotimenetlusele eelnenud õiguste tunnustamise printsiip, tuleb pandiga tagatud nõudega tunnustada ka pandiga tagatud nõudega võlausaldaja õigust tagatisele. Seejuures ei ole autori hinnangul pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eelistamine pankrotimenetluse ühe peamise põhimõtte, võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumine. Nimetatud põhimõtet rikutaks üksnes juhul, kui pandipidajale eelisjärjekorras tasutud võlasumma ületab pandisummat või PankrS § 153 lg-st 2 tulenevat piirmäära.

Autor on seisukohal, et pandiga tagatud nõudega võlausaldaja õigus nõuda võlgnikult pandiga tagatud kohustuse täitmist, ei ole samane pandiga tagatud nõudega võlausaldaja pandiõigusega kohustuse tagamiseks seatud pandile. Osade pandi liikide seadmiseks ei ole nõude olemasolu üldsegi vajalik, mis iseloomustab pandiga tagatud nõude ja pandiõiguse eraldiseismist. Samuti ei mõjuta pandiga tagatud võlausaldaja pandist tulenevat pandiõigust asjaolu, et pandieseme omanik ei ole võlgnik. Eeltoodust tulenevalt leiab autor, et pandiõigus on seotud tagatiseks antud varaga, mitte võlgniku isikuga. Seetõttu on autori hinnangul oluline pankrotimenetluses tuvastada, kas võlausaldaja nõudeõigus on seotud varaga, kuivõrd sellest tuleneb, kas võlausaldaja on eristaatuses võrreldes teiste võlausaldajatega või mitte.

Kuivõrd pandi seadmine võlgniku omandile annab autori hinnangul pandiga tagatud nõudega võlausaldajale pandi olemusest tulenevalt nõudeõiguse võlgniku omandis olevale varale, on pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõude puhul võlgniku pankrotimenetluses tegemist asjaõigusliku nõudega. Autor leiab, et osas, milles pandiga tagatud nõudega võlausaldajal on asjaõiguslik nõue pandiesemele, ei kuulu see pandiese piltlikult öeldes võlgnikule ega ole seega vaba teiste võlausaldajate nõuete rahuldamiseks. Eeltoodust tulenevalt on ka pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue eelistatud tagamata nõudega võlausaldajate nõuetele.

Eeltoodust lähtuvalt on autori hinnangul pandiga tagatud nõue pankrotimenetluses eelistatud tulenevalt pandiõiguse olemusest ja eesmärgist ning samuti pankrotimenetluse eelsete õiguste tunnustamise põhimõttest.

Kuigi osade maksejõuetust reguleerivate seaduste kohaselt, ei ole tagatud nõudega võlausaldajatel üldjuhul lubatud olla esindatud pankrotitoimkonnas, kui nende nõue on täielikult tagatud või üle tagatud, on autori hinnangul Eestis pandiga tagatud nõudega

võlausaldajate osalemine pankrotitoimkondades õigustatud, kuivõrd pandiga tagatud nõudega võlausaldajate pandiõiguse aluseks olev pandiese võõrandatakse pankrotimenetluses, mitte sellest väljaspool ning seetõttu peaks ka võlausaldajatel, kelle õigused on pandiesemega seotud, olema võimalik osaleda pandieset puudutavates otsustusprotsessides. Autori hinnangul on ka täiesti põhjendatud, et pandiga tagatud nõudega võlausaldajal on eristaatuses üksnes pandiga tagatud nõude ulatuses, mingis suuremas osas pandiga tagatud nõudega võlausaldajale eristaatust anda ei ole alust. Autor leiab, et seaduses pankrotihaldurile pandieseme müügiks sätestatud maksimaalne tähtaeg on otstarbekas, kuivõrd pandiga tagatud nõudega võlausaldaja on ilmselgelt õigustatult huvitatud oma sundmüügi nõudmise õiguse kasutamisest, et saada oma nõue rahuldatud. Samas on seaduseandja nimetatud õigust piiranud, sätestades, et kui võlgnik tegeleb majandus- või kutsetegevusega ja pankrotimenetluses võimalikult sõlmitava kompromissi kohaselt on pandiga koormatud ese vajalik võlgniku ettevõtte tegevuse jätkamiseks, ei saa pandiga tagatud nõuet kompromissis märgitud tähtaja jooksul maksma panna. Eelnimetatud piirang on autori hinnangul ulatuslik pandiga tagatud nõudega võlausaldaja õiguste riive. Arvestades, et pankroti väljakuulutamisega on kõik nõuded võlgniku vastu muutunud sissenõutavaks, on pandiga tagatud nõudega võlausaldajal igal juhul õigus nõuda pandieseme realiseerimist oma nõude rahuldamiseks. Eelnimetatud võimalikust kompromissist tulenevat pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eristaatuse ulatuse piirangut õigustab autori hinnangul võlgniku ettevõtte tegevuse jätkamisest tulenev võimalik suurem kasu kõigile võlausaldajatele, kuivõrd võlgniku ettevõtte majandustegevust jätkataks ainult põhjendatud eeldusel, et võlgniku ettevõtte majandustegevust on võimalik tervendada. Samuti on pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eristaatuse ulatust piiratud pankrotimenetluse kulude kandmises osalemise eesmärgi nimel. Seadusandja on leidnud, et vaatamata pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõudeõiguse seotusest võlgniku varaga, on õigustatud seda võlgniku isikuga mitte seotud nõudeõigust võlgniku pankrotimenetluses vähendada. Nimetatud asjaolu on autori hinnangul teatud asjaoludel õigustatud. Samuti on pandiga tagatud nõudega võlausaldaja eristaatus piiratud ka teiste sama pandieseme pandiga tagatud nõudega võlausaldajate õigusega, mis on autori hinnangul täiesti õigustatud, kuivõrd ka teistel samal järjekohal olevatel pandiga tagatud nõuetega võlausaldajatel on samad õigused pandiesemele.

Autor leiab, et kuigi pandiga tagatud nõuded on pankrotimenetluses eelisõigusnõuded ning rahuldatakse esimeses järgus, on pankrotimenetluses õigustatud enne jaotise alusel raha

väljamaksmist pankrotimenetlusega seotud väljamaksete tegemine. Autor on seisukohal, et pandiga tagatud nõudega võlausaldaja peab samuti läbi pandieseme müügitulemi nimetatud maksetest osa võtma. Autori seisukoht tuleneb pankrotimenetluse kollektiivsuse põhimõttest, mille kohaselt peaksid pankrotimenetlusest osa võtma kõik võlgniku võlausaldajad ühiselt, kuivõrd nad osalevad ka pankrotivara jagamises ühiselt. Seega peaksid ka pandiga tagatud nõudega võlausaldajad osalema pankrotimenetlusega seotud väljamaksete kandmisel.

Autor leiab, et pankrotimenetluse kulude kandmine pandieseme kulul on Eesti õiguses põhjendatud, kuivõrd Eesti õiguse kohaselt müüakse pandiese pankrotimenetluses. Juhul kui Eestis müüdaks pandiga koormatud varad väljaspool pankrotimenetlust pandiga tagatud nõuetega võlausaldajate poolt, ei oleks põhjendatud ka pandiga tagatud nõuetega võlausaldajate poolt pankrotimenetlusega seotud kulude kandmine. Kuivõrd pandiga tagatud nõudega võlausaldaja osaleb kollektiivsuse põhimõttest tulenevalt pankrotimenetluses koos pandiesemega, on põhjendatud ka osaliselt pankrotimenetluse kulude kandmine pandieseme arvelt.

Autori hinnangul on käesoleval ajal Riigikohtu seisukohad tekitanud olukorra, kus pandiga tagatud nõudega võlausaldaja võib ilma jääda oma õigusest, saada oma nõue võlgniku pankrotimenetluse täielikult rahuldatud, kuivõrd Riigikohus on sedastanud, et pankrotimenetlusega seonduvate väljamaksete tegemine pandieseme müügist saadu arvel ei tähenda, et ulatuses, milles pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue jääb nimetatud väljamaksete mahaarvamise tõttu rahuldamata esimese järgu nõudena, tuleks pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue rahuldada teise järgu nõudena.

Autor leiab, et Riigikohtu käsitus, mille kohaselt olukorras, kus pandieseme müügist laekub rohkem raha, kui on pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue, puudub alus rahuldada osa pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõudest teises järgus, on iseenesest õige, kuid üksnes olukorras, kus pandiga tagatud nõudega võlausaldaja sai oma nõude juba täies ulatuses rahuldatud. Sellisel juhul ei ole pandiga tagatud nõudega võlausaldajal õigust saada oma nõuet enam suuremas ulatuses rahuldatud. See on ka seaduslikult ja loogiliselt võimatu, kuivõrd pandiga tagatud nõudega võlausaldajal on õigus pandieseme müügitulemile üksnes enda nõude suuruse ulatuses, mitte sellest suuremas osas.

Kuid Riigikohtu käsitus ei ole õige olukorras, kus pandiga tagatud nõudega võlausaldaja siiski ei saanud oma nõuet täielikult rahuldatud. Autori hinnangul ei oma siinkohal tähtsust, kas pandiga tagatud nõudega võlausaldaja ei saanud oma nõuet võlgniku vastu täielikult rahuldatud seetõttu, et pidi osalema pankrotimenetluse kulude katmisel või mõnel muul põhjusel. See ei muuda olematuks asjaolu, et pandiga tagatud nõudega võlausaldaja ei saanud oma nõuet täielikult rahuldatud.

Kuigi pandiga tagatud nõude, ulatuses, milles see on jäänud rahuldamata pandieseme müügist saadud raha arvel, üleviimine teise järgu nõudeks ei garanteeri pandiga tagatud nõudega võlausaldajale nõude rahuldamist, jätab see siiski pandiga tagatud nõudega võlausaldajale võimaluse saada oma nõue rahuldatud ka osas, milles see on jäänud rahuldamata pandieseme müügist saadud raha arvel.

Autor leiab, et pankrotimenetluse kulude kandmine ei kaota ära vastavas osas pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõuet ning selleks ei ole ka mingisugust seaduslikku alust. Nimetatud osas jääb pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõue võlgniku vastu eksisteerima. Kuid tegemist ei ole nimetatud osas enam pandiga tagatud, ehk esimese järjekoha, nõudega. Seega on põhjendatud, et nimetatud nõue muutub teise järjekoha nõudeks.

Autor on seisukohal, et PankrS § 153 lõikest 2 tulenevat kohustust kannab pandiese, mitte pandiga tagatud nõudega võlausaldaja ning Riigikohus on jõudnud vääralt seisukohale. Kuivõrd pankrotimenetluse kulude kandmise kohustus on seatud pandiesemele ja mitte pandiga tagatud nõudega võlausaldajale ei ole õigustatud pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõude osaline rahuldamata jätmine.

Autor on seisukohal, et seaduseandja ei ole piiranud PankrS § 153 lõikega 2 mitte pandiga tagatud nõudega võlausaldaja õigust oma nõude suurusele vaid sidunud pankrotimenetlusega seotud väljamaksete kandmise kohustuse pandieseme ja täpsemalt selle müügitulemiga. Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja on küll pandud seaduseandja poolt osalema pankrotimenetluse kulude kandmisel, mis on vajalikud pankrotimenetlusega seotud väljamaksete tegemiseks, kuid mitte oma nõudeõiguse arvelt vaid pandieseme väärtuse arvelt. Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja seadusliku õiguse oma nõudele piiramine ei ole käesolevas töös toodud põhjendustel ja selgitustel ka õigustatud ning oleks vastuolus õiguse

põhiprintsiipidega. Küll aga võib teatud põhjendatud kulude pandiesemega sidumine olla mõningatel juhtudel õigustatud nagu käesolevas töös on ka välja toodud.

SATISFYING THE CLAIM OF A SECURED CREDITOR IN THE BANKRUPTCY PROCEEDINGS

In bankruptcy proceedings, the secured creditor has a claim against the bankruptcy debtor, which derives from a claim, which is secured by a security interest over some or all of the assets of the debtor or a right to enforce security against the assets of the debtor. Secured creditors are distinguished from other creditors in the bankruptcy proceedings and secured creditors are entitled to satisfy their claim from the sale earnings of the asset that was the object of their security interest in a preferred order.

The sale earnings from the asset which was the object of a security interest are used to cover the cost of bankruptcy proceedings to the extent provided by law and the secured creditor's claim can therefore be not satisfied in its entirety. This means that the portion of the secured creditor's claim that has not been satisfied in the preferred order must go to the same rank of claims as the unsecured creditors claims.

At the present moment, when deciding the question of to which extent must the secured creditors claim be satisfied in the bankruptcy proceedings in circumstances where the preferred claim has not been fully satisfied by selling the object of a security interest, the Supreme Court has expressed a point of view, in which the Supreme Court has completely ruled out the satisfaction of the secured creditor's claim, in the extent where the sales earnings of the asset that was the object of the security interest were used to cover the cost of bankruptcy proceedings, holding that the part of the claim that was not satisfied as a preferred claim because of bankruptcy proceedings, cannot be satisfied in the same rank as the claims of the unsecured creditors.

The author of this work believes that bankruptcy costs must actually be born by the asset which is the object of the security interest, not the claim of the secured creditor. The secured creditor is only indirectly related to the bearing of bankruptcy costs through the asset which is the object of security, and it is not justified to take away the right of claim from the secured creditor.

As a result, this thesis aims to investigate why it has been decided that a secured claim must be preferred in the bankruptcy proceedings and to what extent should the secured creditor participate in bearing the costs of the bankruptcy proceedings.

The author puts forward a hypothesis that "not satisfying a secured claim in the bankruptcy proceedings in the purpose of bearing the costs of the bankruptcy proceedings is unjustified."

To achieve the aforementioned aim, the author of this thesis explains the principles and objectives of the bankruptcy proceedings, and brings out the apparent deviations from the objectives and principles of the bankruptcy proceedings that are made in favor of the secured creditors. The author also explains who the secured creditor is in the bankruptcy proceedings, and what constitutes the right of security that brings about the privileged status of the secured creditor. The author also points out how the secured claim should normally resolve in the bankruptcy proceedings.

Next the author focuses on the nature, extent and reasonableness of the privileged status of the secured creditor, explaining why the secured creditor is given preferred rights in the bankruptcy proceedings, and examining if a slight limitation in the preferred rights is justified. The aim of the author is to open the deeper content of the secured creditor's preferred status to justify its specificity and the consequent preferred order in the satisfaction of the secured claim.

Afterwards the author outlines the nature of the payments that are made before the satisfaction of any claims in the bankruptcy proceedings and analyzes the reasonableness and scope of the bearing of aforementioned payments by the secured creditor. The author aims to bring out a fair solution in regards to satisfying the part of the secured creditor claim that was left unsatisfied as a preferred claim because of the costs of the bankruptcy proceedings.

The author concludes that the preferred status of the secured creditor in bankruptcy proceedings is justified as well as is justified its certain limitations. The *pari passu* principle is not faulted by preferring the secured creditor to other creditors because of the nature of security by which the secured creditors claim is connected to the asset of the debtor and not

the person of the debtor. The author also argues that if the security interest would be made meaningless by the debtor entering into bankruptcy proceedings, the very purpose of security would disappear and hurt the economy in general. Therefore the secured creditors' claim must be satisfied before the claims of unsecured creditors in a preferred order in the bankruptcy proceedings.

The author finds that the costs of bankruptcy proceedings should be borne by the asset which is the object of the security interest, not the secured creditor and that the obligation set upon the asset which is the object of the security interest is justified because the asset which is the object of the security interest and the secured creditor are obliged to participate in the bankruptcy proceedings and therefore also in the costs of the bankruptcy proceedings. The costs of bankruptcy proceedings are deducted from the sales earnings of the asset which is the object of the security interest to the extent provided by law and the remaining sales earnings must be used to satisfy the claim of the secured creditor to the extent of the secured creditors' claim. If a part of the secured creditors' claim remains unsatisfied by the sales earnings of the asset which is the object of the security interest, it must go to the same rank of claims as the unsecured creditors' claims to be satisfied *pari passu* with the other creditors.

The author finds however that the current situation which leaves the claim of the secured creditor to bear the costs of bankruptcy is incorrect and not justified. The portion of the secured creditor's claim that has not been satisfied in the preferred order must go to the same rank of claims as the unsecured creditors' claims and have a chance of being satisfied there. The obligation to participate in the bearing of the costs of bankruptcy proceedings cannot make a part of the secured creditors' claim against the debtor disappear.

KASUTATUD LÜHENDID

1. AÕS - Asjaõigusseadus
2. KarS - Karistusseadustik
3. KompS - Kommertspandiseadus
4. PankrS - Pankrotiseadus
5. TsMS - Tsiviilkohtumenetluse seadustik
6. VÕS - Võlaõigusseadus

KASUTATUD ALLIKAD

Kasutatud kirjandus

1. A. R. Keay, P. Walton. Insolvency Law: Corporate and Personal. Essex: Pearson Education Limited, 2003.
2. B. A. Garner. Black's Law Dictionary (8th edition). 2004.
3. B. Wessels. Current Topics of International Insolvency Law. Kluwer BV, Deventer, 2004.
4. F. Tolmie. Introduction to Corporate and Personal Insolvency Law. London: Sweet & Maxwell, 1998.
5. I. F. Fletcher. Cross – Border Insolvency: National and Comparative studies. J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1992.
6. I. F. Fletcher. Insolvency in Private International Law. National and International approaches. Oxford: Clarendon Press, 1999.
7. I. F. Fletcher. The Law of Insolvency. London: Sweet & Maxwell Ltd, 2002.
8. J. Duns Insolvency: law and policy. Oxford University Press, Incorporated, 2002.
9. J. Kilpi. The Ethics of Bankruptcy. Routledge, London, 1998.
10. K. Cork. Insolvency Law and Practice: Report of the Review Committee (Cmnd 8558) - Cork Report, Her Majesty's Stationery Office 1982.
11. L. C. Buchheit, J. S. Pam. The pari passu clause in sovereign debt instruments. 2004. Kättesaadav arvutivõrgus: [http://www2.lse.ac.uk/fmg/events/financialRegulation/LFR15L_Buchheit-\(Pari-Passu-Clause-in-Sovereign-Debt-Instruments---Emory-Law-Journal\).pdf](http://www2.lse.ac.uk/fmg/events/financialRegulation/LFR15L_Buchheit-(Pari-Passu-Clause-in-Sovereign-Debt-Instruments---Emory-Law-Journal).pdf) (06.05.2013).
12. O. L. Rechtsanwalt. The Inclusion of Security Rights in Insolvency Proceedings under European Law. Arvutivõrgus kättesaadav: www.insol-europe.org/download/file/573 (06.05.2013).
13. Orderly and Effective Insolvency Procedures: Key issues. Legal Department, International Monetary Fund, 1999.
14. P. Manavald. Pankrotimenetluse majanduslik efektiivsus. Empiirilise uuring. – Juridica, 2010, nr 4.
15. P. J. Omar. European Insolvency Law. Ashgate Publishing Limited, 2004.
16. P. Varul. Selgitavaid märkusi pankrotiseadusele. – Juridica, 1993, nr 1.

17. P. Varul. Selgitavaid märkusi pankrotiseadusele. – Juridica, 1993, nr 2.
18. P. Varul. Selgitavaid märkusi pankrotiseadusele. – Juridica, 1994, nr 1.
19. P. Varul. Nõuetest pankrotimenetluses. – Juridica, 2004, nr 2.
20. P. Varul. Pankrotiseaduse uued parandusettepanekud. – Juridica, 2008, nr 6.
21. R. Calnan. Proprietary Rights and Insolvency. New York: Oxford University Press Inc, 2010.
22. R. Goode. Principles of Corporate Insolvency Law. London: Sweet & Maxwell, 1997.
23. R. Pennington. Pennington's Corporate Insolvency Law. London, Edinburgh, Dublin: Butterworths, 1997.
24. T. Saarma. Pankrotimenetluse põhimõtted. – Juridica, 2008, nr 6.
25. V. Finch. Security, Insolvency and Risk: Who Pays the Price? The Modern Law Review, 1999, vol 62, nr 5.

Kasutatud normatiivaktid

26. Asjaõigusseadus. 09.06.1993. - RT I 1993, 39, 590; RT I, 23.04.2012, 2.
27. Karistusseadustik. 06.06.2001. - RT I 2001, 61, 364; RT I, 17.04.2013, 8.
28. Kommertspandiseadus. 05.06.1996. - RT I 1996, 45, 848; RT I, 18.12.2012, 17.
29. Pankrotiseadus. 22.01.2003. - RT I 2003, 17, 95; RT I, 21.12.2012, 14.
30. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. 20.04.2005. - RT I 2005, 26, 197; RT I, 05.04.2013, 5
31. Võlaõigusseadus. 26.09.2001. - RT I 2001, 81, 487; RT I, 05.04.2013, 4.

Kasutatud Riigikohtu lahendid

32. Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi kohtuotsus 28. veebruarist 2005 nr 3-2-1-166-04 EVEA Panga Aktsiaseltsi (pankrotis) hagi AS NAVIPLAST (pankrotis) vastu 4 410 000 krooni saamiseks. - RT III 2005, 9, 84.
33. Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi kohtuotsus 16. juunist 2008 nr 3-2-1-59-08 Eesti Vabariigi (Viljandi Maavalitsuse kaudu) pankrotiavaldus Toomas Vassiljevi pankrotimenetluse algatamiseks. - RT III 2008, 30, 207.

34. Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi otsus 9. veebruarist 2011 nr 3-2-1-143-10 Eesti Vabariigi hagi Baltic Panel Group OÜ (pankrotis) ja Fortum Termest AS-i vastu nõude rahuldamisjärgu tunnustamiseks pankrotimenetluses.
35. Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi otsus 11. märtsist 2008 nr 3-2-1-8-08 Reima Oy hagi OÜ Ahtri Maja vastu 413 163 krooni 92 sendi saamiseks ja Tutta Oy hagi OÜ Ahtri Maja vastu 138 644 krooni 21 sendi saamiseks. - RT III 2008, 12, 88.
36. Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi otsus 20. detsembrist 2011 nr 3-2-1-127-11 Osauhingu Smithson hagi aktsiaseltsi Ülemiste City (praegune ärinimi Mainor Ülemiste AS) vastu vara väljamõistmiseks võõrast ebaseaduslikust valdusest.
37. Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi määrus 12. juunist 2012 nr 3-2-1-76-12 ROCCA al MARE KAUBANDUSKESKUSE AKTSIASELTSI hagi AS-i ENTER ITMARKET pankrotihalduri vastu nõude tunnustamiseks AS-i ENTER ITMARKET (pankrotis) pankrotimenetluses.
38. Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi määrus 9. maist 2011 nr 3-2-1-25-11 Aktsiaseltsi Väätša Agro saneerimisavaldus.
39. Riigikohtu Kriminaalkolleegiumi otsus 28. oktoobrist 2011 nr 3-1-1-49-11 Kriminaalasi Henri Rüüsaku ja Endrus Arge süüdistuses KarS § 385¹ ja § 384 lg 1 järgi ning Indrek Laasma süüdistuses KarS § 385¹ järgi.
40. Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi määrus 2. detsembrist 2010 nr 3-2-1-92-10 OÜ Deljuan Ehitus (pankrotis) pankrotimenetluses jaotusettepaneku kinnitamine.
41. Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi määrus 11. maist 2005 nr 3-2-1-44-05 Pankrotihaldur Katrin Prüki taotlus jaotusettepaneku kinnitamiseks OÜ SAMEX VM (pankrotis) pankrotimenetluses. - RT III 2005, 18, 188.
42. Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi määrus 13. novemberist 2012 nr 3-2-1-122-12 OÜ AUREELIA GRUPP (pankrotis) pankrotimenetluses jaotusettepaneku kinnitamine.
43. Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi määrus 12. jaanuarist 2007 nr 3-2-1-126-06 S AS-i pankrotimenetlus. - RT III 2007, 3, 22.
44. Riigikohtu Tsiviilkolleegiumi määrus 20. veebruarist 2012 nr 3-2-1-167-11 Lembit Anseri ja Olga Anseri pankrotimenetluses lõpparuande kinnitamine.

Muud materjalid

45. Seletuskiri pankrotiseaduse eelnõule. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=021550024 (06.05.2013).
46. The World Bank. Creditor Rights and Insolvency Standard. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://siteresources.worldbank.org/GILD/Resources/FINAL-ICRStandard-March2009.pdf> (06.05.2013).
47. United Nations Commission on International Trade Law. Legislative Guide on Insolvency Law, p 121, lk 207. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/insolven/05-80722_Ebook.pdf (06.05.2013).

LIHTLITSENTS LÕPUTÖÖ REPRODUTSEERIMISEKS JA LÕPUTÖÖ ÜLDSUSELE KÄTTESAADAVAKS TEGEMISEKS

Mina Viktor Bome

(autori nimi)

(sünnikuupäev: 29.10.1987)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Pandiga tagatud nõudega võlausaldaja nõude rahuldamine pankrotimenetluses

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on mag.iur. Anto Kasak,

(juhendaja nimi)

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, 06.05.2013 *(kuupäev)*